

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

УДК 378:37.011.3-051:73/.76:005.336.2-043.83(045)

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

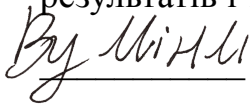
ВУ МІНЛІ

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ

011 – Освітні, педагогічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 Ву Мінлі
(підпис)

Науковий керівник: Койчева Тетяна Іванівна, доктор педагогічних наук,
професор

Одеса – 2024

АНОТАЦІЯ

Бу Мінлі. Формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці. Кваліфікаційна праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса, 2024.

Дисертаційне дослідження присвячене проблемі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці.

Глобалізація світової економіки, потреба у стабільному соціально-економічному розвитку, забезпеченні конкурентоспроможності країни, розповсюдження і визнання по всьому цивілізованому світові ідеї прогресу залежно від зростання людського капіталу та технологій, що, як ніколи раніше, набули сьогодні виключної гостроти та актуальності, вимагають системних змін (у тому числі й парадигмальних засад) у всіх суспільно-економічних галузях, зокрема й освітній. Адже саме освіта як чинник сталого розвитку країни, значною мірою сприяє забезпеченню її моральної, економічної, технологічної та інформаційної безпеки в умовах усе більш конкурентного та глобалізованого світового ринку. На перший план висуваються вимоги щодо підвищення якості всіх щаблів освіти як основи створення людського капіталу соціально-економічного та культурного розвитку нашої держави. Здійснюється концептуальне переосмислення, парадигмальне оновлення системи освіти, фундаментальна інновація її стратегічних орієнтирів та їх практична реалізація. Зокрема в межах модернізації базової середньої освіти відбувається широке впровадження концепції Нової української школи, що не можливе без якісної професійної підготовки сучасного компетентного вчителя, здатного в умовах ринкової

економіки до розв'язання актуальних проблем, інноваційного переосмислення й упровадження нових засобів, методів і технологій організації освітнього процесу. Відповідно до цього в межах компетентнісної освітньої парадигми сьогодні виключного значення проблема підготовки студентів у галузі мистецької освіти, зокрема й формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності.

Мета дослідження: науково обґрунтувати й апробувати педагогічні умови та модель формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці.

У дослідженні перевірено наукове припущення про те, що формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови:

- збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва навчальним контентом економічного спрямування;
- актуалізація мотивації досягнення економічного успіху в майбутній художньо-педагогічній діяльності;
- використання синергетичного ефекту художнього мистецтва та економіки як ресурсу розширення спектру економічних концептів майбутніх педагогів-художників.

Методи дослідження: *теоретичні* – категорійний, порівняльний аналіз, систематизація й узагальнення довідкової та науково-методичної літератури з проблеми дослідження використано з метою теоретичного обґрунтування проблеми формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці, формулювання понятійного ядра дослідження, обґрунтування педагогічних умов і структури формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці; моделювання – для побудови моделі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у

фаховій підготовці; *емпіричні* – анкетування, опитування, тестування, самооцінювання, психологічні методики тощо – для визначення рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці; експериментальна методика (діагностувальний, формувальний і прикінцевий етапи) – з метою перевірки ефективності виокремлених педагогічних умов, моделі й методики формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці; *статистичні* – критерій χ^2 застосовано для доказу достовірності й не випадковості отриманих експериментальних результатів дослідження та підтвердження гіпотези.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше розкрито й науково обґрунтовано сутність феномену «економічна компетентність майбутніх учителів образотворчого мистецтва», розкрито його структуру (ціннісно-мотиваційний, інтелектуально-когнітивний і діяльнісно-творчий компоненти); схарактеризовано критерії (аксіологічний, пізнавальний, операційно-креативний) показники (мотивація особистості до успіху, ціннісне ставлення до вирішення завдань економічного спрямування, економічні знання, економічне мислення, креативність; здатність до вирішення практичних завдань економічного спрямування) та рівні сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці (достатній, базовий, початковий). Обґрунтовано педагогічні умови формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці у ЗВО: збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва навчальним контентом економічного спрямування; актуалізація мотивації досягнення економічного успіху в майбутній художньо-педагогічній діяльності; використання синергетичного ефекту художнього мистецтва та економіки як ресурсу розширення спектру економічних концептів майбутніх педагогів-художників.

Розроблено модель формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці (концептуально-теоретичний, змістово-процесуальний, оцінно-результативний блоки). Уточнено сутність понять «компетенція», «компетентність», «економічна компетентність». Подальшого розвитку набули теорія і методика формування економічної компетентності майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні методики діагностики сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці, методики реалізації моделі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці (адаптаційно-спонукальний, операційно-інтеграційний, діяльнісно-технологічний етапи), основний зміст якої репрезентований у межах педагогічної майстерні «Студія економічного розвитку майбутнього педагога-художника».

Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти для формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, укладанні підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій для майбутніх учителів образотворчого мистецтва і викладачів, написання здобувачами освіти курсових і магістерських робіт, підготовки тез доповідей і наукових статей, у системі неперервної післядипломної освіти вчителів образотворчого мистецтва.

Проблему формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці досліджено з позицій компетентнісного, особистісно-діяльнісного і системно-синергетичного методологічних підходів, що дало змогу досліджуваний феномен характеризувати як інтегративне професійно-особистісне новоутворення, що забезпечує спроможність адаптуватися до умов суспільного життя, розуміти соціально-економічні процеси, які відбуваються в ньому, бути

конкурентоздатним, активним, відповідальним, готовим до самовдосконалення, вирішення повсякденних художньо-педагогічних і економічних завдань, умотивованим до навчання впродовж життя, культивування і передавання культурних цінностей образотворчого мистецтва, здатним до раціональної економічної поведінки в умовах ринкових відносин. Уточнено зміст понять «компетенція», «компетентність». Економічну компетентність схарактеризовано як інтегративну характеристику особистості, що відображає здатність індивіда до діяльності економічного спрямування на основі набутих знань, умінь, навичок й особистісних властивостей.

Полікомпонентний характер економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва репрезентовано єднанням взаємозумовлених і взаємоузгоджених ціннісно-мотиваційного, інтелектуально-когнітивного і діяльнісно-творчого компонентів. Відповідно до структури розроблено критеріальну базу діагностування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці. Конкретизовано, що ціннісно-мотиваційний компонент економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва діагностувався застосуванням аксіологічного критерію, з показниками (мотивація особистості до успіху, ціннісне ставлення до вирішення завдань економічного спрямування); інтелектуально-когнітивний компонент – використанням пізнавального критерію з показниками (економічні знання, економічне мислення); діяльнісно-творчий – застосуванням операційно-креативного критерію з показниками (креативність; здатність до вирішення практичних завдань економічного спрямування).

Розроблено якісну і кількісну характеристику рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці (достатній, базовий, початковий) та методику їх діагностики.

Науково обґрунтовано педагогічні умови формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці: збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва навчальним контентом економічного спрямування; актуалізація мотивації досягнення економічного успіху в майбутній художньо-педагогічній діяльності; використання синергетичного ефекту художнього мистецтва та економіки як ресурсу розширення спектру економічних концептів майбутніх педагогів-художників.

Розроблена модель формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці вміщує відомості щодо мети і результату започаткованої діяльності та відображає взаємозв'язок виокремлених блоків (концептуально-теоретичний, змістово-процесуальний, оцінно-результативний), що забезпечує реалізацію мети і завдань формування економічної компетентності. Концептуально-теоретичний блок висвітлює методологічну базу дослідження, що забезпечується застосуванням з компетентнісного, особистісно-діяльнісного і системно-синергетичного підходів з реалізацією принципів суб'єктності, гуманістичної спрямованості, контекстності, особистісно-професійного та економічного розвитку та структурні компоненти економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Змістово-процесуальний блок моделі показує взаємопов'язані етапи, педагогічні умови, форми і методи процесу формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці. Оцінно-результативний блок розробленої моделі репрезентує систему оцінювання (критерії, показники, рівні) отриманих результатів експериментального дослідження та досягнення його запланованого результату – сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Методика реалізації моделі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці передбачала комплексне впровадження педагогічних умов на

адаптаційно-спонукальному, операційно-інтеграційному та діяльнісно-технологічному етапах, через застосування інноваційної форми організації навчання – педагогічної майстерні «Студія економічного розвитку педагога-художника», інтеграцію змісту формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в навчальні дисципліни фахової і педагогічної спрямованості, форми (лекції: візуалізація, бінарна, лекція-панорама, проблемна, міні-лекція воркшоп; практичні заняття, самостійна та групова робота, взаємонавчання, коуч-сесія) і методи (інформаційно-рецептивний, проблемний, метод ABCDE, індуктора, «Відкриття», ділова гра-симуляція, SWOT-аналіз, техніка SMART, брейнстормінг, синектики, кейс-метод, метод проєктів).

Для перевірки ефективності педагогічних умов, моделі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці та методики її реалізації, достовірності результатів експерименту, одержаних в експериментальній і контрольній групах було використано критерій χ^2 , що підтвердило з імовірністю 95% статистичну значущість змін, які відбулися в рівнях сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці в експериментальній групі.

Отримані в ході експериментальної роботи дані засвідчили, що мету наукового пошуку досягнуто, поставлені в дослідженні завдання виконано, гіпотезу підтверджено.

Визначено перспективні напрями подальших науково-педагогічних досліджень проблеми формування економічної компетентності.

Ключові слова: компетентність; економічна компетентність; майбутні вчителі; образотворче мистецтво; фахова підготовка; підготовка студентів у галузі мистецької освіти; педагогічні умови; модель; методика; компетентнісний, особистісно-діяльнісний, системно-синергетичний методологічні підходи; компоненти, критерії, показники, рівні; освітній процес; заклади вищої освіти.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Койчева Т. І., **Ву Мінлі**. Компетентнісна парадигма професійної підготовки сучасного вчителя нової української школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 83. С. 47–51.

<https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.83.7>

<http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2022/83/7.pdf>

2. Ву Мінлі. Економічна компетентність сучасного педагога: сутність і шляхи формування в умовах вищої художньо-педагогічної освіти. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 61. т. 1. С. 129–132.

<https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.1.25>

http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/61/part_1/25.pdf

3. Ву Мінлі. Модель формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки. *Перспективи та інновації науки*. (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2024. Випуск 8 (42). 2024. С. 99–107.

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-8\(42\)-99-107](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-8(42)-99-107)

Статті у наукових виданнях інших держав

4. Bilynska K., Markova O., Chornobryva N., Kuznietsov Y., **Mingli W.** The power of digitalization in education: improving learning with interactive multimedia content. [Сила цифровізації в освіті: покращення навчання за допомогою інтерактивного мультимедійного вмісту]. *Amazonia Investiga*. 2024. № 13(76), P. 188–201. (Web of Science)

<https://doi.org/10.34069/AI/2024.76.04.15>

<https://amazoniainvestiga.info/check/76/15-188-201.pdf>

Праці апробаційного характеру

5. Ву Мінлі. Економічний складник професійної підготовки майбутніх педагогів. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*: матеріали III Міжнародної наукової конференції (Т. 2), м. Львів, 15 квітня, 2022 р. Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2022. С. 56–57.

<https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/mcnd/issue/view/15.04.2022/730>

6. Ву Мінлі. Економічна освіта майбутніх педагогів: реалії і перспективи. *Modernization of science and its influence on global processes: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference*, April 14, 2023. Bern, Swiss Confederation: European Scientific Platform. P. 85–86.

<https://doi.org/10.36074/scientia-14.04.2023>

<https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/14.04.2023>

7. Ву Мінлі. Економічна освіта як чинник конкурентоспроможності майбутнього педагога. *Міжнародна науково-практична конференція «Інновації у проєктуванні професійного становлення фахівців в університетському просторі»* (Одеса, 20–22 травня 2024 р.). С. 160–163.

8. Ву Мінлі. Принципи формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці. *Proceedings of the 7th International Scientific Conference «Scientific Results»* (July 25–26, 2024). Rome, Italy, 2024. P. 7–10.

<https://ojs.publisher.agency/index.php/SR/article/view/4008>

ABSTRACT

Wu Mingli. Formation of economic competence of future teachers of fine arts in professional training. Qualification work on manuscript rights. Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 011 Educational, pedagogical sciences. State institution «Southern Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky». Odesa, 2024.

Dissertation study is devoted to the problem of formation of economic competence of future teachers of fine arts in professional training.

Globalization of the world economy, the need for stable socio-economic development, ensuring the country's competitiveness, the spread and recognition throughout the civilized world of the ideas of progress depending on the growth of human capital and technologies, which, like never before, have acquired exceptional urgency and relevance today, require systemic changes (including paradigmatic foundations) in all socio-economic fields, including educational ones. After all, it is education, as a factor in the country's sustainable development, that largely contributes to ensuring its moral, economic, technological and information security in the conditions of an increasingly competitive and globalized world market. Demands for improving the quality of all levels of education as a basis for creating human capital for the socio-economic and cultural development of our country are put forward. Conceptual rethinking, paradigmatic renewal of the education system, fundamental innovation of its strategic orientations and their practical implementation are underway. In particular, within the framework of the modernization of basic secondary education, the concept of the New Ukrainian School is being widely implemented, which is not possible without high-quality professional training of a modern competent teacher capable of solving current problems in the market economy, innovative rethinking and introduction of new means, methods and technologies of educational organization process. Accordingly, within the framework of the competence paradigm of professional training of future teachers, the problem of forming economic competence in future teachers of fine arts is of exceptional importance today.

The purpose of the study: to scientifically substantiate and test the pedagogical conditions and the model of the formation of economic competence of future teachers of fine arts in professional training.

The research has verified the scientific assumption that the formation of economic competence of future teachers of fine arts in professional training will be effective if the following pedagogical conditions are implemented:

- enrichment of the content of professional training of future teachers of fine arts with educational content of an economic direction;

- actualization of the motivation to achieve economic success in the future artistic and pedagogical activity;
- using the synergistic effect of art and economics as a resource for expanding the range of economic concepts of future teachers-artists.

Research methods: theoretical - categorical, comparative analysis, systematization and generalization of reference and scientific-methodological literature on the research problem were used for the purpose of theoretical substantiation of the problem of formation of economic competence of future teachers of fine arts in professional training, formulation of the conceptual core of the study, substantiation of pedagogical conditions and structure of formation economic competence of future teachers of fine arts in professional training; modeling - to build a model of the formation of economic competence of future teachers of fine arts in professional training; empirical - questionnaires, surveys, testing, self-assessment, psychological methods, etc. - to determine the levels of economic competence of future art teachers in professional training; experimental method (diagnostic, formative and final stages) - with the aim of checking the effectiveness of selected pedagogical conditions, models and methods of forming the economic competence of future teachers of fine arts in professional training; statistical - the χ^2 criterion is applied to prove the reliability and non-randomness of the obtained experimental research results and to confirm the hypothesis.

The scientific novelty of the study lies in the fact that for the first time the essence of the phenomenon "economic competence of future teachers of fine arts" was revealed and scientifically substantiated, its structure was revealed (value-motivational, intellectual-cognitive and activity-creative components); criteria (axiological, cognitive, operational-creative) indicators (personal motivation for success, valuable attitude to solving economic problems, economic knowledge, economic thinking, creativity; ability to solve practical economic problems) and levels of formation of economic competence of future art teachers are characterized arts in professional training (sufficient, basic, initial). The

pedagogical conditions for the formation of the economic competence of future teachers of fine arts in professional training in higher education institutions are substantiated: enrichment of the content of professional training of future teachers of fine arts with educational content of an economic direction; actualization of the motivation to achieve economic success in the future artistic and pedagogical activity; using the synergistic effect of art and economics as a resource for expanding the range of economic concepts of future teachers-artists.

A model of the formation of economic competence of future teachers of fine arts in professional training (conceptual-theoretical, content-procedural, evaluation-resultative blocks) has been developed. The essence of the concepts "competence", "competence", "economic competence" has been clarified. The theory and methodology of forming the economic competence of future teachers in the process of professional training gained further development.

The practical significance of the obtained research results lies in the developed methods of diagnosing the formation of the economic competence of future teachers of fine arts in professional training, the methods of implementing the model of the formation of economic competence of future teachers of fine arts in professional training (adaptive-motivational, operational-integration, activity-technological stages), the main the content of which is represented within the pedagogical workshop "Studio of economic development of the future teacher-artist".

The results of the research can be used in the educational process of higher education institutions for the formation of the economic competence of future teachers of fine arts, the compilation of textbooks, study guides and methodological recommendations for future teachers of fine arts and teachers, the writing of course and master's theses by students of education, the preparation of theses of reports and scientific articles , in the system of continuous postgraduate education of fine art teachers.

The problem of the formation of economic competence of future teachers of fine arts in professional training was investigated from the standpoint of

competence, personal-activity and system-synergistic methodological approaches, which made it possible to characterize the studied phenomenon as an integrative professional and personal neo-formation that provides the ability to adapt to the conditions of social life, understand social - the economic processes that take place in it, to be competitive, active, responsible, ready for self-improvement, solving everyday artistic and pedagogical and economic tasks, motivated for lifelong learning, cultivation and transmission of cultural values of fine arts, capable of rational economic behavior in the conditions market relations. The meaning of the terms "competence", "competence" has been clarified. Economic competence is characterized as an integrative characteristic of the individual, which reflects the individual's ability to engage in economic activities based on acquired knowledge, abilities, skills and personal attributes.

The multi-component nature of the economic competence of future teachers of fine arts is represented by the union of mutually determined and mutually coordinated value-motivational, intellectual-cognitive and activity-creative components. In accordance with the structure, a criterion base for diagnosing the economic competence of future teachers of fine arts in professional training has been developed. It was specified that the value-motivational component of the economic competence of future teachers of fine arts was diagnosed using the axiological criterion, with indicators (personal motivation for success, value attitude to solving tasks of economic direction); intellectual-cognitive component - using a cognitive criterion with indicators (economic knowledge, economic thinking); activity-creative - using the operational-creative criterion with indicators (creativity; the ability to solve practical tasks of an economic direction).

The qualitative and quantitative characteristics of the levels of economic competence formation of future teachers of fine arts in professional training (sufficient, basic, initial) and the methodology of their diagnosis have been developed.

Pedagogical conditions for the formation of economic competence of future fine art teachers in professional training are scientifically substantiated: enrichment

of the content of professional training of future fine art teachers with educational content of an economic direction; actualization of the motivation to achieve economic success in the future artistic and pedagogical activity; using the synergistic effect of art and economics as a resource for expanding the range of economic concepts of future teachers-artists.

The developed model of the formation of economic competence of future teachers of fine arts in professional training contains information about the purpose and result of the initiated activity and reflects the relationship of the separated blocks (conceptual-theoretical, content-procedural, evaluation-resultative), which ensures the realization of the goal and tasks of the formation of economic competence. The conceptual-theoretical block highlights the methodological basis of the research, which is provided by the application of competence-based, personal-activity and system-synergistic approaches with the implementation of the principles of subjectivity, humanistic orientation, contextuality, personal-professional and economic development and structural components of the economic competence of future teachers of fine arts. The content-process block of the model shows the interconnected stages, pedagogical conditions, forms and methods of the process of forming the economic competence of future teachers of fine arts in professional training. The evaluation-result block of the developed model represents the evaluation system (criteria, indicators, levels) of the obtained results of the experimental study and the achievement of its planned result - the formation of the economic competence of future teachers of fine arts.

The method of implementation of the model of the formation of economic competence of future teachers of fine arts in professional training provided for the comprehensive implementation of pedagogical conditions at the adaptive-motivational, operational-integration and activity-technological stages, through the use of an innovative form of training organization - the pedagogical workshop "Economic development studio of the teacher-artist". integration of the content of the formation of the economic competence of future teachers of fine arts into educational disciplines of professional and pedagogical orientation, forms

(lectures: visualization, binary, lecture-panorama, problem-based, mini-lecture workshop; practical classes, independent and group work, mutual learning, coaching session) and methods (information-receptive, problem-based, ABCDE method, inducer, "Discovery", business simulation game, SWOT analysis, SMART technique, brainstorming, synergetics, case method, project method).

To check the effectiveness of pedagogical conditions, the model of the formation of the economic competence of future teachers of fine arts in professional training and the methodology of its implementation, the reliability of the results of the experiment obtained in the experimental and control groups, the χ^2 criterion was used, which confirmed with a probability of 95% the statistical significance of the changes that occurred in levels of formation of economic competence of future teachers of fine arts in professional training in the experimental group.

The data obtained during the experimental work proved that the goal of scientific research was achieved, the tasks set in the research were fulfilled, and the hypothesis was confirmed.

Prospective directions of further scientific and pedagogical research on the problem of formation of economic competence have been determined.

Key words: competence; economic competence; future teachers; art; professional training; training of students in the field of art education pedagogical conditions; model; method; competence-based, personal-active, system-synergistic methodological approaches; components, criteria, indicators, levels; educational process; institutions of higher education.

LIST OF AUTHOR'S PUBLICATIONS

Articles in professional scientific journals of Ukraine

1. Koicheva T. I., **Wu Mingli**. Kompetentnisna paradyhma profesiinoi pidhotovky suchasnoho vchytelia novoi ukrainskoi shkoly. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. 2022. № 83. S. 47–51.

<https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.83.7>

<http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2022/83/7.pdf>

2. Wu Mingli. Formuvannia komunikativnoi kultury shkoliariv yak pedahohichna problema: suchasni vektory. *Innovatsiina pedahohika*. Vypusk 61. t. 1. S. 129–132.

<https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.1.25>

http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/61/part_1/25.pdf

3. Wu Mingli. Model formuvannia ekonomichnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva v protsesi fakhovoi pidhotovky. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*. (Seriia «Pedahohika», Seriia «Psykhologhiia», Seriia «Medytsyna»). 2024. Vypusk 8 (42). 2024. S. 99–107.

Articles in scientific publications of other countries

4. Bilynska K., Markova O., Chornobryva N., Kuznietsov Y., **Mingli W.** The power of digitalization in education: improving learning with interactive multimedia content. *Amazonia Investiga*. 2024. № 13(76), P. 188–201. (Web of Science)

<https://doi.org/10.34069/AI/2024.76.04.15>

<https://amazoniainvestiga.info/check/76/15-188-201.pdf>

Research works, which certify the approbation of the materials of the thesis

5. Wu Mingli. Ekonomichnyi skladnyk profesiinoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv. *Tekhnologii, instrumenty ta stratehii realizatsii naukovykh doslidzhen: materialy III Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii* (T. 2), m. Lviv, 15 kvitnia, 2022 r. Mizhnarodnyi tsentr naukovykh doslidzhen. Vinnytsia: Yevropeiska naukova platforma, 2022. S. 56–57.

<https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/mcnd/issue/view/15.04.2022/730>

6. Wu Mingli. Ekonomichna osvita maibutnikh pedahohiv: realii i perspektyvy. *Modernization of science and its influence on global processes: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III*

International Scientific and Theoretical Conference, April 14, 2023. Bern, Swiss Confederation: European Scientific Platform. P. 85–86.

<https://doi.org/10.36074/scientia-14.04.2023>

<https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/14.04.2023>

7. Wu Mingli. Ekonomichna osvita yak chynnyk konkurentospromozhnosti maibutnoho pedahoha. *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Innovatsii u proiektuvanni profesiinoho stanovlennia fakhivtsiv v universytetskomu prostori»* (Odesa, 20–22 travnia 2024 r.). S. 160–163.

8. Wu Mingli. Pryntsypy formuvannia ekonomichnoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva u fakhovii pidhotovtsi. Proceedings of the 7th International Scientific Conference «*Scientific Results*» (July 25–26, 2024). Rome, Italy, 2024. P. 7–10.

<https://ojs.publisher.agency/index.php/SR/article/view/4008>

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЕК – економічна компетентність

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

ЗВО – заклад вищої освіти

РПНД – робоча програма навчальної дисципліни

ОК – обов’язкова компонента

НУШ – Нова українська школа

Д – достатній

Б – базовий

П – початковий

ЗМІСТ

ВСТУП.....	20
РОЗДІЛ І. ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	31
1.1. Економічна компетентність як предмет міждисциплінарних досліджень	31
1.2. Сутність і структура економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва	58
1.3. Обґрунтування педагогічних умов формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки	75
Висновки з розділу 1	99
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ	10
2.1. Критерії, показники та рівні сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки	10
2.2. Модель формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки та методика її реалізації	12
2.3. Результати експериментального дослідження та їх аналіз	15
	6

	21
Висновки з розділу 2	17
	5
ВИСНОВКИ	17
	8
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	18
	2
ДОДАТКИ	20
	8

ВСТУП

Актуальність дослідження. Глобалізація світової економіки, потреба у стабільному соціально-економічному розвитку, забезпеченні конкурентоспроможності та стійкості країни, що набули сьогодні виключної гостроти та актуальності, вимагають системних змін у всіх галузях, зокрема й освітній. Визнання на рівні міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, Рада Європи, Організація економічного співробітництва та розвитку, Світовий банк тощо) виключного впливу людського капіталу на стабільність і процвітання країн, детермінує усвідомлення ролі освіти в його створенні. Адже саме освіта як чинник сталого розвитку країни, значною мірою сприяє забезпеченню її моральної, економічної, технологічної та інформаційної безпеки. На перший план висуваються вимоги щодо підвищення якості всіх щаблів освіти як основи формування потужної нації, соціально-економічного та культурного розвитку заможного суспільства. У зв'язку з цим здійснюється концептуальне переосмислення, парадигмальне оновлення системи освіти, фундаментальна інновація її стратегічних орієнтирів та їх практична реалізація. У Китаї про це наголошується в таких документах, як «Модернізація китайської освіти до 2035 р.» (中国教育现代化2035), стратегіях «Омолодження країни за допомогою науки та освіти» (科教兴国战略) (Kējìào xīngguó, 2021) і «Зміцнення країни талантами» (人才强国战略) (Réncái qiángguó zhànlüè, 2021) тощо.

У Китайській Народній Республіці важливим завданням є підвищення якості освіти, особливістю якої є тісний зв'язок новітніх педагогічних підходів з філософськими (переважно конфуціанськими) основами китайської культури, та забезпечення рівних умов доступу до неї. Важливим кроком для вирішення цих завдань є стабільне фінансування системи освіти (4% ВВП), реалізація програми обов'язкової 9-річної освіти для всіх тощо. Для цього влада скасувала іспит для вступу в молодшу середню школу. Результатом такої реформації стало значне зростання кількості учнів, які вирішили

продовжувати свою освіту (з 64% у 2006 році до 94% у 2014 році). Неабияку роль у цих досягненнях має і престижність педагогічної професії, адже лише в КНР (опитування проводилися у 21 країнах світу) учителів і лікарів визнали однаково престижними професіями.

Зазнають змін у Китаї і підходи щодо змісту та результатів освіти, зокрема відбувається відмовлення від домінування традиційної стратегії (应试教育) на користь інноваційної (素质教育), зорієнтованої і на високий рівень академічних досягнень, і на формування у здобувачів освіти важливих життєвих навичок і трансверсальних компетентностей з урахуванням їхніх індивідуальних відмінностей та інноваційного потенціалу.

В Україні, у межах модернізації базової середньої освіти, відбувається широке впровадження концепції Нової української школи, де ставиться завдання підготувати випускника, здатного впливати на світ навколо себе, розвивати економіку з урахуванням принципів сталого розвитку, бути конкурентоспроможним на все більш глобалізованому ринку праці та готовим навчатися протягом усього життя. Реалізація цих завдань не можлива без якісної професійної підготовки сучасного компетентного вчителя, здатного до розв'язання актуальних проблем, інноваційного переосмислення й упровадження нового змісту, засобів, методів і технологій організації освітнього процесу.

Усе глибше усвідомлюється нагальна потреба підготовки майбутніх педагогів, зокрема й мистецького напрямку, здатних не лише створювати, передавати та підтримувати надбання художньої культури, а й розуміти вагомість економічного чинника соціокультурного розвитку суспільства й особистості, бути спроможними до раціональної компетентної доцільної економічної поведінки.

У наукових доробках А.Алексюка, І.Беха, В.Бутенка, С.Гончаренка, В.Гриньової, О.Мороз, Н.Ничкало, В.Олійника, О.Пехоти, Ю.Рашкевича, О.Савченко, М.Ярмаченко та інших українських учених визначено й

обґрунтовано напрями розвитку та перспективи проєктування моделей організації освіти та основні шляхи існування та модернізації інноваційної освітньої практики.

У роботах, здійснених ученими в останні десятиліття (В.Антонюк, Дж.Баумель, М.Богорад, Вень Бін Ху, Р.Дізон-Рос, А.Ейнарсон, Ф.Казеллі, Г.Ковальчук, В.Музичук, А.Нісімчук, І.Прокопенко Т.Стюарт, Р.Талер, Р.Таузе, Д.Тросбі, Чжао Цзін, А.Чичук, Т.Шульц та ін.), доведено взаємоз'язок соціокультурного, економічного й освітнього векторів і розроблено концептуальні засади їх практичної реалізації в реаліях сучасної освітньої галузі.

Тісний зв'язок між економікою й освітою доводять у своїх наукових працях як зарубіжні (Г.Беккер, А.Галіакберова, Р.Дізон-Рос, А.Ейнарсон, Ф.Казеллі, Т.Стюарт, А.Чіконе, Т.Шульц та ін.), так і українські дослідники (В.Антонюк, П.Бойчук, С.Вітер, А.Дзундза, Г.Ковальчук, С.Лукаш, Т.Майструк, В.Москаленко, В.Музичук, А.Нісімчук, О.Падалка, І.Прокопенко, Г.Реброва, В.Саюк та ін.). Їхній науковий доробок засвідчує появу економічного вектору в освіті, обґрунтовує погляд на людину як найважливіший ресурс суспільства, вказує на потребу в реалізації гуманістичного потенціалу педагогічної галузі, доводить необхідність спрямування її зусиль на якісні перетворення економічної свідомості, переосмислення ціннісних орієнтацій, формування економічної компетентності, економічного мислення і культури майбутніх учителів, а через них і завдяки їхнім зусиллям, молодого покоління української держави.

Теоретико-методичні засади здійснення сучасної художньо-педагогічної освіти закладено в наукових дослідженнях Ван Юе, О.Каленюк, М.Кириченко, С.Коновець, М.Лещенко, Лю Цзін, О.Музики, Л.Масол, О.Отич, В.Орлова, Г.Падалки, О.Побірченко, О.Ростовського, О.Рудницької, С.Соломахи, Г.Сотської, Цзюй Ціхунь, Чі Лін, Чень Чжень, Г.Шевченко, О.Щолокової, Ян Чженьюй та ін. Зокрема в працях українських і зарубіжних науковців (Н.Авер'янова, В.Ворожбіт, О.Каленюк, О.Кайдановська,

С.Коновець, В.Кузь, Г.Кузьменко, О.Піддубна, М.Пічкара, О.Побірченко, Т.Стас, Г.Тарасенко, Ху Юе, Хуан Цзіншен, О.Шевнюк та ін.) зацентровано на педагогічному потенціалі образотворчого мистецтва, висвітлено особливості його застосування в освітньому процесі закладів освіти різного рівня.

Ідеї компетентнісно зорієнтованої освіти представлено в дослідженнях як зарубіжних (Р.Бадер, Дж.Берч, Р.Весселінг, Ш.Дерри, Д.Керби, А.Кларк, Дж.Коллаган, С.Крашен, П.Ф.Лаурсен, Д.Мертенс, Б.Оскарсон, Дж.Равен, Д.Селин, Р.В.Уайл, П.Фрейре, В.Хатмечер, А.Шелтен та ін.), так і українських (Н.Бібік, А.Богущ, В.Бондар, Л.Ващенко, О.Дубасенюк, І.Зязюн, І.Княжева, О.Кравчук, В.Кремень, Т.Койчева, В.Луговий, Н.Ничкало, О.Овчарук, О.Поментун, В.Радкевич, О.Семиног, С.Сисоєва, Л.Хомич, Л.Хоружа, А.Чичук, І.Шапошнікова, В.Ягунов та ін.) учених. Вони здійснюють методологічне обґрунтування, науково-методичний супровід і стандартизацію та конфігурацію вимірювання якості освіти й оцінювання особистісних та освітніх досягнень її здобувачів у категоріях «компетенція» і «компетентність».

Щодо економічної освіти, то сьогодні увага науковців зосереджується не лише на її вивченні як суто професійно економічної. Інший напрям, до якого і прикута більшою мірою наша дослідницька увага, утворюють наукові розвідки, спрямовані на вивчення економічного аспекту професійної підготовки фахівців інших, неекономічних спеціальностей, у тому числі й педагогів. Економічний складник педагогічної освіти в аспекті реалізації її компетентнісної парадигми розкрито в низці сучасних наукових досліджень (П.Бойчук, О.Буга, Г.Дмитренко, О.Кінах, Т.Кондратенко, В.Курок, В.Куценко, О.Лодатко, О.Любченко, М.Морозова, А.Нісімчук, О.Падалка, І.Пронікова, Д.Разуменко, Г.Реброва, В.Саюк, М.Свіржевський, Т.Ткаліч, М.Ховрич, О.Шпак та ін.). Учені наголошують на необхідності акцентуації змісту вищої педагогічної освіти на здійсненні економічної підготовки майбутніх учителів, потреби в удосконаленні підходів до розроблення її

практико зорієнтованого змісту й інноваційного технологічного-методичного забезпечення.

Проведена аналітична робота дозволяє впевнено констатувати, що попри наявні в педагогічній теорії й освітній практиці серйозні напрацювання щодо побудови методологічних і науково-методичних засад економічної освіти майбутніх фахівців, сутність і шляхи формування в майбутніх педагогів економічної компетентності в умовах вищої художньо-педагогічної освіти висвітлено в сучасному науковому дискурсі все ще недостатньо, що й актуалізує започатковане дослідження.

Актуальність обраної для дослідження проблематики підкріплюється необхідністю розв'язання визначених завдяки аналізу практики художньо-педагогічної освіти та наукових джерел суперечностей між:

- зростанням вимог до якості професійної діяльності майбутніх учителів образотворчого мистецтва та їх конкурентоспроможності на міжнародному ринку освітніх послуг і недостатньою сформованістю їхньої економічної компетентності;
- об'єктивно існуючим унікальним потенціалом, що містить художньо-педагогічна освіта щодо здійснення природного поєднання економіки (економічних знань, економічної свідомості, економічних умінь, досвіду економічно доцільної поведінки тощо) і художньої культури та недостатньою розробленістю наукових засад і методики формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності в процесі фахової підготовки.

Потреба у вирішенні виявлених суперечностей, актуальність і важливість обраної проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконано відповідно до теми кафедри педагогіки «Проектування професійного становлення майбутніх фахівців в умовах

університетської освіти» (реєстраційний номер № 0120U002014), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського».

Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 4 від 28 жовтня 2021 р.) й скориговано вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 17 від 27 червня 2024 р.).

Мета дослідження: науково обґрунтувати й апробувати педагогічні умови та модель формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці.

Завдання дослідження:

1. Розкрити й обґрунтувати сутність феномену «економічна компетентність майбутніх учителів образотворчого мистецтва»; уточнити зміст понять «компетенція», «компетентність», «економічна компетентність».

2. Визначити компоненти, критерії, показники і схарактеризувати рівні сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці.

3. Виявити й обґрунтувати педагогічні умови формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці у ЗВО.

4. Розробити й апробувати модель формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці та методику її реалізації.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва в умовах ЗВО.

Предмет дослідження – модель і методика формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці.

Гіпотеза дослідження: процес формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови:

- збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва навчальним контентом економічного спрямування;
- актуалізація мотивації досягнення економічного успіху в майбутній художньо-педагогічній діяльності;
- використання синергетичного ефекту художнього мистецтва та економіки як ресурсу розширення спектру економічних концептів майбутніх педагогів-художників.

Методи дослідження:

- *теоретичні* – категорійний, порівняльний аналіз, систематизація й узагальнення довідкової та науково-методичної літератури з проблеми дослідження використано з метою теоретичного обґрунтування проблеми формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці, формулювання понятійного ядра дослідження, обґрунтування педагогічних умов і структури формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці; моделювання – для побудови моделі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці;
- *емпіричні* – анкетування, опитування, тестування, самооцінювання, психологічні методики тощо – для визначення рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці; експериментальна методика

(діагностувальний, формувальний і прикінцевий етапи) – з метою перевірки ефективності виокремлених педагогічних умов, моделі й методики формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці;

- *статистичні* – критерій χ^2 застосовано для доказу достовірності й не випадковості отриманих експериментальних результатів дослідження та підтвердження гіпотези.

Експериментальною базою дослідження виступили Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» та Рівненський державний гуманітарний університет.

Наукова новизна дослідження. Уперше розкрито й науково обґрунтовано сутність феномену «економічна компетентність майбутніх учителів образотворчого мистецтва», розкрито його структуру (ціннісно-мотиваційний, інтелектуально-когнітивний і діяльнісно-творчий компоненти); схарактеризовано критерії (аксіологічний, пізнавальний, операційно-креативний), показники (мотивація особистості до успіху, ціннісне ставлення до вирішення завдань економічного спрямування, економічні знання, економічне мислення, креативність; здатність до вирішення практичних завдань економічного спрямування) та рівні сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці (достатній, базовий, початковий). Обґрунтовано педагогічні умови формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці у ЗВО: збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва навчальним контентом економічного спрямування; актуалізація мотивації досягнення економічного успіху в майбутній художньо-педагогічній діяльності; використання синергетичного ефекту художнього мистецтва та економіки як ресурсу розширення спектру економічних концептів майбутніх педагогів-художників.

Розроблено модель формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці (концептуально-теоретичний, змістово-процесуальний, оцінно-результативний блоки). Уточнено сутність понять «компетенція», «компетентність», «економічна компетентність». Подальшого розвитку набули теорія і методика формування економічної компетентності майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні методики діагностики сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці, методики реалізації моделі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці (адаптаційно-спонукальний, операційно-інтеграційний, діяльнісно-технологічний етапи), основний зміст якої репрезентований у межах педагогічної майстерні «Студія економічного розвитку майбутнього педагога-художника».

Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти для формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, укладанні підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій для майбутніх учителів образотворчого мистецтва і викладачів, написання здобувачами освіти курсових і магістерських робіт, підготовки тез доповідей і наукових статей, у системі неперервної післядипломної освіти вчителів образотворчого мистецтва.

Матеріали дослідження **впроваджено** в освітній процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (акт впровадження №1866/041 від 11.09.2024 року), Рівненського державного гуманітарного університету (акт впровадження №235/42 від 21.06.2024 р.).

Апробація результатів дослідження здійснена на: III Міжнародній науковій конференції «Технології, інструменти та стратегії реалізації

наукових досліджень» (м. Львів, 2022), III інтернаціональній науково-теоретичній конференції «Modernization of science and its influence on global processes» (м. Берн, Швейцарія, 2023), міжнародній науково-практичній конференції «Інновації у проектуванні професійного становлення фахівців в університетському просторі» (м.Одеса, 2024), міжнародній науково-технічній онлайн конференції «Scientific Results» (м.Рим, Італія, 2024).

Публікації. Результати дослідження відображено у 8 публікаціях автора (5 одноосібних). Із них: 3 – у фахових наукових виданнях, 1 – у періодичному науковому зарубіжному виданні (Web of Science), 4 – апробаційного характеру.

Особистий внесок автора і співавторів: у публікації у співавторстві (фахова стаття) полягає у висвітленні шляхів реалізації компетентнісної освітньої парадигми у вимірі професійної підготовки майбутніх учителів для Нової української школи (Бу Мінлі); у характеристиці сутності компетентнісної освітньої парадигми (Т.Койчева); у статті в зарубіжному періодичному виданні (Web of Science) автором доведено переваги створення мультимедійного контенту в освіті на засадах цифровізації; К.Білінською експериментальним шляхом виділено більш ефективні мультимедіа технології для забезпечення мультимедійного контенту на засадах цифровізації; О.Марковою проаналізовано програми для створення мультимедійного контенту в освіті; Н.Чорнобривою виявлено найважливіші характеристики інтерактивного мультимедіа; В.Кузнецовим доведено важливість медіакомпетентності та медіаграмотності викладача та студента.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (252 найменування, із них 54 – іноземними мовами), 11 додатків на 36 сторінках. У тексті вміщено 4 рисунки, 17 таблиць, Загальний обсяг дисертації становить 247 сторінок, із них основного тексту – 165 сторінок.

РОЗДІЛ І.

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Економічна компетентність як предмет міждисциплінарних досліджень

Сучасні запити цивілізованого світового співтовариства щодо економічного зростання, культурного, гуманістично зорієнтованого прогресивного розвитку реалізуються у суттєві зрушення в усіх суспільних сферах, у тому числі й освіті. Її пріоритетність для Китаю підтверджують отримані Організацією економічного співробітництва та розвитку. Наведемо дані PISA-2018, за якими саме школярі таких провінцій і муніципалітетів КНР, як Пекін, Шанхай, Чжецзян і Цзянсу, посіли перше місце серед учнів із 78 країн світу (Lijia Guo et al., 2019).

Водночас виявлені рядом авторів (А.Завгородня, Н.Кінах, Г.Ковтун, В.Курок, Є.Лодатко, С.Лукаш, О.Мартиненко, М.Морозова, В.Москаленко, А.Найдьонова, Г.Реброва та ін.) проблеми полягають у тому, що частина випускників освітніх закладів не володіє достатньою економічною компетентністю й економічною культурою. На думку авторів, це пов'язано з нерівномірним економічним розвитком інституціонально розвинених країн, непередбачуваною динамікою цифровізації та реакцією соціальних інститутів на економічні інновації. Це проявляється в запізній реакції освітніх установ на освітні новації, що часто вимагають здатності швидко створювати, впроваджувати та використовувати ефективні моделі формування економічної компетентності студентів.

Саме освітня галузь, де вища художньо-педагогічна освіта посідає гідне місце, зобов'язана забезпечувати якісну підготовку до реалізації зазначених завдань і запитів конкурентноспроможного на глобалізованому ринку праці

молодого покоління, націленого і відповідним чином підготовленого до життєвого, зокрема й економічного успіху (більші доходи, якість життя, найкраща робота, можливості самореалізації тощо).

Досягнення зазначених цілей значною мірою уможлиблює реалізація компетентнісної освітньої парадигми (Дж.Берч, Н.Бібік, А.Богуш, Р.Весселінг, О.Дубасенюк, Д.Керби, Н.Кучук, І.Княжева, Дж.Коллаган, Т.Койчева, В.Кремень, Лін Чжаому, В.Луговий, Д.Мертенс, О.Овчарук, Дж.Равен, С.Сисоєва, Р.В.Уайл, П.Фрейре, П.Хейджер, М.Хомський, Л.Хоружа, І.Шапошнікова, А.Шелтен, В.Ягупов та ін.).

Їй притаманні:

- поліпарадигмальність (доведено, що компетентнісний підхід інтегрується із особистісно зорієнтованим, діяльнісним, технологічним, контекстним тощо) (Кічук, 2010);
- узгодженість суспільних запитів і вимог до освіти й життєвих стратегій, прагнень та інтересів її суб'єктів;
- практико-прагматична і соціально-гуманістична спрямованість освітнього процесу (Луговий, 2009);
- заміна освітньої стратегії, націленої на передавання і засвоєння готових знань такою, що запускає механізми саморозвитку, самовиховання, самоздійснення і сприяє оволодінню мистецтвом виконання «життєвих і соціальних ролей» (Цаповська, 2020: 127), набуттю здатності до продуктивної самореалізації у професійній та інших життєвих сферах.

Реалізація цих завдань також уможлиблюється актуалізацією економічного складника професійної підготовки майбутніх фахівців, у тому числі й освітньої сфери, покликаних виховувати дітей і молодь як свідомих та активних створювачів і споживачів матеріальних і культурних благ, націлених на збереження ресурсів для прийдешніх поколінь.

Зауважимо, що термін «економіка» має давньогрецьке походження і в буквальному перекладі означає «господарювання», «ведення господарства»,

«керування господарством» (Григоренко, Жадан, 2016: 5). У сучасному розумінні економіка – це з одного боку, сукупність економічних відносин, що відбуваються під час виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних товарів і послуг, а з іншого – це наука, що вивчає виробництво, розподіл, обмін і споживання товарів та послуг. Вона аналізує, як люди, підприємства, уряди та інші організації використовують обмежені ресурси для задоволення своїх безмежних потреб і бажань. Економіка також досліджує ринки, ціни, конкуренцію, а також чинники, що впливають на економічне зростання, інфляцію, безробіття та інші аспекти економічної діяльності (Сухарський, 2002: 71). Погляд на економіку через призму її культуровідповідності дозволив схарактеризувати її як «цілісну когнітивну соціокультурну» систему, «гармонійно співмірну у вітакультурному просторі» та історичному часі (Ревасевич, 2008: 62).

Зауважимо, що проблематика економічної освіти та виховання в історичному екскурсі не є абсолютно новою і веде свої витoki ще з античних часів. Так, провідні античні філософи, зокрема Аристотель, Демокрит, Платон, Сократ вказували на важливість і для держави, і для людини вміння раціонально господарювати, створювати, споживати та розпоряджатися набутими матеріальними цінностями, зокрема й із метою їх відтворення і створення духовних цінностей як запоруки гармонійного розвитку особистості (Падалка, 2008).

Конфуцій, китайський філософ і вчитель, мав певні погляди на економіку та економічне виховання, які були частиною його ширшої філософії морального і соціального розвитку. Він уважав, що економічна діяльність повинна ґрунтуватися на моральних засадах і підкреслював важливість чесності, справедливості та справедливого управління ресурсами. Економічні відносини, на його думку, мають бути справедливими, етичними та сприяти загальному благу суспільства. Конфуцій стверджував, що правителі повинні бути моральними зразками для своїх підданих і діяти в інтересах суспільства. Він вірив, що добробут і стабільність держави

залежать від чесного і мудрого керівництва, яке дбає про економічне благополуччя народу. Народ, – на думку філософа, – страждає від голоду не через нестачу їжі, а через те, що правителі занадто сильно обкладають податками. Конфуцій наголошував на важливості праці і її продуктивності. Він вважав, що праця є моральним обов'язком кожної людини і важливим фактором для забезпечення власного добробуту та процвітання суспільства в цілому. Він вірив у важливість освіти і виховання, включаючи економічне виховання. Він вважав, що знання про управління ресурсами і економічні принципи є важливими для формування відповідальних і освічених громадян, які здатні забезпечити економічний розвиток і стабільність.

Конфуцій також розмірковував про справедливий розподіл багатства. Він вважав, що надмірна нерівність може призвести до соціальних конфліктів і нестабільності. Тому важливою є справедливість у розподілі економічних благ, щоб уникнути соціальної напруги і забезпечити гармонію в суспільстві (Конфуцій, 2022). Таким чином, погляди Конфуція на економіку та економічне виховання були тісно пов'язані з його етичною та соціальною філософією, акцентуючи на моральних принципах, освіченості та відповідальному управлінні.

У новий час філософські детермінанти економіки представлені такою філософською галуззю, як філософія економіки. Вона осмислює базові основи економічного життя, вивчає теоретичні та методологічні засади економічної науки, етичні аспекти економічних дій і політики, аналізує основні концепції, моделі, методи та інструменти, що використовуються в економіці, і розглядає їх з позиції філософської критики та обґрунтування (Базилевич, Ільїн, 2007).

Зародження філософії економіки можна віднести до класичних економістів XVIII-XIX століть, таких як А.Сміт, Д. Рікардо, Дж. Мілль. Їхні праці містять глибокі філософські роздуми про природу економічних процесів та суспільного добробуту.

Зокрема А.Сміт у своїй знаменитій праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» увів у науковий оббіг поняття «економічна людина», головною рисою якої, на думку вченого є «економічна воля», а також раціональність та егоїстичність, оскільки «економічний егоїзм здатний рухати гори». У цій книзі він висуває ідею, що людина діє з власного інтересу, і що ця поведінка, навіть якщо вона виглядає егоїстичною, в кінцевому підсумку призводить до загального блага через механізм невидимої руки ринку. (Пенцова, 2014: 80).

Одним із центральних питань філософії економіки була і є природа економічних законів. Чи є вони подібними до законів природничих наук, таких як фізика, чи ж вони мають іншу природу? Деякі філософи стверджують, що економічні закони є соціальними конструктами і залежать від людської поведінки, культурних та історичних контекстів (Приятельчук, 2012).

На початку XX століття неокласична економіка стала домінують парадигмою. Вона базується на математичних моделях та припущенні про раціональну поведінку. Водночас, критика неокласичної економіки з боку таких філософів, як Дж. Мейнард Кейнс, сприяла розвитку макроекономічної теорії. Економіка традиційно базується на припущенні про раціональність економічних агентів. Філософія економіки досліджує, що саме означає раціональність, як її можна виміряти та чи дійсно люди діють раціонально у всіх економічних ситуаціях. Філософія економіки розглядає питання справедливості, етичності розподілу ресурсів, впливу економічної діяльності на навколишнє середовище та інші етичні проблеми, пов'язані з економікою (Базилевич, Ільїн, 2007).

Сучасна філософія економіки також приділяє велику увагу етичним аспектам економічної діяльності, таким як корпоративна соціальна відповідальність, сталий розвиток та вплив глобалізації на місцеві економіки. Філософи економіки продовжують обговорювати питання справедливості та добробуту. Як повинні розподілятися ресурси у суспільстві, щоб забезпечити

справедливість та максимальний добробут? Різні теорії, такі як утилітаризм, теорія справедливості Дж. Роулза та інші, пропонують різні відповіді на ці запитання (Binder, Neilmann, Vromen, 2016).

Психологічний аспект економічної освіти одним із найперших розкрив Р.Талер, запропонувавши термін «економічна поведінка». Учений зауважував про важливість при її формуванні враховувати такі особистісні аспекти, як-от: соціальні уподобання, когнітивні можливості та здатність людини до самоконтролю (Thaler, 2017).

Останні дослідження в галузі поведінкової економіки (Д.Канеман, К.Р.Санстейн, А.Тверски, Р.Х.Талер та ін.), що вивчають вплив психологічних факторів на економічні рішення, кидають виклик традиційним уявленням про раціональність. Ця галузь досліджує, як емоції, когнітивні упередження та соціальні впливи впливають на економічну поведінку. Цю тезу добре ілюструє влучне зауваження українських учених О.Біди, Т.Кучай і А.Чичук про те, що «сьогодні у складній системі «економіка – культура» загострюється проблема формування здорової культури споживання. Закономірності отримання прибутку спонукають до винахідливості, де й проявляється креатин, а споживач при цьому не орієнтований на визначення справжньої цінності пропонованого продукту» (Біда О.А., Кучай Т.П., Чичук, 2024: 489).

Поведінкова економіка показує, що економічні рішення лише зрідка базуються на чистій раціональності. Людські емоції, когнітивні упередження, соціальні впливи та інші психологічні фактори мають значний вплив на економічну поведінку. Так, у теорії перспектив Д.Канемана і А.Тверски було показано, що люди сприймають втрати більш емоційно болісно, ніж аналогічні виграші. Ученими доведено, що ефект втрачених можливостей вказує на те, що страх втрати є сильнішим мотиватором, ніж бажання виграшу. Це може пояснити поведінку інвесторів на ринках, де вони часто ухиляються від ризиків, щоб уникнути потенційних втрат, навіть якщо це означає втрату можливостей для зростання (Kahneman, Tversky, 1979).

Розуміння цих факторів допомагає розробляти більш ефективні політики та стратегії, які враховують реальні поведінкові закономірності, а не тільки теоретичні моделі.

Зокрема концепція «Nudge», яку запропонували К.Р.Санстейн, Р.Х.Талер, пропонує використовувати м'які втручання (підштовхування) для покращення фінансових рішень індивідів без примусу. Це може включати автоматичні внески на пенсійні рахунки або спрощення складних фінансових продуктів, щоб допомогти людям приймати більш обґрунтовані рішення (Thaler, Sunstein, 2008).

Педагогічна площина економічної освіти в історичному ракурсі певною мірою представлена в «Материнській школі». Я.А.Коменський наголошує на необхідності залучення дітей з молодшого віку до доступного дітям «економічного пізнання», набуття ними навичок ощадливої поведінки (Коменський, 1940: 65).

«Думки про виховання» Джона Локка містять роздуми про важливість освоєння підростаючим поколінням «знань рахівництва» та «основ бухгалтерії», які, на його думку, не сприятимуть накопиченню багатства; проте, мабуть, немає кращого і ефективнішого способу зберегти те майно, яке має джентльмен... (Сисоєва, Соколова, 2003: 176).

Й.Г. Песталоцці надавав великого значення навчанню дітей та молоді основам економії для ефективного ведення домашнього господарства. Він вважав за необхідне привчати людей до бережливості та виробляти в них вміння визначати свої першорядні потреби. Учений акцентував увагу на розумінні зв'язку між удосконаленням власних трудових навичок і отриманням кращих результатів і більшого доходу.

Для Песталоцці було важливо, щоб люди знали, як правильно розподіляти свої ресурси, планувати витрати і доходи, та використовувати свої можливості найефективніше. Він вірив, що знання основ економіки сприятиме раціональному управлінню власним господарством. Привчання до

бережливості допомагає уникнути непотрібних витрат, а вміння визначати першорядні потреби дозволяє зосередитися на тому, що дійсно важливо.

Песталоцці також підкреслював важливість розуміння, що покращення власних трудових навичок веде до кращих результатів у роботі, що в свою чергу сприяє підвищенню доходу. Він вважав, що це розуміння стимулює людей до самовдосконалення і прагнення до кращого життя. Удосконалення своїх навичок і професійних здібностей дозволяє не лише досягти більшого успіху в роботі, але й підвищити свою фінансову стабільність та загальну якість життя (Песталоцці, 1938).

Аналізуючи науковий доробок К.Ушинського, знаходимо його думки про величезне соціальне значення економічної освіти, роль і функцію якої видатний педагог тісно пов'язував із ціннісним становленням особистості. Як справедливо зазначав новатор світової педагогічної думки ХІХ століття, наслідками відсутності якісної економічної освіти є споживництво, марнотратство та знецінення матеріальних цінностей, що може призвести до духовного спустошення і навіть фізичного виродження нації. К.Ушинський наголошував на необхідності того, що виховання має бути спрямоване на підготовку та «виконання суспільно необхідної праці», а вихованець має «орієнтуватися в економічній, господарській сферах» (Ушинський, 1983: 46).

Ці ідеї повною мірою розділяв В.Сухомлинський, який убачав важливим для педагогів приділяти значну увагу вихованню в підростаючого покоління ціннісного ставлення до суспільних цінностей і надбань, наголошуючи, що людина має бути ощадливою, а її внутрішня дисципліна й економічна вихованість виявляться у «сердечній тривозі» про суспільні інтереси, про речі, які «особисто їй не належать», але є для неї істинно дорогим, «невід'ємним від особистих радощів», особистого щастя (Сухомлинський, 1977: 248).

Економічний вектор в освіті, зокрема й педагогічній, може бути потрактований як самостійний напрям, що об'єднує складні знання, уміння і навички, спрямована на формування у сучасної молоді нового економічного

мислення, бажання аналізувати результати своєї та колективної діяльності, а також на розвиток особистості нового типу, яка буде жити в умовах ринкових відносин (Кулішов, 2011: 34).

Не маючи на меті аналіз однієї із центральних педагогічних категорій, якою є виховання, зазначимо, що згідно педагогічного словника С.Гончаренка, у широкому педагогічному сенсі воно представляє собою процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, «зумовлений законами суспільного розвитку», дією багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників, а у вузькому педагогічному сенсі уявляє собою цілеспрямовану систематичну діяльність, покликану формувати у підростаючого покоління систему соціально схвалюваних якостей особистості, поглядів і переконань (Гончаренко, 2011: 53).

Економічне виховання трактується в дослідженні Г.Товканець через систему завдань, що має бути здійснено, а саме: як вироблення у здобувачів освіти чіткого розуміння наукових закономірностей розвитку економіки та особливостей ринкових відносин; цілеспрямоване та систематичне набуття економічних знань, розвитку високої організованості та творчої ініціативи; підготовка до продуктивної праці та дбайливого ставлення до природи; а також формування звички використовувати економічні знання на практиці у повсякденному житті (Товканець, 2012: 25).

Л.Мацко та М.Прищак аналізуючи значення і завдання економічного виховання, зазначають, що по-перше, воно спрямоване на розвиток економічного мислення, щоб люди могли правильно розуміти закони та явища економічного життя. Це означає навчити їх аналізувати економічні ситуації, прогнозувати наслідки економічних рішень та оцінювати різні економічні явища. По-друге, економічне виховання допомагає сформувати глибоке розуміння процесів суспільного розвитку. Це включає усвідомлення ролі праці у житті суспільства і власного місця в трудовому процесі. Люди повинні розуміти, як їхня праця впливає на економічний розвиток і добробут суспільства в цілому. По-третє, важливим завданням є виховання дбайливого

ставлення до державної власності, особливо в умовах ринкових відносин. Це означає навчити людей цінувати і ефективно використовувати ресурси, що належать державі, і розуміти, як їхнє ставлення до власності впливає на економічний стан країни. Нарешті, економічне виховання має сприяти виробленню практичних навичок, які дозволять людям активно брати участь в економічній діяльності та виробництві через набуття здатності до управління фінансами, планування бюджету, прийняття економічних рішень та інших умінь, необхідних для успішної участі в економічному житті. Отже, економічне виховання не лише надає знання про економічні процеси, але й формує відповідальне ставлення до праці, власності та участі в економічній діяльності, що є ключовими чинниками для досягнення економічного добробуту та стійкого розвитку суспільства й особистості (Мацко, Прищак, 2010).

Економічне виховання, вважає Н.Пасічник, спрямоване на розв'язання загальних завдань виховання і виступає як одна із «сполучних ланок» між різноманітними напрямками виховання. Автор наголошує, що воно має свої особливості та специфіку, що полягає зокрема в тому, що має бути спрямоване на розвиток тих «сторін свідомості та поведінки школярів», які безпосередньо пов'язані із «соціальною й трудовою активністю особистості» і виявляться у таких функціях: освітницькій, формувальній, світоглядній (Пасічник, 1998: 51).

Економічна освіта тлумачиться як процес і результат формування в підростаючого покоління економічного мислення, знань, умінь, особистісних якостей, значущих для його ефективного включення до соціально-економічних відносин (Грама, 2013); як безперервний процес набуття особистістю ціннісних орієнтацій, системних економічних уявлень і вмінь, економічного досвіду, що забезпечують відповідальну поведінку і діяльність громадянина як повноправного члена суспільства (Ярита, 2012).

Розуміючи економічну освіту як «ділянку науки про економіку», М.Криловець, Т.Назаренко, О.Топузов, В.Яценко та ін. визначають такі її дослідницькі напрями і завдання, як-от:

- розвиток навчальних засобів і педагогічних методів, що застосовується в навчанні економіці на всіх рівнях освіти;
- дослідження сформованості економічної грамотності різних груп населення;
- обґрунтування чинників, що впливають на цей процес (Концепція економічної освіти в гімназії та ліцеї України, 2018: 6).

Функціями економічної освіти, за Ю.Балашовою є трансляційна, селекційна та інноваційна (Балашова, 2002).

О.Падалка з-поміж функцій економічної освіти, що повною мірою надають уявлення про її зміст і значення, виокремлює:

- культурологічну;
- соціальну;
- особистісну;
- дидактичну;
- професійну (Падалка, 2009: 8).

Базування на розробленій А.Падалкою концепції економічної освіти й урахування особливостей такої освіти щодо майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей, дозволило Г.Ребровій виокремити такі її функції:

- соціально-адаптивна;
- особистісно-безпекова;
- культурно-ціннісна;
- загально-компетентнісна (Реброва, 2019: 62–64).

Усвідомлення наявного розуміння поняття «виховання» у широкому педагогічному сенсі, й освіти як шляху до його набуття, дозволило вченим (Л.Вовк, О.Падалка) надати узагальнене трактування понять «економічна освіта і виховання» як цілеспрямований, систематичний процес, що сприяє формуванню і розвитку основ економічних знань, умінь і навичок,

«необхідних для участі у виробничих відносинах» (Вовк, Падалка, 2008: 217). Схожий підхід демонструє й В.Кулішов, акцентуючи на широті охоплення термінологічного поля поняття «виховання» й підпорядкованого йому терміну «освіта», розумінні єдності цих процесів, що уможлиблює, на думку автора, трактування економічного виховання й освіти як специфічного напрямку складної системи знань, умінь і навичок, формування в сучасного молодого покоління нового економічного мислення, прагнення до аналізу результатів «своєї та колективної праці», проєктування людини, яка «житиме в умовах ринкових відносин» (Кулішов, 2011: 34).

У дослідженнях П.Бойчука, Ван Яньчже, Н.Кінах, О.Коваленко, Г.Ковтун, В.Лодатко, Дж.Мейнарда Кейнса, О.Падалки, І.Пронікової, Дж.Росса, М.Свіржевського, О.Цільмак, Фан Сяодун, О.Шпака та інших науковців доведено, що економічна освіта прямо пов'язана з конкурентоспроможністю, вона створює ініціативний соціально мобільний людський капітал, який здатний до пошуку неординарних рішень і в поєднанні з фізичним капіталом дає збільшення продуктивності та якості професійної діяльності, акцентовано на необхідності включення економічних аспектів у педагогічну практику для підготовки конкурентоспроможних педагогів (Кінах, 2017).

Ученими доведено важливість економічного складника професійної підготовки, необхідність набуття здобувачами освіти економічних знань, практичних умінь і способів організації діяльності, забезпечення економічної спрямованості відносин і поведінки як індикаторів особистісних надбань, що сприяють зростанню «якості людського капіталу» як найважливішого чинника динамічного економічного розвитку суспільства (Падалка, 2008).

Проблеми і перспективи економічної освіти майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки розглянуто в науковому доробку українських науковців (О.Буга, Н.Грама, Т.Гуцан, Т.Кондратенко, В.Курок, О.Падалка, І.Пронікова, М.Свіржевський, Т.Ткаліч, Г.Реброва, О.Рехтета, Ф.Хлопотова, О.Шпак, І.Ярита та ін.), які доводять необхідність набуття майбутніми

фахівцями комплексних економічних знань і вмінь, економічного мислення через розроблення й упровадження як освітніх компонентів економічного профілю, так і збагачення змісту й інноватизації методики викладання традиційних для педагогічних ЗВО навчальних дисциплін (Курок, Кондратенко, 2019), реалізацією різнорівневих міжпредметних зв'язків; упровадження «особистісно-розвивальної моделі» (Падалка, 2009: 9) організації освітнього процесу на засадах компетентнісного, системно-структурного й аксіологічного підходів.

Узагальнена характеристика змісту економічної освіти пропонує А.Найдьонова, і хоча вчена досліджує освіту майбутніх економістів-аграріїв, пропонований зміст є досить універсальним і, на нашу думку, може бути екстрапольований (з певною корекцією) і на професійну підготовку майбутніх учителів, зокрема й образотворчого мистецтва. Такий зміст (учена цілком умотивовано наголошує на необхідності його системного впорядкування) має включати:

- економічні знання,
- економічну свідомість;
- економічні переконання і погляди;
- уміння і навички, необхідні для здійснення професійної діяльності економічного спрямування (Найдьонова, 2012).

Серед основних функцій економічної освіти, що й визначають її перспективні напрями модернізації та розвитку у сучасній освітній практиці, можна виділити:

- соціальну, що актуалізує суспільно-громадянський вектор освіти, формування активної соціальної позиції;
- ціннісну, що націлює на становлення і розвиток соціально схвалюваних ціннісних орієнтацій;
- інтегративну, що спрямовує на забезпечення єдності економічного мислення, економічних цінностей і переконань та економічної діяльності.

У цьому контексті економічна освіта набуває особливого значення, оскільки допомагає формувати в майбутніх педагогів розуміння сучасних економічних процесів і явищ, уміння оптимального фінансового планування й управління ресурсами, нестандартного вирішення новопосталих економічних проблем, раціональні прийоми організації, контролю, економії часу впродовж навчальної та позакласної діяльності.

Економічна освіта базується на сприйманні наукової інформації, на набутті економічних знань, економічного мислення і відповідного досвіду. Знання у суспільстві перетворюються на основний ресурс, на головну продуктивну силу. У наш динамічний час, коли інформація так швидко застаріває, що неможливо передбачити, які знання знадобляться людині завтра, необхідно надати їй інструменти, що дозволяють знайти ці знання самій, здобувши відповідний ні з чим не зрівняний особистий досвід.

Економічна освіта надає педагогам інструменти для впровадження інновацій у навчальний процес. Сучасні технології дозволяють перетворити традиційні методи навчання, забезпечуючи більш ефективне засвоєння знань здобувачами освіти. Знання економіки допомагає педагогам розуміти, як вплинути на ефективність таких інновацій, оцінюючи витрати та здобуті результати (Лодатко, 2018). Не менш важливим аспектом є те, що економічна освіта сприяє розвитку у здобувачів освіти підприємницького мислення та фінансової грамотності. Ці якості надзвичайно важливі в сучасному світі, де швидкі зміни у суспільстві та ринкові умови вимагають від людей гнучкості, креативності та уміння адаптуватися до нових умов.

У нашому дослідженні економічний складник професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва результується, зважаючи на потужні переваги компетентнісної парадигми, феноменом «економічна компетентність». З'ясуємо спочатку його сутність, адже будь-яка наука, наукова теорія, або інший теоретичний конструкт розвивається через і завдяки наявності системи її основних категорій і понять, що їх емпірично та теоретично пояснюють, вірогідно описують і врешті решт прогнозують та

моделюють. Тому закономірним є першочергова необхідність з'ясування сутності таких вихідних для компетентнісної освітньої парадигми дефініцій, як «компетенція» і «компетентність», тим більше, що єдності як до їх визначення, так і до їх співвідношення й досі в науковому дискурсі немає, а тенденція щодо їх ототожнення продовжує існувати.

Слід зауважити, що науковий апарат поповнився зазначеними поняттями у 60-70 роках минулого століття завдяки здійсненому у Сполучених Штатах Америки вивченню передового педагогічного досвіду діяльності вчителів, його аналізу, узагальненню і подальшій концептуалізації з метою подолання певного «розриву» між сучасними вимогами життя і результатами освіти, що має гнучко змінювати свій зміст відповідно до соціального заказу, який значною мірою формують запити ринку праці. Існують дані щодо введення терміну «компетентність» у науковий дискурс представником американської лінгвістичної школи Н.Хомським (Локшина, 2009), він також використовувався в управлінській та бізнесовій сферах, а також і в юриспруденції, і має грецьке походження (від «αρετή» – вищість, вміння, майстерність). Як зазначає П.Хейджер, цьому етапу властивий визначальний вплив у тлумаченні поняття компетенція/компетентність біхевіористичних і когнітивістських ідей, що зумовило його розуміння як інтегрованої здатності до виконання в різних видах діяльності тих чи тих завдань, або їх фрагментів, що спрямовані на формування певних навичок (Hager, 1998: 413).

Наступний етап, часові межі якого охоплюють 80-90-ті роки минулого століття, характеризується активізацією і розповсюдженням по всьому світу ідей компетентнісної освіти та запровадження через опрацювання ключових компетентностей ідей компетентного навчання у розвинених західних країнах. Компетентнісне навчання було уведено як у загальній середній, так і у вищій освіті, а його результатом було визнано формування компетентностей, які спочатку здебільшого розумілися як навички загального характеру, що визначають сутність «майбутньої діяльності або виконання

певних дій» (Локшина, 2009: 131). Згодом це «поведінково-діяльнісне» трактування було розширене включенням не тільки елементів, що безпосередньо забезпечують здатність людини до виконання діяльності (функції), а ще й відповідним переліком особистісних якостей (соціальних, моральних, інтелектуальних тощо) (Hager, 1998: 413). Проілюструємо це визначенням, запропонованим М.Смітом: комбінації когнітивних і практичних умінь, знань, мотивації, ціннісних та етичних характеристик, ставлень, настанов, емоцій та інших соціальних і поведінкових компонентів, що можуть бути мобілізовані для виконання ефективної діяльності у визначеній сфері (Nanzhao, 2005: 2).

Зазначимо, що Дж. Равен, погоджуючись із наявністю когнітивних і поведінкових (операційно-технологічних) компонентів феномену «компетентність», стверджує про необхідність включення до нього ще й емоційних і ціннісних складників, маркуючи компетентність як «мотивовану здатність» особистості до ефективної поведінки (Raven, 2001).

Наприкінці ХХ століття ідеї щодо необхідності трансформації освітньої системи на засадах компетентнісної парадигми були підтримані як виклик сьогодення українськими науковцями, які присвятили свою увагу конструюванню й модифікації змісту освіти, її результатів (від знань до способів дії), можливостей моніторингу навчальних досягнень здобувачів освіти тощо. У цей період склалися певні умови для диференціації наукового знання про компетентність як результат освіти, що поступово накопичувалося як теорією, так і практикою.

Ученими були опрацьовані ідеї універсальних ключових компетенцій, запропонованих ЮНЕСКО і Радою Європи, що є необхідними для особистості як у межах обраної професії, так і поза ними; взято до уваги трактування компетентності як загальної здатності, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, які людина набула в процесі навчання (Hutmacher, 1997: 4). Саме в цей період відбувається диференціація в українському і науковому дискурсах інших країн термінів «компетенція» (competences) і

«компетентність» (competent). Не ставлячи завданням прослідкувати всі наявні (часто суперечливі) підходи щодо їх визначення, зосередимо увагу на викладі тих, що суголосні з нашим їх розумінням.

Так, О.Савченко визначає компетентність як інтегровану здатність особистості, набуту в процесі навчання і таку, що охоплює знання, уміння, навички, досвід, цінності та ставлення, які можуть «цілісно реалізуватись у практичній діяльності» (Савченко, 2014: 13). Солідаризуючись із таким тлумаченням компетентності, С.Сисоєва, наголошуючи на тому, що вона є «особистісною й оцінною характеристикою» людини, визначає її як інтегровану якість, яку має компетентна особа і яка відображає її «поінформованість і обізнаність» (знання, уміння, навички), авторитетність, яка визначається певними «уміннями, якостями й поведінковими характеристиками» особистості (Сисоєва, 2015: 20).

Натомість «компетенція» виступає як «наперед задана соціальна норма», як «коло питань», щодо яких особистість «має бути обізнана», це об'єктивна категорія, «суспільно визнаний рівень знань», навичок, ставлень у певній сфері професійної діяльності (Сисоєва, 2015: 21). Близький підхід до трактування цього поняття демонструє І.Княжева, яка визначає компетенцію як об'єктивну категорію, «установлену суспільну норму», вимогу щодо потрібних для «успішної життєтворчості й успіху» у професійній діяльності знань, умінь, «ставлень, поведінкових стратегій» (Княжева, 2022: 151).

Зазначимо, що для перших двох етапів, і частково ця тенденція зберігається і досі, властиве певне випередження освітньою практикою теоретико-методологічного осмислення проблем запровадження компетентнісного навчання.

Сучасний етап реалізації компетентнісної парадигми (з кінця ХХ століття і дотепер) в українській, зокрема у шкільній освіті, унормований прийняттям низки державних документів (Закон України «Про освіту», Концепція Нової української школи, Державний стандарт базової середньої освіти), які доречи ураховували Рекомендації Європейського Парламенту та

Ради Європи щодо формування ключових компетенцій освіти впродовж життя, що є бажаним для всіх суб'єктів освітнього процесу результатом.

Так у Законі України «Про вищу освіту» зазначається, що результатом освіти стає «не окремо знання та навички», а здатність особистості до «продуктивної праці». Компетентність «слід розглядати тільки в дії ...» (Закон. Про вищу освіту, 2014).

У Концепції Нової української школи компетентність визначається як «динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» (Концепція Нова української школа).

В Енциклопедії освіти здійснено чітке розмежування зазначених термінів. У ній «компетентність» позиціонується як «результат набуття компетенцій» та на відміну від компетенції передбачає «особистісну характеристику», «ставлення до предмета діяльності» (Енциклопедія освіти, 2008: 409). Транспонуючи ці ідеї у площину вищої освіти, С.Сисоєва характеризує компетенцію як визначену «норму стосовно неперервної освіти», яка задається освітніми стандартами і використовується для «формування вимог до результатів навчання». Компетентність ученою тлумачиться як особистісний капітал, інтегрована особистісна якість, що «формується на етапі навчання», остаточно розвивається у процесі практичної діяльності та забезпечує «компетентний підхід» до розв'язання професійних завдань (Сисоєва, 2015: 26).

Погоджуючись із такою позицією, у свою чергу, зазначимо, підсумовуючи викладене, що феномен «компетентність» найчастіше визначається за допомогою таких понять, як «здатність», «спроможність», «досягнення», «готовність», «схильність», «ставлення», «розуміння», «знання», «уміння», «цінності».

Отже, основними маркерами, що відрізняють компетенцію і компетентність є розуміння першої як відчуженої від особистості соціально

заданої норми, що стосується кола питань, необхідних для виконання конкретного виду діяльності (професії, спеціальності); а другої – як особистісного надбання, інтегрованої особистісної якості фахівця, оцінної характеристики людини, що засвідчує рівень набутих нею в результаті освіти і необхідних для здійснення певної діяльності, досягнень (Койчева, Ву Мінлі, 2022: 49).

Як особистісний феномен компетентність характеризують багатофункційність, універсальність, соціальна детермінованість, а формування залежить від внутрішніх (набутого життєвого досвіду, психічного розвитку особистості, ступеня її активності, креативності, здатності до самореалізації і саморозвитку) (Богуш, 2009) і зовнішніх (освіта, соціальне середовище) чинників. Зауважимо, що ці властивості родового феномену мають і всі видові феномени.

Формулюючи поняття «професійна компетентність», сучасні вчені характеризують її як:

- сукупність знань, умінь, необхідних для «ефективної професійної діяльності», здатність аналізувати, використовувати інформацію, «передбачати наслідки професійної діяльності», (Гончаренко, Ничкало, 2000: 78);

- особистісне інтегральне утворення, що включає: систему діалектично взаємопов'язаних теоретичних знань; практичних умінь і навичок, соціально важливих особистісних якостей; набутого життєвого і професійного досвіду, що забезпечує результативність професійної діяльності (Онаць, 2006);

- систему «теоретичної і практичної готовності особистості до ефективної самореалізації у професії, що реалізується через парадигму професійно значущих знань, умінь, якостей, здібностей, схильностей та досвіду професійної діяльності» (Чемерис, 2008: 9);

- інтегративну характеристику ділових і особистісних якостей фахівця, що «відображає рівень знань, умінь, досвіду», необхідних для досягнення

цілей у певній сфері професійної діяльності, а також «моральну позицію фахівця» (Кремень, 2008: 722).

Отож, більшість сучасних українських учених розглядають професійну компетентність особистісним утворенням здобувача професії, або фахівця-професіонала, результатом конкретизації знань і практичних умінь, досвіду, отриманих відповідно або в процесі професійної підготовки, або безпосередньої професійної діяльності. Дескрипторами в більшості випадків виступають крім знань, практичних умінь і навичок, цінності, особистісні якості, властивості та мотиви.

Важливою для нашого дослідження є заувага Л.Масол про важливість реалізації у мистецько-педагогічній освіті компетентнісного підходу, оскільки він не лише має потужний мотиваційно-оптимізаційний і розвивальний потенціал, а й перенацілює із засвоєння художньої інформації на формування «комплексу загальнокультурних і спеціальних художньо-естетичних компетентностей» (Масол, 2006: 248).

Професійна компетентність учителя розглядається вченими (Зязюн, 2011; Рашкевич, 2014; Савченко, 2014; Сисоєва, 2015; Цаповська, 2020 та ін.) як властивість особистості, якій притаманні загальна культура і культура педагогічної праці, володіння суттєвими аспектами освітньо-виховної діяльності, що дозволяють на основі здобутих знань, умінь, досвіду, особистісних якостей, ціннісних настанов ефективно і творчо виконувати новопосталі проблеми, якісно здійснювати функції, притаманні учительській професії, продуктивно комунікувати із суб'єктами освітнього процесу, адаптуватися до нових умов праці і соціальних запитів суспільства. Вона позиціонується як важливий інтегративний показник ефективності фахової підготовки майбутнього вчителя-професіонала, здатного до реалізації основної мети Нової української школи, у якій ядром освітнього процесу є реальні об'єкти довкілля і суттєві події соціуму, – «виховати інноватора та громадянина», який здатен приймати відповідальні рішення та поважає права людини» (Нова українська школа, 2016).

Г.Соцька, з метою висвітлення особливостей професійно-педагогічної діяльності педагогів-художників вводить у наукових обіг поняття «естетично-професійна компетентність», яку характеризує як інтегративну особистісну властивість, що характеризується високим ступінем «полікультурної за своїм змістом гуманітарно-художньої ерудиції»; здатністю реалізувати свій «естетичний потенціал» (знання, вміння, досвід, особистісні якості) на практиці для успішної художньо-професійної діяльності, «усвідомлюючи відповідальність за її результати». Її набуття виражається у здатності керуватися привласненими естетичними знаннями і «художніми вміннями», готовності використовувати отриманий естетичний досвід у «самостійній практичній художньо-творчій» діяльності відповідно до універсальних загальнолюдських естетичних цінностей та гуманістичних поглядів (Соцька, 2013: 235–237).

О.Смірнова такі специфічні особливості висвітлює через феномен «художньо-педагогічна компетентність», який тлумачить як особистісне новоутворення, що детермінується специфікою професійної діяльності вчителя образотворчого мистецтва, його вмінням навчати, розвивати та виховувати дітей за допомогою засобів образотворчого мистецтва, а також характеризує його відповідність вимогам цієї професії. Дослідниця у її змісті виділяє:

- глибокі знання у сферах образотворчого мистецтва і педагогіки та психології;
- здатність адаптуватися до змін на ринку праці,
- уміння управляти інноваційною інформацією,
- здатність творчо співпрацювати з дітьми, підтримувати їх у формуванні ціннісних орієнтирів;
- прагнення постійно вдосконалюватися протягом усього життя (Смірнова, 2008).

Отже, специфікою професійної компетентності вчителя образотворчого мистецтва є перенесення соціальних функцій мистецтва в освітній контекст,

поєднання художньо-творчих здібностей, художньо-естетичного потенціалу і педагогічних якостей і здатностей, психолого-педагогічної і художньо-естетичної компетентностей, професійно-мистецької свідомості, що забезпечують йому успіх у навчанні учнів образотворчого мистецтва, у художній творчості й естетичному вихованні через застосування таких особливостей мистецтва, як емоційна насиченість, естетичність, плюралізм, чуттєва безпосередність, трансцендентність, рефлексивність, символізм, спонукальність тощо.

Серед ключових (таких, що забезпечують здійснення поліфункційних видів діяльності, вирішення широкого, «-поза» і «-між» дисциплінарного кола проблем) компетентностей виокремлюється економічна. Узагальнено вона характеризується В.Дивак як умова успішної конкурентоздатної професійної діяльності в умовах зростаючої глобалізації ринку праці, а на соціокультурному рівні – як «система економічних категорій», що окреслюють «цілісну суть виробництва», розподілу, обміну та «споживання матеріальних благ» (Дивак, 2010: 18). Одним із показників її сформованості в особистості виступає економічне мислення. Із цим погоджується й Ю.Балашова, яка визначає цей термін як сукупність економічних знань та практичних умінь, «досвіду, економічної культури та мислення», наявність стабільної потреби й «інтересу до професійної компетентності» (Балашова, 2002: 87).

Функційним компонентом професійної компетентності фахівця цілком обґрунтовано Н.Отрощенко вважає економічну компетентність, що виражається, на думку автора, через володіння притаманною тій чи тій майбутній професії системою економічних знань, економічного мислення, економічної свідомості, світогляду та необхідними майбутньому фахівцю професійними якостями (Отрощенко, 172, с. 34].

На впливі економічної компетентності на здатність фахівця ефективно і результативно здійснювати професійну діяльність умовах ринкової

конкуренції на основі ґрунтовних економічних знань, умінь та особистісних якостей, наголошено в дослідженні Т.Бурлаєнко (Бурлаєнко, 2013: 18).

Д.Антонюк, намагаючись поглибити уявлення про сутність економічної компетентності фахівців технічних спеціальностей, вважає важливим виходити з необхідності виведення її через поняття «здатність» і «діяльність», а саме, через «здатність свідомо і ефективно здійснювати професійну, в галузі техніки і технологій, та побутову діяльність на основі ґрунтовних економічних знань, умінь, навичок, ставлень, переконань, особистих якостей та досвіду» (Антонюк, 2016: 106–107).

Феноменологія економічної компетентності досліджується нині і в розрізі соціальної компетентності, як її складник, що на нашу думку, потребує додаткової наукової аргументації. Так тлумачить економічну компетентність О.Ющенко, водночас правомірно зауважуючи про те, що її сформованість передбачає засвоєння особистістю економічних знань і вмінь. Учена також наголошує на важливості сформованої здатності орієнтуватися і діяти в умовах ринкової економіки (Ющенко, 2014).

В.Кириленко, досліджуючи риси економічно компетентного фахівця, вважає, що така особистість має володіти набором економічних знань і практичних навичок, мати досвід економічного мислення та демонструвати стійку потребу й інтерес до професійної компетентності (Кириленко, 1998: 188).

Німецькі Е.Вутке і К.Зігфрід, аналізуючи необхідні сучасному педагогу здатності, вважають економічну компетентність одним із основних видів компетентностей і розглядають її на соціальному (як запорука прогресивного розвитку суспільства) і особистісному (як умова досягнення індивідуальних життєвих цілей) рівнях (Siegfried, Wuttke, 2016).

Як поліутворення, що слугує «базисом для соціально-професійної адаптації» професіоналів, а тому й «їхньої самореалізації», тлумачить В.Пристапа економічну компетентність (Пристапа, 2011: 200). Це визначення,

на наш погляд, є занадто узагальненим і не дає змоги з'ясувати відмітні особливості саме цього феномену.

Досліджуючи економічну компетентність молодших спеціалістів у процесі фахової підготовки в агротехнічних коледжах, С.Вітер характеризує її як базову, інтегровану характеристику фахівця, яка визначає «ступінь володіння необхідними компетенціями», що відтворюється у здатності особистості «мобілізувати набуті базові економічні знання, вміння», первинний досвід практичної діяльності для ефективного виконання «економічних функцій» ... відповідно до професійного спрямування (Вітер, 2014: 6–7).

Змістовим ядром економічної компетентності педагога О.Цільмак вважає його здатність раціонально використовувати «матеріальні, фінансові, людські та власні ресурси» на основі сукупності «певних практично спрямованих знань» (Цільмак, 2022: 133). Майбутні педагоги, які мають сформовану економічну компетентність, здатні до доцільної економічної поведінки, мають розвинене економічне мислення, можуть упроваджувати інноваційні методи навчання, реалізовувати різновекторну проєктну діяльність, стимулюючи здобувачів освіти до розвитку свого підприємницького потенціалу та готовності до викликів сучасного ринку праці. Незважаючи на описовий характер цієї градації, вона, на нашу думку, є актуальною.

В.Дивак та М.Андрос, характеризуючи економічну компетентність керівників ЗЗСО, цілком умотивовано застосовують системний підхід і трактують цей феномен як такий, що вимагає від них набуття системи «фінансових, матеріальних і господарських знань і вмінь», що окреслюють «цілісну суть створення, розподілу, обміну» та споживання матеріальних і духовних благ, формування економічного мислення суб'єктів освітнього процесу з метою «забезпечення ефективної діяльності ЗЗСО» (Дивак, Андрос, 2019: 87).

Віддаючи належне цінним методичним матеріалам, зібраним В.Поповим, не можемо погодитися із використанням у роботі визначенням поняття «економічна компетентність», що тлумачиться як «сукупність економічних знань та практичних вмінь, досвіду, економічної культури та мислення, наявність стійкої потреби та інтересу до професійної компетентності» (Попов, 2016: 8). Адже поняття «економічна компетентність» та «економічна культура» не є однопорядковими і саме економічна компетентність є складником професійної компетентності, а не навпаки.

А. Завгородня, проводячи аналіз дефініцій економічної освіти школярів, доходить висновку про те, що економічна компетентність базується на економічній освіті, що «втілюється в економічні знання» здобувача освіти, та економічному вихованні, яке разом із економічною освітою формують «економічне мислення та економічну свідомість» особистості (Завгородня, 2015: 117).

Г.Ковтун і О.Мартиненко тлумачать економічну компетентність як «базовану на сукупності економічних знань та практичних вмінь, досвіді, економічній культурі та мисленні, стійкій потребі та інтересі до професійної діяльності» (Ковтун, Мартиненко, 2013: 140).

Аналіз наукового фонду з проблеми визначення термінологічного поля феномену «економічна компетентність» уможливорює висновок про те, що домінувальним є обрання науковцями структурно-системного підходу. Так у дослідженні В.Саюк економічна компетентність як «інтегрована професійно-особистісна характеристика» potrакована як така, що включає ціннісні орієнтації, економічні знання, уміння, навички використовувати економічні важелі управління та особистісні якості для досягнення ефективного результату діяльності в ринкових умовах (Саюк, 2006: 28). Близький підхід до визначення цього поняття спостерігаємо і в дисертаційному дослідженні Н.Овсюк, у якому воно характеризується як готовність особистості (на нашу думку, тут доречніше використати термін

«здатність») до діяльності, що ґрунтується на певних видах знань і практичному досвіді, є формою практичного засвоєння результатів пізнання економічної дійсності, здобутої особистістю через навчання, і зорієнтованої на її самостійну участь в освітньо-пізнавальному процесі та успішну інтеграцію в майбутню трудову діяльність (Овсюк, 2003: 9).

В.Проскура, Г.Товканець і Г.Білак визначають економічну компетентність майбутнього педагога як інтегративну особистісну якість, що «виражена в єдності економічних знань, практичної підготовленості, здатності здійснювати всі види економічної і педагогічної діяльності в освітньому процесі» (Проскура, Товканець, Білак, 2024: 124).

У докторському дослідженні О.Падалки, одного з фундаторів української наукової школи з проблем економічної освіти і виховання здобувачів освіти, присвяченому професійно-економічній підготовці майбутніх учителів в умовах закладу вищої освіти, автор характеризує економічну компетентність як інтегративну характеристику особистості, що включає здатність до творчого економічного мислення, «знання і вміння, які реалізуються крізь економічно важливі якості особистості в процесі економічної діяльності» (Падалка, 2009). До таких особистісних якостей автор відносить цілеспрямованість, ініціативність, творчість.

Досліджуючи економічну компетентність майбутніх учителів трудового навчання та технологій, Б.Шевель визначає її як інтегративну якість особистості що характеризується «високим рівнем економічних знань та вмінь», мотивів, потреб, пізнавальних процесів, що «уможливлює здатність фахівця» до здійснення професійно-педагогічної діяльності з «урахуванням економічних реалій сьогодення» (Шевель, 2022: 367).

О.Скорко зауважує про те, що економічна компетентність майбутніх учителів технологій ґрунтується на сформованих ... економічних знаннях, практичних вміннях і навичках, високому рівні мотивації та позитивному «емоційному ставленні до економічної діяльності», досвіді такої реальної

діяльності та творчості в ході «розв'язання нестандартних економічних ситуацій» (Скорко, 2013).

В.Курок та Т.Кондратенко феномен економічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій трактують як сукупність «освітніх складників», що охоплюють системну сукупність економічних знань, умінь, навичок, «ціннісного ставлення до економічних знань» (Курок, Кондратенко, 2019: 24).

Принагідно зауважимо, що саме проблематика економічної освіти майбутніх учителів трудового навчання і технологій розроблена в українській педагогічній науці найбільш докладно (В.Курок, Т.Кондратенко, М.Свіржевський, О. Скорко, Б.Шевель, та ін.).

Узагальнення наукових джерел дозволило вченим (В.Проскура, Г.Товканець, Г.Білак) схарактеризувати економічну компетентність як «особливий тип організації» знань, умінь, спрямованих на економічну діяльність, які дозволяють особистості продуктивно, якісно та ефективно «вирішувати типові економічні завдання», що з'являються у повсякденному житті (Проскура, Товканець, Білак, 2024: 123).

Етнічні особливості економічної компетентності висвітлено О.Буднік завдяки феномену «етноекономічна компетентність», що «...вміщує знання про народний досвід ведення господарства, вміння економічно мислити й використовувати цінні ідеї в практичній діяльності, здатність до підприємництва на засадах раціонального природокористування, дбайливого ставлення до народних трудових звичаїв та обрядів, поваги й шани до людини як творця матеріальних і духовних вартісностей» (Буднік, 2009: 26).

Системно-структурний підхід до визначення поняття «економічна компетентність» застосовує і М.Морозова, досліджуючи особливості формування цього феномену в майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Учена визначає її як комплексну інтегративну функційну особистісну якість, в основі якої лежить розвинене економічне мислення й світогляд, а головними характеристиками якої є наявність у здобувачів освіти

«фундаментальних наукових і прикладних знань у галузі економіки, знань правових норм, які визначають економічну діяльність, специфіки ділового спілкування, базових економічних понять, сформованість навичок та вмінь, необхідних для вирішення економічних проблем, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю, готовність до здійснення ефективної економічної діяльності в майбутній професії, високий рівень розвитку відповідних особистісних якостей у сучасних умовах ринкової конкуренції» (Морозова, 2018: 67–68).

Проведений аналіз наукової літератури дозволяє розглядати економічну компетентність у межах нашого дослідження як інтегративну характеристику особистості, що відображає здатність індивіда до діяльності економічного спрямування на основі набутих знань, умінь, навичок й особистісних властивостей. Вона включає розуміння економічних процесів, здатність аналізувати й ухвалювати оптимальні економічні рішення, бути відповідальним у фінансових справах та етично ставитися до економічних питань, застосовувати економічні знання на практиці та адаптуватися до постійних змін у соціо-економічному середовищі.

1.2. Сутність і структура економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва

Перш ніж визначитися щодо сутнісних характеристик економічної компетентності майбутніх педагогів художньо-мистецького напрямку, зокрема майбутніх учителів образотворчого мистецтва, через розкриття його структури, на основі здійсненого в попередньому підрозділі аналітичного аналізу, визначимо цей феномен, що є ключовим для нашого дослідження. Економічну компетентність майбутнього вчителя образотворчого мистецтва розуміємо як інтегративне професійно-особистісне новоутворення, що забезпечує його спроможність адаптуватися до умов суспільного життя,

розуміти соціально-економічні процеси, які відбуваються в ньому, бути конкурентоздатним, активним, відповідальним, готовим до самовдосконалення, вирішення повсякденних художньо-педагогічних і економічних завдань, умотивованим до навчання впродовж життя, культивування і передавання культурних цінностей образотворчого мистецтва, здатним до раціональної економічної поведінки в умовах ринкових відносин.

Сформованість у майбутнього вчителя образотворчого мистецтва економічної компетентності «вплине й на його актуальні професійні характеристики: ефективність діяльності, саморозвиток і вибірковість пріоритетів фахового росту, винахідливість і здатність до прийняття нестандартних та оригінальних рішень і дій» (Реброва, 2017: 85).

Переходячи до обґрунтування структури економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, враховуємо слушні зауваження М.Левочко, інтерпретуючи їх відповідно до предмету нашого дослідження, про ті наріжні детермінанти, які слід враховувати при вирішенні цього завдання, а саме:

- суспільні вимоги до майбутнього вчителя як до особистості, до його знань, умінь, навичок та здатності застосовувати їх у майбутній професійній діяльності;
- особливості майбутньої професійної діяльності вчителя образотворчого мистецтва;
- як властивості, вимоги й особливості особистості майбутнього педагога проявляються у його роботі (Левочко, 2009: 206).

Важливою для нашого дослідження є заувага Є.Лодатко про важливість урахування при виокремленні структурного наповнення феномену економічної компетентності його інваріантних і варіативних елементів. Інваріант детермінує сутнісне наповнення видового феномену «компетентність» та родового «економічна компетентність», а інваріант – ті «змістово-цільові проєкції», що утворюються завдяки особливостей тих

галузей знань, навчальних дисциплін, вікових груп і умов навчання, які є властивими для педагогів (педагоги-предметники, учителі початкових класів, вихователі закладів дошкільної освіти, викладачі закладів фахової передвищої та вищої освіти тощо). Саме інваріант «відрізняється змістовим наповненням структуриантів» (Лодатко, 2018: 220).

Крім зазначеного, на нашу думку, слід також взяти до уваги:

- сутнісні ознаки феномену «економічна компетентність майбутніх учителів образотворчого мистецтва», висвітлені у його визначенні;
- наявну в майбутніх учителів образотворчого мистецтва потребу в набутті економічних знань, відповідних умінь і якостей, що сприятимуть збільшенню їхньої успішності в художньо-педагогічній діяльності і конкурентоспроможності на ринку праці.
- наявність прямої залежності процесуальної та мотиваційно-потребнісної сфер професійно-педагогічної діяльності: чим міцніша і стабільніша професійна мотивація, тим вищі показники компетентності.

Пошук способів вирішення проблеми формування економічної компетентності майбутніх учителів став передумовою визначення її структури. До прикладу Н. Кінах викоремлює такі структурні компоненти економічної компетентності педагога, як-от: мотиваційно-ціннісний, когнітивний і діяльнісний. Елементами мотиваційно-ціннісного компоненту виокремлено «мотиви, потреби, особистісні якості, ціннісні орієнтації», когнітивного – знання, когнітивний інтелект, діяльнісного – «досвід, творча діяльність» (Кінах, 2017: 53).

Німецькі дослідники К.Бек і Е.Вуттке критикують розмитість багатьох понять у цій галузі (наприклад, економічні знання, економічні компетентність, економічні навички, економічна грамотність), які іноді використовуються як синоніми, незважаючи на різні значення. Учені вважають, що структура економічної компетентності включає наявність в особистості економічних знань і здатності відповідально приймати рішення в

рамках різних обмежень, таких як конкуренція або обмежені ресурси та особисті обмеження (Beck, Wuttke 2005). Натомість Ф.Вайнерт (2011) серед складників економічної компетентності вирізняє економічні навички, знання та мотиваційні, а також вольові аспекти (Weinert, 2001). У цілому погоджуючись із такою структурою, Бек додає до неї моральне судження.

У своєму підході К. Бек будує конструкцію економічної компетентності через три необхідні компоненти:

- 1) економічні знання та розуміння,
- 2) економічні погляди,
- 3) пов'язані з економікою моральне судження (Beck, 1989).

Ці компоненти описують координати тривимірного простору, які можуть бути використовується для опису та вимірювання економічної компетентності і достатньо повно розкриває панівну в німецькомовних країнах структуру економічної компетентності.

Досліджуючи економічну компетентність керівників закладів загальної середньої освіти, В.Дивак виокремлює таку її компонентну структуру:

- когнітивний (включає знання основ економіки, таких як фінанси, маркетинг і підприємницька діяльність),
- мотиваційний (охоплює ставлення керівників закладів загальної середньої освіти до економічної діяльності, яке проявляється у прагненні ефективно використовувати матеріальні та людські ресурси, покращувати економічні показники навчального закладу задля забезпечення якісної середньої освіти),
- операційний (охоплює форми, методи і прийоми економічного впливу, які сформовані на рівні умінь і навичок),
- оцінний (передбачає аналіз оцінювання та самооцінювання рівня економічної компетентності з метою визначення змісту навчання та освітнього процесу в цілому) компоненти (Дивак, 2010).

В.Приступа до системно-структурних складників економічної компетентності фахівця, що вирізняє її з-поміж інших феноменів, відносить

економічні знання, економічний світогляд, економічне мислення, готовність до ефективної економічної діяльності й умотивованість особистості до їх опанування (Приступа, 2011).

Близький системно-структурний склад феномену «економічна компетентність» як «комплексної інтегративної функційної якості» майбутнього фахівця гуманітарного профілю пропонує й М.Морозова. Учена доповнює його знаннями правових норм економічної діяльності, навичками й уміннями щодо її здійснення, культурою ділового спілкування й необхідними для виконання в умовах ринкової конкуренції професійної діяльності особистісними якостями (Морозова, 2018: 195–196). У структурі економічної компетентності майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей учена вирізняє три компоненти: інформаційний, знаннєвий та аксіологічний.

Обґрунтовуючи у структурі економічної компетентності інформаційний елемент, дослідниця вказує на те що «якісна й своєчасна інформація відбиває всю розмаїтість економічного життя суспільства: його інтереси, проблеми, шляхи розвитку; завдяки інформації кожен студент має можливість відчувати свою приналежність до розбудови суспільства й відповідальність за його благополуччя». Зміст інформаційного компоненту включає «... систему знань про процеси мислення; вміння майбутніх фахівця сприймати, узагальнювати, аналізувати та критично оцінювати професійно важливу інформацію економічного спрямування, приймати економічні рішення в непередбачених ситуаціях із використанням інформаційних технологій; відповідальність за можливі наслідки діяльності ... тощо».

Знаннєвий компонент економічної компетентності, на думку вченої, «відповідає за розвиток пізнавальної активності студентів у галузі економічного знання, ... відображає теоретичний досвід господарсько-економічної діяльності студентів гуманітарних спеціальностей», а також набуття теоретико-методологічних знань «з основ економіки, менеджменту, фінансів, маркетингу, підприємницької діяльності, а також законодавчо-нормативної бази фінансово-економічної діяльності,

управління персоналом тощо». Не заперечуючи доцільність знаннєвого компоненту економічної компетентності майбутніх учителів, вважаємо, що його запропонований зміст не повною мірою відповідає назві.

Виокремлюючи аксіологічний компонент, учена цілком переконливо наголошує на тому, що цінності особистості формують систему її ціннісних орієнтацій, що представляє собою сукупність «найважливіших характеристик внутрішньої структури», які мають для неї особливе значення (Морозова, 2018: 68–70).

До структури економічної компетентності молодших спеціалістів агротехнічного профілю С.Вітер включила такі компоненти:

- мотиваційно-ціннісний (уміщує фахові, пізнавальні мотиви, ціннісні орієнтації),
- когнітивно-пізнавальний (включає знання професійної термінології, економічних концепцій, принципів, теорій),
- діяльнісно-практичний (характеризується здатністю застосовувати основні економічні знання та передбачає набуття початкового досвіду в економічній діяльності),
- особистісно-професійний (включає наявність особистісних і професійно важливих якостей, необхідних майбутньому фахівцеві для ефективної економічної діяльності) (Вітер, 2014: 7).

В.Приступа до системно-структурних складників економічної компетентності фахівця, що вирізняє її з-поміж інших феноменів, відносить економічні знання, економічний світогляд, економічне мислення, готовність до ефективної економічної діяльності й умотивованість особистості до їх опанування (Приступа, 2011).

В.Проскура, Г.Товканець і Г.Білак структуру економічної компетентності педагога виводять через єдність фундаментальних (базових) компетентностей, до яких відносять мотиваційні та вольові; функціональних (ключових) – інформаційної, аналітичної, орієнтуючої, управлінської,

контрольно-результуючої та практичних – комунікативних і регулятивних компетентностей (Проскура, Товканець, Білак, 2024: 125).

В.Курок і Т.Кондратенко у структурі економічної компетентності майбутніх учителів технологій виокремлюють мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний і результативно-рефлексивний компоненти, вказуючи та їх взаємозв'язок і безпосередній вплив на формування досліджуваної компетентності в процесі фахової підготовки в умовах закладу вищої освіти і сприяють усвідомленню особистістю економічного механізму та його функціонування у сферах виробництва, розподілу, обміну й споживання, а також забезпечують ефективне використання результатів людської праці (Курок, Кондратенко, 2019: 25).

Д.Антонюк, услід за Т.Бурлаєнко у структурі економічної компетентності здобувачів вищої освіти і фахівців технічних спеціальностей виділяє:

- мотиваційний компонент (мотиви, потреби, цінності);
- когнітивний (знання);
- операційний (уміння і навички);
- особистісний (професійно-особистісні якості та досвід) (Антонюк, 2016: 107).

Автором у результаті аналізу психолого-педагогічної літератури було визначено такі групи, необхідних економічно компетентному фахівцю професійно-особистісних якостей:

- які потрібні для професійної діяльності та співпраці з колегами;
- які сприяють професійно-особистісному розвитку і самовдосконаленню;
- які регулюють вольову поведінку особистості (Антонюк, 2016: 108).

Зважаючи на вищезазначене, у структурі економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва виокремлено такі компоненти:

- інтелектуально-когнітивний;
- ціннісно-мотиваційний;

- діяльнісно-творчий.

Тепер докладніше розглянемо кожен компонент економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Ціннісно-мотиваційний компонент виступає основою для формування інших складових економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

У науковій літературі існує класифікація цінностей, що поділяються на два основні типи. Перший тип включає цінності, які сприяють самоствердженню особистості, підтверджуючи її існуючий стан та індивідуальні характеристики. Ці цінності допомагають людині закріпити та розвинути свої особистісні якості, зміцнюючи почуття власної значущості та самовпевненості.

Другий тип цінностей має принципово інший характер і відіграє роль у творенні та відродженні людини в новій, значно зміненій якості. Ці цінності, які часто називають «вищими», «культурними» або «самоцінностями», відзначаються особливою значимістю для людського суб'єкта, оскільки вони є самодостатніми та самоцінними. Вони принципово змінюють ставлення людини до самої себе, трансформуючи її світогляд та особистісні пріоритети (Мамчур, 2018).

Цінності першого типу зосереджені на підтримці та розвитку наявних аспектів особистості, допомагаючи людині краще усвідомити себе та своє місце у світі. Вони включають в себе такі якості, як самоповага, амбіції, особисті досягнення та індивідуальна ідентичність.

Цінності другого типу, навпаки, орієнтовані на фундаментальні зміни у внутрішньому світі людини. Вони стимулюють глибоке переосмислення власних цінностей та переконань, сприяють духовному та культурному зростанню. Прикладами таких цінностей можуть бути прагнення до істини, краси, моральної досконалості та гармонії. Вони спрямовані на те, щоб допомогти людині досягти нових висот в особистісному розвитку та суспільному житті.

Цей поділ на два типи цінностей підкреслює різні аспекти людського існування: з одного боку, потребу в самоствердженні та зміцненні вже наявних якостей, з іншого боку – прагнення до глибокої трансформації та духовного збагачення. Взаємодія цих двох типів цінностей створює багатогранну картину людського розвитку, де кожен тип цінностей виконує свою унікальну функцію в процесі становлення та вдосконалення особистості.

Ієрархія цінностей кожної людини та вибір сфери застосування своїх інтелектуальних сил, пошуки сенсу життя, прагнення успіху або егоїстична самодостатність величезною мірою залежать від того, що оточенню вдалося прищепити в процесі виховання й освіти. Але варто усвідомлювати, що люди по-різному сприймають навколишню дійсність залежно від індивідуально окресленого стилю сприйняття, цінностей і мотивів, що тісно пов'язано з базовими умовами, на фундаменті яких формується особистість.

Мотивований учитель образотворчого фаху, який цінує свою професію і розуміє її значимість, має більше бажання і натхнення для художньої і педагогічної творчості, розвитку своїх знань і вмінь, творчо-активізуючого впливу на учнів. Це сприяє підвищенню загальної ефективності його педагогічної діяльності.

Позитивне ставлення до своєї професії як до цінності є критично важливим для будь-якого фахівця, а для вчителя мистецтва – особливо. Це ставлення формується на основі усвідомлення власної ролі в художньо-мистецькому розвитку учнів, розуміння важливості мистецтва для культурного і духовного збагачення особистості. Учитель, який з повагою ставиться до своєї професії, здатен передати це ставлення своїм учням, створюючи позитивну атмосферу в класі та сприяючи кращому засвоєнню матеріалу.

Учитель, який усвідомлює цінність знань для власного розвитку, буде більш мотивований до постійного самовдосконалення та професійного зростання. Це включає в себе не тільки знання з економічних питань, але й

розуміння їх значення в контексті викладання мистецтва. Наприклад, знання економічних аспектів можуть допомогти вчителю краще пояснити учням комерційну сторону мистецтва, такі як ринок художніх творів, економічні умови створення і реалізації мистецьких проектів тощо

Ціннісно-мотиваційний компонент детермінує актуалізацію потреби майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до професійної самореалізації постійного навчання та духовного самовдосконалення, адаптації до змін у педагогічних і мистецьких технологіях та методиках. Висока мотивація сприяє розвитку творчого підходу до викладання, впровадженню інновацій та пошуку нових методів роботи з учнями, «...коло цінностей», що сформовано в людини та спонукає до вчинення економічних дій (Реброва, 2012: 70).

Саме тому ціннісно-мотиваційний компонент економічної компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва розглядаємо як фундамент, на якому будуються всі інші її компоненти. Висока мотивація і позитивне ставлення до професії, усвідомлення цінності знань і готовність до постійного розвитку є ключовими чинниками, які визначають успішність та ефективність майбутнього вчителя образотворчого мистецтва у його професійній діяльності.

Аналізуючи складники, що потрібні майбутньому вчителю образотворчого мистецтва для набуття ним економічної компетентності, слушною вважаємо заувагу П.Бойчука, щодо необхідності вироблення у майбутніх учителів «чіткої уяви про наукові закономірності» розвитку економічного знання, особливості ринкових відносин, планомірне, безперервне та систематичне формування у здобувачів освіти економічних знань, організованості та творчої активності, дбайливого ставлення до природних ресурсів, удосконалення здатності до практичного використання економічних знань у майбутній педагогічній діяльності» (Бойчук, 1999: 9).

На важливості знань у структурі професійної компетентності педагога наголошується і в дослідженнях А.Діллса, Ф.Ліповськи, Р.Марзано,

Д.Плакоуна, Дж.Хетти, Л.Шульмана та інших європейських та північно американських учених (Marzano 2000; Dill, Placone 2008; Hattie 2009; Lipowsky et al. 2009).

У дискусії про професійні знання вчителів поширеною є модель Шульмана (Shulman, 1986). Він розмежовує професійні знання на три складові, а саме:

- загальні знання,
- знання педагогічного змісту,
- суто педагогічні знання.

Отже, інтелектуально-когнітивний компонент економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва є важливим аспектом їхньої професійної підготовки. Цей компонент охоплює знання про:

- економічну сферу суспільства, що включає в себе розуміння основ економіки, ринкових механізмів, фінансових систем та економічної політики, того як економічні процеси впливають на суспільство в цілому і на сферу освіти зокрема;

- розуміння ролі й особливостей майбутнього вчителя образотворчого мистецтва як суб'єкта соціально-економічних і професійно-педагогічних відносин, тобто того, як його діяльність впливає на економічні процеси та як економічні умови впливають на його професійну діяльність, як освітня діяльність вчителя сприяє розвитку людського капіталу, формуванню економічної свідомості та раціональної економічної поведінки учнів загальноосвітньої школи. Учителі повинні знати, як взаємодіяти з різними економічними суб'єктами, такими як батьки, бізнес, державні установи, громадські організації, інші освітні заклади. Необхідним є і загальне розуміння економічних умов, у яких здійснюється педагогічна діяльність, включаючи питання фінансування освіти, матеріально-технічного забезпечення, умов праці та оплати праці. Майбутні вчителі образотворчого мистецтва мають також розуміти свою роль як суб'єктів професійно-педагогічних відносин. Це включає в себе знання про педагогічні

технології, методики викладання, управління класом та професійні стандарти.

Важливим складником цього компоненту вважаємо й економічне мислення. Відсутність єдиного підходу до визначення цього поняття, спонукає до розгляду, аналізу й узагальненню найбільш розповсюджених у науковому дискурсі його трактувань.

В Економічній енциклопедії зазначається, що економічне мислення є елементом загального процесу мислення людини і уявляє собою на загальносуспільному рівні – «...діалектичне поєднання та взаємодію економічних знань, ідей, теорій...», а на особистісному рівні – систему поглядів людини на те, як економічне суспільство розвивається і функціонує: як вона розуміє закономірності, що керують економічними явищами і процесами, їх сутність і чинники, які призводять до їх виникнення (Мочерний, 2000).

Здійснений С.Лукаш джерелознавчий аналіз засвідчує, що сьогодні існують щонайменше два підходи до визначення феномену «економічне мислення»:

- як процес, в якому індивід усвідомлює та узагальнює стан економічного життя через поняття, систему логічних зв'язків, усвідомлення закономірностей суспільного розвитку, асиміляцію емпіричного досвіду та застосування економічних знань у свідомій діяльності;
- як інтелектуальна властивість, здатність людини відображати, осмислювати економічні явища та відносини, розуміти їх сутність і зв'язки, асимілювати та взаємозв'язувати економічні поняття, теорії, вимоги економічних законів з реальністю і відповідно будувати свою діяльність (Лукаш, 2001 : 3).

Проаналізуємо ці підходи більш докладно. Так, економічне мислення характеризується як процес усвідомлення і переосмислення, засвоєння

людьми «нагромаджених суспільством економічних знань» (Соціальна економіка, 2005: 139).

Психологічні чинники економічного мислення розкрито в низці досліджень західної наукової школи (Г.Беккер, Х.Варіан, Дж.Гекман, Д.Канеман, В.Мейо, К.Шапіро та ін.). Зокрема Д.Канеман у своїй книзі «Мислення, швидке і повільне» розкриває два режими мислення: швидкий (інтуїтивний) і повільний (раціональний). Його наукові пошуки переконливо демонструють, як когнітивні упередження та евристики впливають на економічні рішення людини, що часто призводить до нелогічних або ірраціональних рішень (Kahneman, 2011).

В.Мейо, стверджує про те, що поряд із матеріальними стимулами, для людини значущими є психологічні аспекти: згуртованість колективу, позитивна атмосфера на робочому місці та задоволення від виконуваної роботи (Москаленко, 2013: 50].

Г.Беккер є одним із засновників економічного підходу до вивчення людської поведінки. Вважається, що саме він ініціював наукове обґрунтування феномену «людський капітал», зауважуючи про те, що як і інші форми капіталу, людський капітал приносить економічну віддачу у вигляді підвищеної продуктивності праці, вищих заробітків і економічного зростання. Умовою такої економічної віддачі є інвестиції в людський капітал, що включають витрати на освіту, професійне навчання, охорону здоров'я та інші заходи, які сприяють розвитку індивідуальних здібностей людей та підвищенню їхньої продуктивності. Тобто вчений доводить, що витрати на освіту та навчання можуть розглядатися як інвестиції з довгостроковою віддачею у вигляді вищих заробітків та підвищеної продуктивності (Becker, 1975). У своїх роботах він розглядає економічне мислення як спосіб аналізу не лише ринкових процесів, але й ширшого кола людської діяльності, включаючи освіту, сім'ю, злочинність та інші соціальні явища. Г.Беккер доводить, що економічні принципи можуть застосовуватися до будь-яких

форм людської поведінки, що базуються на раціональному виборі (Becker, 1976). Людський капітал у свою чергу є джерелом інтелектуального капіталу.

Намагаючись акцентувати увагу на інтегративному ракурсі осмислення, економічного мислення, А.Нісімчук маркує його як інтегровану рису особистості. Її прояв здійснюється, на думку вченого, через спілкування, відносини і поведінку людини (Нісімчук, 2007).

І. Мисловська економічне мислення визначає як систему «поглядів людини на закономірності економічного розвитку, сутність економічних явищ і процесів та причини їхнього виникнення. Економічне мислення виступає водночас як діалектичне поєднання і взаємодія економічних знань, ідей, теорій тощо в економічній системі» (Мисловська, 2008: 116). Близьке тлумачення цього поняття знаходимо і в науковому доробку Л.Злочевської, яка так само трактує його через поняття «система поглядів», до яких відносить закономірності економічного розвитку, сутність економічних явищ, усвідомлення причин їх виникнення; воно є структурним елементом «людського мислення загалом» (Злочевська, 2011: 44).

Н.Пенцова на основі аналізу наукових джерел характеризує економічне мислення як «здатність людини до узагальнення, висновків стосовно природи, економічних явищ і подій, розроблення стратегії економічної поведінки у конкретних практичних ситуаціях. На противагу цьому – відсутність економічного мислення людини веде до суперечностей в економічних явищах та нерациональної економічної поведінки. Таким чином, економічне мислення характерне зв'язком діяльності людини з її інтелектом, в основі чого – мотивація, суб'єктивні оцінки та емоції (Пенцова, 2014: 180–181.)

Має рацію Г.Товканець, осмислюючи економічне мислення як «явище суб'єктивного порядку, безпосередньо пов'язане з економічним життям суспільства як його органічна частина. З одного боку, економічне мислення є процесом відтворення людською свідомістю, у визначеній логічній послідовності, економічних взаємин із відповідними їм економічними

законами. З іншого ж – це процес осмислення і переосмислення, засвоєння людьми нагромаджених суспільством економічних знань» (Товканець, 2012: 24).

Досліджуючи формування економічного мислення підлітків у процесі навчально-трудової діяльності, С.Лукаш маркує його як процес «опосередкованого й узагальненого пізнання» явищ і подій економічної дійсності в їх «суттєвих властивостях, зв'язках та відношеннях», який відбувається на основі готовності особистості до їх осмислення через застосовування прийомів розумової діяльності, і завершується формуванням економічних знань та їх поступовим переходом у «переконання та реалізацією в практичній діяльності» (Лукаш, 2001: 15–16). Саме це визначення беремо за основу у своєму дослідженні.

У зв'язку із зазначеним не втрачає своєї актуальності й конструктивності представлений у фундаментальних наукових дослідженнях Г.Костюка ракурс усвідомлення діяльності як процесу, що спрямований на задоволення конкретних усвідомлених потреб індивіда як її суб'єкта. Учений переконливо довів, що мета діяльності є регулятором, який співвідноситься з потребами особистості через мотиви та набуті уявлення про умови задоволення цих потреб, їх аналіз та судження про шлях досягання мети. Згідно з його теорією, для того, щоб суб'єкт діяльності усвідомлював її мету, важливими є не лише мотивація, але й комплексні системні знання про її предмет, способи дій, умовиводи про необхідні і достатні операції, розуміння проміжних і кінцевих результатів діяльності, прагнення до її поліваріантного здійснення (Костюк, 1989).

О.Рудницька, спираючись на наукові доробки О.Леонтьєва, вказує на те, що діяльність виступає як «спосіб буття людини у світі», за допомогою якого особистість набуває здатності змінювати цей світ. Серед основних компонентів діяльності традиційно віділяють такі: «

- суб'єкт діяльності з його потребами,

- мету діяльності, відповідно до якої «предмет перетворюється на об'єкт», на який ця діяльність спрямована;
- засіб реалізації мети;
- результат діяльності» (Рудницька, 2002: 59).

Діяльнісно-творчий компонент економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва передбачає набуття ними досвіду застосування у квазіпедагогічній та художньо-педагогічній діяльності економічних знань, умінь і навичок, усвідомлення особливого характеру такої діяльності, що є складно організованою, оскільки вміщує три вектори: педагогічний, художньо-мистецький та економічний. Така діяльність потребує

також вияву творчості, що має неминучу цінність та актуальність як для педагогічної професії в цілому (професійна творчість), так і творчості художньої, а також і творчості, пов'язаної з необхідністю гнучко і варіативно вирішувати професійні завдання, що мають економічне спрямування. І тут ідеться не тільки і не стільки про відмову від будь яких шаблонів і в педагогічній, і в економічній, і в мистецькій діяльності вчителів образотворчого мистецтва, покликаних навчити дітей пізнавати, цінити його і продукувати в міру своїх можливостей. Доречи ще А.Макаренко вказував, що відсутність шаблонів у педагогічній роботі є ознакою майстерності вчителя. На його думку, педагогічна майстерність є комплексом властивостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації, професійної педагогічної діяльності. Він стверджував, що педагогічна майстерність може бути «доведена до дуже великої досконалості...» (106, 372). Інакше висловлюючись, А.Макаренко розглядав педагогічну майстерність як ознаку творчого початку у праці педагога.

В.Сухомлинський ємно і переконливо відмічав про те, що педагогічна праця «нетворчою не буває і бути не може», бо неповторні діти, обставини, особистість самого вчителя, і будь-яке педагогічне рішення має виходити із цих «завжди нестандартних» чинників. Якщо ж дії людини, що працює з

дітьми, не враховують цих особливостей, то його праця лежить за межею того, що називається «педагогічний». Педагогічна діяльність, будучи «сплавом науки і мистецтва», за обома своїми компонентами завжди передбачає творчість (Сухомлинський, 1977: 411).

Зауважимо, що вчені торкалися цього питання досить часто, але частіше в контекстному варіанті: розвиток творчої уяви та фантазії; механізм творчої діяльності; вплив соціального середовища на розвиток творчої особистості; можливість управління творчою діяльністю; виховання творчої особистості в соціумі (Губенко, 2019; Коновець, 2009; Кайдановська, 2004; Ничкало, 2011 та ін.). Обґрунтована специфіка індивідуального буття людини, змістовно визначено, що представляє собою людська індивідуальність: це – унікальна, самобутня особистість, що реалізується у творчій діяльності.

В.Губенко, здійснюючи порівняльний аналіз визначальних особливостей інтелектуальної творчої й умовнорефлекторної діяльності, розширює наукове уявлення про неї, доводячи, що такими характеристиками виступають:

- здатність створювати зв'язки без наявності зовнішнього подразника;
- використання абстракції, що дозволяє відокремлювати якості предметів від самих предметів і маніпулювати ними майже незалежно від суб'єктивної реальності;
- можливість вільно комбінувати ці зв'язки та створювати нові, якісно відмінні утворення, що не завжди можливі в умовнорефлекторній діяльності, що призводить до виникнення величезних можливостей для творчого поєднання різних сфер матеріального світу, дозволяючи створювати нові та унікальні комбінації його елементів.

Старі зв'язки в причинно-наслідкових або логічних ланцюжках руйнуються, і вони з'єднуються новим, незвичним чином, утворюючи логіко-змістовні конфігурації, які суттєво відрізняються за структурою та

організацією від усього, що оточує людину або що вона знає з досвіду (Губенко, 2019: 17; 26).

Результатами такої діяльності є як певні ідеальні моделі нові ідеї, теорії, гіпотези тощо. З погляду діяльності, вони слугують регулятивами активності особистості та цілями, до яких вона прагне.

Діяльнісно-творчий компонент економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва включає в себе вміння та навички практичного застосування набутих економічних знань у реальних практичних ситуаціях, з якими можуть зіткнутися майбутні вчителі у своїй професійній діяльності. Адже вони мають не лише розуміти теоретичні основи економіки, але й уміти застосовувати ці знання на практиці, а саме: аналізувати суспільні економічні умови, планувати бюджет мистецьких проєктів і заходів, визначати фінансові ризики та знаходити оптимальні шляхи їх мінімізації. Наприклад, при організації виставки учнівських робіт, учитель образотворчого мистецтва має врахувати витрати на матеріали, рекламу, оренду приміщення, а також продумати можливі джерела фінансування, такі як спонсорська допомога чи гранти.

Для майбутніх учителів образотворчого мистецтва важливо отримати досвід розв'язання реальних економічних задач, з якими вони можуть зіткнутися у своїй професійній діяльності, а саме: організацію та проведення різноманітних мистецьких заходів, управління ресурсами, маркетинг творчих робіт тощо. Учитель образотворчого мистецтва повинен уміти планувати та проводити майстер-класи, художні конкурси тощо, враховуючи, у тому числі, й усі економічні аспекти таких заходів.

Отже, структуру економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці складають ціннісно-мотиваційний, інтелектуально-когнітивний і діяльнісно-творчий компоненти.

Усвідомлення сутності і структури досліджуваного феномену – економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва –

розкриває можливість для обґрунтування педагогічних умов, що сприятимуть більш ефективному і результативному формуванню цього важливого особистісного утворення.

1.3. Обґрунтування педагогічних умов формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки

У сучасних педагогічних дослідженнях загальноприйнятою є теза про можливість та необхідність впливу на підвищення якості та результативності професійної підготовки через виявлення, дослідження і створення найбільш благоприємних для вирішення конкретних освітньо-виховних завдань чинників, умов і обставин (А.Алексюк, О.Біда, Н. Вітвицька, О.Дубасенюк, М.Євтух, І.Зязюн, Н.Кічук, В.Кремень, Т.Койчева, З.Курлянд, В.Луговий, Н.Ничкало, М.Пічкур, О.Побірченко, Г.Сотська, М.Фіцула, А.Чичук, Л.Хомич та ін.).

Поняття «умова» є багатозначним і використовується в різних контекстах. У філософії «умова» означає необхідні передумови або обставини, які роблять можливим існування або виникнення якогось явища або процесу. Наприклад, для того щоб виникла певна подія, можуть бути необхідні певні умови. Саме філософський контекст поняття «умова» висвітлено у словникових джерелах як причина певного явища, події або процесу (Озадовська, Поліщук, 2002; Шинкарук, 2002).

У сучасному психологічному знанні умова здебільшого розглядається як внутрішня (суб'єктивна), або зовнішня (об'єктивна) причина, обставина, що здійснює суттєвий вплив на особистість (Синявський, Сергєєнкова, 2007; Шапар, 2007).

Досить часто умова синонімізується з поняттям «чинник», яке, у свою чергу позначається як умова явища, що визначає його «характер, або одну з

основних рис» (Шинкарук, 2002: 559). Проте всі ці численні визначення можна звести до кількох ключових суджень, які об'єднують основні аспекти цього поняття:

- як сукупність обставин, чинників або середовище, у якому відбуваються певні події або явища. Це можуть бути фізичні, соціальні, організаційні, педагогічні, економічні, психологічні, правові або будь-які інші чинники, або обставини, що створюють контекст, у якому щось існує або відбувається;
- як необхідна передумова або вимога для існування певних явищ або об'єктів, без дотримання яких неможливо реалізувати певне завдання, або досягти запланованого результату;
- умова також позначає те, від чого залежить щось інше, що підкреслює причинно-наслідкові зв'язки між явищами, де наявність однієї умови є необхідною для виникнення іншої (Бусел, 2004; Васюк, 2014; Гончаренко, 2011; Озадовська, Поліщук, 2002; Шинкарук, 2002 та ін.).

Тому, коли йдеться про умови як про середовище або обставини, акцентується на контексті, у якому існує або відбувається певне явище, або процес. Якщо умови розглянуто як необхідні передумови, то йдеться про специфічні вимоги або обставини, без яких неможливо досягти певного результату. Коли зауважується про умову як про те, від чого залежить щось інше, то йдеться про причинно-наслідкові зв'язки між різними явищами, феноменами, процесами.

Отже, поняття «умова» об'єднує численні тлумачення, але всі вони сходяться на кількох ключових судженнях. Це або середовище чи обставини, в яких щось відбувається, або необхідні передумови, без яких неможливе існування певних явищ, або взаємозалежність між явищами, де одна умова впливає на іншу. Сутність поняття «умова» охоплює всі ці аспекти, визначаючи контекст, передумови, чинники, обставини, взаємозалежність явищ у різних сферах знань.

У педагогічні науці послуговуються поняттям «педагогічні умови». Нам імпонує думка Т.Лесіної про те, що перша частина цієї терміносполуки «репрезентує ідею консолідації саме педагогів (осіб, котрі мають відповідну фахову освіту, що дає змогу виконувати певні службові обов'язки) задля досягнення педагогічної вмотивованої мети» (Лесіна, 2018).

Педагогічні умови характеризуються як:

- обставини, від яких залежить ефективність повноцінного та продуктивного освітнього процесу;
- спеціально розроблена «оптимальна система» розвивальних заходів і «фасилітативних впливів» в освітньому просторі професійної підготовки;
- цілеспрямований систематичний відбір, розроблення та використання елементів навчання (змісту, методів, прийомів і організаційних форм навчання, освітніх моделей і технологій) з метою досягнення визначених освітніх цілей;
- чинники, урахування яких «забезпечує досягнення мети» за найбільш «раціонального використання зусиль і сил»;
- сукупність заходів і методів навчання, що сприяють «оптимальній побудові освітнього процесу» з урахуванням потреб, інтересів і можливостей здобувачів освіти;
- детермінованість освітнього процесу визначальними чинниками, що зумовлюють його появу та продуктивне функціонування;
- обставини, від яких залежить і на «основі яких відбувається» цілісний освітній процес;
- сукупність визначальних чинників, відібраних відповідно до їх впливовості на виховання, формування, розвиток (позитивних змін) досліджуваного явища;
- «спеціально створенні обставини» освітнього процесу на основі й з урахуванням наявних об'єктивних педагогічних закономірностей, актуальних чинників впливу соціокультурного середовища на

особистість і «домінування концептуальних засад гуманізації освіти...» (Балашова, 2002; Гао Юань, 2019; Загребельна, Литвин, 2014; Пехота, Зязюн, 2003; Пожидаєва, 2012; Реброва, 2019; Шмоніна, Глухов, 2011 та ін.).

Отже, маючи на меті виокремлення педагогічних умов формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності, акцентуємося розумінні цього феномену як взаємозв'язку, взаємовпливу та взаємозалежності системи оптимально розроблених об'єктивно сформованих зовнішніх і внутрішніх чинників, як детермінантів, сукупність яких здатна утворити рушійну силу для успішного перебігу цього процесу і досягнення поставленої мети.

Зважаючи на вищезазначене, такими педагогічними умовами є:

1. збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва навчальним контентом економічного спрямування;
2. актуалізація мотивації досягнення економічного успіху в майбутній художньо-педагогічній діяльності;
3. використання синергетичного ефекту художнього мистецтва та економіки як ресурсу розширення спектру економічних концептів майбутніх педагогів-художників.

Обґрунтовуючи педагогічну умову – збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва навчальним контентом економічного спрямування – зауважимо, що її вибір зумовлений такими умовиводами і науковими фактами.

По-перше, процес опанування нового, у нашому випадку діяльності економічного спрямування, вимагає від майбутнього вчителя образотворчого мистецтва створення чіткої і детальної уяви про предмет цієї діяльності. Це означає, що здобувач художньо-педагогічної освіти повинен зрозуміти, з чим віна буде мати справу, які основні характеристики цього явища, і як воно відрізняється від інших. Набуття інформації про якісні ознаки і властивості

предмету діяльності є важливими, оскільки вони дозволяють людині ідентифікувати цей предмет серед інших. Це допомагає зосередитись на конкретних аспектах, які потребують уваги, і уникати зайвих відволікань. У цьому контексті нам імponує визначення інформації, пропонуване представником нової наукової галузі інформаційна економіка Л.Мельником. Учений характеризує інформацію як «природну реальність, яка несе в собі характерні ознаки предметів та явищ природи, які проявляються в просторі (форма буття матерії, яка характеризує її протяжність, структурність, співіснування та взаємодію елементів) та часі (форма буття матерії, яка виражає тривалість її існування, послідовність зміни станів в зміні та розвитку всіх матеріальних систем)» (Мельник, Карінцева, 2021: 111).

Зауважимо, що науково доведеним є той факт, що предметом діяльності здобувачів освіти найчастіше виступає не суто професійна, а квазіпрофесійна діяльність, тобто теоретичні уявлення про зміст професійної діяльності. І чим ці уявлення, репрезентовані у змісті освіти, будуть якіснішими, розгорнутішими, усвідомленими, науково обґрунтованими, системними тим більш успішним буде її результат (Растригіна, 2019).

Наявність чіткої уяви або «образу предмету діяльності» є ключовою для активації процесу її опанування. Це стає відправною точкою для пошуку умов і способів реалізації цієї діяльності. Як тільки у людини сформувалася чітка уява про предмет діяльності, вона починає активно шукати умови і способи для її реалізації. Це може включати вивчення необхідних матеріалів, пошук інформації, практичні справи тощо. Така активність особистості спрямована на досягнення конкретної мети і вдосконалення практичних умінь і навичок, необхідних для успішного виконання завдання (Шандрук, 2022).

По-друге, збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів вимагають особливості існування наукового знання, що, як відомо, має кумулятивний характер. Наукові знання розвиваються поступово, через накопичення нових даних, ідей та відкриттів. Це дозволяє науковцям

будувати нові теорії та концепції на основі вже існуючих знань, що є основою кумулятивного характеру науки (Андрущенко, Передборська, 2009; Бірта, 2017 та ін.). У той же час наука і освіта ніколи не стоять на місці. Нові знання інтегруються в існуючу систему знань таким чином, щоб вони гармонійно доповнювали один одного. Це не просто додавання нової інформації, а її поєднання з усталеними даними, що дозволяє отримати більш глибоке та всебічне розуміння явищ і процесів. Наукові знання повинні бути актуальними і відповідати поточним потребам суспільства, що вимагає постійного перегляду та оновлення знань з урахуванням нових наукових відкриттів і змін у світі. Різновекторні зміни в суспільстві, економіці, технологіях тощо змушують науковців переглядати свої знання і теорії, здійснюючи органічний вплив на зміст освіти, що й забезпечує адаптацію науки й освіти до нових реалій і вимог життя.

По-третє, необхідність імплементації у зміст художньо-педагогічної освіти інформації економічного спрямування базується на професійній значущості такого змісту, докорінними змінами в соціально-економічному просторі, які відображають особливості інформаційного суспільства. умови існування та вимоги все більш глобалізованого ринку праці, відбиваються в системі педагогічної освіти. Як відомо, у суспільстві знань основними ресурсами є інформація, обмін якою завдяки новітнім технологіям фактично не має часових, просторових і політичних меж, та знання, а не фізичні матеріали чи земля, що означає, що економічний розвиток і соціальний прогрес залежать від здатності особистості знаходити, генерувати, поширювати і застосовувати набуті знання (Кларк, Кошманова, 2000: 37–38). Тому освіта стає центральним елементом інформаційного суспільства, оскільки забезпечує майбутніх фахівців необхідними практичними вміннями та знаннями, стає рушійною силою інновацій, успішності та економічного зростання.

З іншого боку зближення, тісні інтеграційні зв'язки освіти й економіки відбуваються і й зворотному напрямі і це також важливо усвідомлювати.

Людиноцентричний вектор освіти, що є загальноновизнаним і загальноприйнятим у всьому цивілізованому світі знайшов своє відображення в економічному знанні чезер зміщення фокусу від ресурсно зорієнтованого до людиноцентрованого. Аналіз та підтвердження цього умовиводу можна знайти в роботах видатних учених та економістів, які підкреслюють важливість урахування людських потреб, можливостей і добробуту в економічній політиці й управлінні ресурсами.

А.Сен, лауреат Нобелівської премії з економіки, є видатним прихильником людиноцентрованого підходу в економіці. Його концепція розвитку як свободи (development as freedom) підкреслює важливість розширення можливостей і свобод людей як головного критерію економічного розвитку. Учений стверджує, що розвиток має оцінюватися не лише за економічними показниками, а за тим, наскільки він сприяє покращенню якості життя людей та розширенню їх можливостей, коли найважливішою складовою у складній системі «людина, товар, надприбуток» стає саме особистість (Sen, 1999).

Близькою прихильницею цих ідей є М.Нуссбаум, яка разом з А.Сеном, розробила теорію можливостей (capabilities approach), що акцентує на людському добробуті та потенціалі і стверджує, що економічний розвиток має оцінюватися за тим, наскільки він дозволяє людям розвивати та реалізовувати свої можливості, а не лише за показниками економічного зростання (Nussbaum, 2011).

Яскравим представником ідей людиноцентрованої економіки є Дж.Роулз, який у своїй праці «Теорія справедливості» пропонує концепцію «справедливості як чесності» (justice as fairness), згідно з якою економічна система має забезпечувати рівні можливості для всіх людей. Дослідник наголошує на важливості розподілу ресурсів і благ таким чином, щоб це сприяло соціальній справедливості та забезпеченню базових потреб кожної людини (Rawls, 1971).

Суголосні ідеї знаходимо в книзі «Щастя: уроки нової науки» Р.Лайарда, який стверджує, що економічна політика повинна бути спрямована на підвищення рівня щастя та добробуту людей, а не лише на збільшення ВВП. Він наголошує на важливості психічного здоров'я, соціальних відносин та інших нефінансових аспектів життя, які впливають на добробут людей, піднімає проблему якості освіти як творця «людського капіталу» (Layard, 2005).

Е.Остром, лауреатка Нобелівської премії з економіки, відома своїми дослідженнями в галузі колективного управління ресурсами. Вона через вивчення успішних прикладів колективного управління ресурсами, підкреслюючи важливість людської взаємодії та співпраці, показала, що спільноти можуть ефективно управляти спільними ресурсами, якщо враховуються людські потреби, взаємодія та співпраця. Її дослідження підкреслюють важливість людського фактору в управлінні ресурсами (Ostrom, 1992).

Така конвергенція ідей і знань (у нашому випадку економіки й педагогіки) є властивою для сучасного інформаційного суспільства, позитивно впливає на обидва актора і має бути реалізована в освітній практиці, зокрема й художньо-педагогічній.

Отож у новому інформаційному суспільстві, де знання та інформація є ключовими ресурсами, важливо забезпечити майбутніх учителів образотворчого мистецтва необхідними економічними знаннями через реалізацію інтегративного (розуміємо інтеграцію як «доцільне об'єднання та координацію дій різних частин цілісної системи» (Бусел, 2004)) принципу.

Його реалізація в умовах професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва є природньою, оскільки їхня професійна діяльність висуває унікальні вимоги до майбутніх фахівців, які включають поєднання практичних функцій педагога-художника з творчим теоретичним та економічним мисленням. Це робить цю професію надзвичайно багатогранною і вимагає всебічної підготовки. Педагоги-художники повинні

володіти не лише технічними вміннями, але й здатністю концептуалізувати свої ідеї, передавати їх своїм учням, ефективно управляти ресурсами, розуміти ринок мистецтва та бути підприємливими. Таке поєднання дозволяє їм успішно реалізувати свій творчий потенціал, досягати визнання та економічного успіху у сучасному суспільстві знань.

І.Бех чітко обґрунтовує, що реалізація інтегративного принципу забезпечує об'єднання сучасних освітніх парадигм (гуманістичної, особистісно зорієнтованої, рефлексивної, контекстної тощо) та сприяє створенню у здобувачів освіти цілісної картини світу, забезпечує системність кінцевого результату освітнього процесу (Бех, 2002).

Реалізацію інтегративного принципу в контексті нашого дослідження вбачаємо у:

- розробленні через синтез взаємодіючих наук на основі базової дисципліни «Педагогіка» міжпредметних тем, зміст яких слугуватиме формуванню економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва;
- розробленні й упровадженні інтегрованого курсу у вигляді педагогічної майстерні «Студія економічного розвитку майбутнього педагога-художника»;
- реалізації міжпредметних і міжнаукових зв'язків фахових і психолого-педагогічних дисциплін на рівні інтеграційної взаємодії з економічним контентом.

Інтеграція економічного контенту в художньо-педагогічну освіту сприятиме розвитку професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, підвищенню конкурентоспроможності на ринку праці та ефективному управлінню ресурсами, дозволить майбутнім педагогам-художникам не лише досягти успіху в педагогічній діяльності, але й реалізувати свій потенціал у художньо-творчій сфері, адаптуючись до вимог сучасного світу.

По-четверте, аналіз освітньо-професійних програм, навчальних планів, робочих програм навчальних дисциплін закладів вищої освіти, що є базами нашого дослідження можемо констатувати, що у змісті професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва навчальних дисциплін економічної спрямованості не було знайдено. Аналізуючи плани позанавчальної, виховної роботи констатуємо, що заходів, що можуть безпосередньо вплинути на формування досліджуваного феномену також майже не має.

Отже, збагачення змісту художньо-педагогічної освіти навчальним контентом економічного спрямування забезпечує інтегративний, міждисциплінарний підхід до освіти, сприятиме розвитку системного мислення та набуттю здобувачами вищої художньо-педагогічної освіти вмінь застосовувати набуті знання з різних сфер (мистецька, педагогічна, економічна) для вирішення комплексних завдань, що дозволить майбутнім учителям образотворчого мистецтва краще підготуватися до реалій професійної діяльності, ефективніше організовувати та проводити мистецькі заходи, управляти проектами та залучати фінансові ресурси, краще орієнтуватися в умовах ринкової економіки, бути більш конкурентоспроможності на ринку праці.

Обґрунтовуючи педагогічну умову – актуалізація мотивації досягнення економічного успіху в майбутній художньо-педагогічній діяльності – зауважимо, що проблема мотивації вважається у світі однією із центральних освітньо-виробничих і суспільно-особистісних проблем (І.Бех, М.Кормишев, С.Максименко, І.Підласий, Н.Юдіна та ін.).

У психології мотив (від лат. moveo – «рухаю») розглядається як визначальний системоутворювальний чинник діяльності особистості, що надає їй цілеспрямованості та сенсу (Г.Васянович, В.Вілюнас, С.Занюк, І.Імедадзе, Г.Костюк, В.Москалець, Р.Павелків, Д.Узнадзе, О.Фурман, Х.Хекхаузен та ін.). Як «внутрішню рушійну силу, що спонукає особистість до діяльності», характеризує мотив С.Максименко. Погоджуючись із цим

твердженням зауважимо, що такими спонуками можуть бути органічні, матеріальні, духовні та культурні потреби: як усвідомлені, так і неусвідомлені, як близькі, так і віддалені, як потенційні, так і актуальні, як стійкі, так і ситуативні. Вони виявляють себе, формуються і розвиваються в діяльності (Максименко, 2008: 78).

С.Гончаренко характеризує мотив як «спонукальну причину дій і вчинків людини», а мотивацію – як систему «мотивів, або стимулів, що спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки» (Гончаренко, 2011: 209). Близьке трактування мотивації демонструють Л.Дзюбо і Л.Гриценюк. Спонукальними чинниками мотивації учені вирізняють мету, що детермінують інтереси, цінності, ідеали, устремління, переконання і потреби людини, що «виявляються з її внутрішнього боку» (Дзюбо, Гриценюк, 2009: 35–37).

Н.Іванова доводить, що мотив людини «до чогось не може бути зовнішнім, оскільки він формується в її свідомості чи виникає на підсвідомому рівні. Зовнішніми можуть бути чинники, що зумовлюють його утворення, актуалізацію чи розвиток» і саме «спонука розкриває внутрішній зміст мотиву як феномену, що викликає бажання діяти, змушує, схиляє, підштовхує до дії» (Іванова, 2021: 25).

Х.Хекхаузен визначає мотив як внутрішній чинник, що ініціює, спрямовує і підтримує поведінку індивіда. Мотиви є відносно стійкими утвореннями, які формуються на основі потреб, інтересів та цінностей людини. Вони визначають, які види діяльності і ситуації є привабливими для особистості. Мотивація, за Хекхаузенем, є динамічним процесом, що включає активацію мотивів у певному контексті. Це сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, що «спонукають до діяльності», спрямованої на досягнення конкретних цілей і завдань. Мотивація є змінною і залежить від ситуативних умов і особистих характеристик.

Особливо цінним для нашого дослідження вважаємо теорію ученого щодо мотивації досягнення. Він виділяв два основні компоненти мотивації

досягнення: прагнення до успіху та уникнення невдач. Ці компоненти впливають на те, як людина вибирає завдання і реагує на життєві і професійні успіхи та невдачі.

У межах так званої теорії атрибуції, Х.Хекхаузен розглядав, як люди пояснюють свої успіхи і невдачі. Він виділяв чотири основні фактори атрибуції: здібності, зусилля, складність завдання і випадковість. Відповідно до його теорії, люди схильні приписувати свої успіхи внутрішнім факторам (здібності і зусилля), а невдачі – зовнішнім (складність завдання і випадковість). Це впливає на подальшу мотивацію і впевненість у своїх силах.

Досліджуючи вплив самооефективності (віри в свої здібності) на мотивацію і досягнення, науковець підкреслював, що висока самооефективність сприяє вибору складних завдань і наполегливості у їх виконанні. Підкреслював важливість цілей у мотивації (вони повинні бути конкретними, досяжними і значущими для індивіда). Плани дій, розроблені для досягнення цілей, є важливим компонентом мотиваційного процесу (Heckhausen, 2008).

Е.Дессі і Р.Райан через свою теорію самодетермінації зробили значний внесок у розуміння мотивації. Ця теорія розрізняє внутрішню (виникає, коли людина займається діяльністю через задоволення та інтерес, які вона відчуває від самої діяльності, а не через зовнішні винагороди або тиски) і зовнішню (виникає, коли діяльність виконується заради отримання зовнішніх винагород або уникнення покарань.) мотивацію, а також пояснює, як вони впливають на поведінку та добробут людини. Науковці показали, що для досягнення довготривалого задоволення та успіху важливо фокусуватися на внутрішній мотивації, задоволенні базових психологічних потреб і створенні підтримуючого середовища (Ryan, Deci, 2000).

Р.Стернберг підходить до вивчення мотивації та успіху з комплексної позиції, враховуючи різні аспекти інтелекту, творчості, мудрості та особистої мотивації. Зокрема, згідно з його трикомпонентною (триархічною) теорією інтелекту, він вирізняє:

- аналітичний інтелект (як здатність до аналізу, оцінки, критики та вирішення проблем);
- творчий інтелект (як здатність до інновацій, створення нових ідей і адаптації до нових ситуацій);
- практичний інтелект, що передбачає здатність особистості до адаптації до реальних життєвих ситуацій і використання знань у практичному житті.

Дослідник вважає, що успіх залежить від здатності балансувати аналітичний, творчий та практичний інтелект. Мотивація досягнення успіху включає вміння використовувати ці три типи інтелекту в різних ситуаціях, розуміння власних мотивів, здатність регулювати їх та прагнення до етичних рішень. Відштовхуючись від загальновідомого факту, Р.Стернберг вважає мудрість важливим аспектом успіху. Мудрість включає вміння робити етичні рішення, які враховують довгострокові наслідки. Мотивація до мудрих рішень полягає в прагненні до гармонійного та етичного життя. Ці чинники, на думку вченого, є критичними для досягнення справжнього успіху в житті. Причому саме творчість є ключовим компонентом успіху, і її розвиток залежить від певних мотиваційних чинників. Інвестиційна теорія творчості Р.Стернберга стверджує, що творчі люди подібні до інвесторів, які «купають» недооцінені ідеї і «продають» їх, коли вони стають популярними. Це вимагає мотивації до ризику, стійкості та віри у свої здібності (Sternberg, 2005).

С.Занюк тлумачить мотиви досягнення як такі, що мають для особистості досить значне практичне значення, оскільки за своєю генезою є опосередкованими її свідомими потребами (Занюк, 1998).

Науковці здебільшого розглядають мотивацію досягнення, спираючись на теорію Д.Мак-Клелланда, який є одним із провідних теоретиків у галузі мотивації, особливо відомий своєю теорією потреб, що включає мотивацію досягнення, влади та приналежності. Учений характеризував цей феномен як прагнення особистості досягти успіху, вдосконалювати свої знання та навички, ставити складні, але реалістичні цілі та завдання і досягати їх,

демонструючи велику наполегливість і прагнення до самовдосконалення (McClelland, 1961).

Визначальними маркерами, що свідчать про наявність мотивації досягнення учені вважають:

- жадання особистості досягати високих результатів, що свідчать про успіх в обраному виді діяльності;
- суб'єктивна цінність та привабливість успіху в обраному виді діяльності;
- прагнення виконувати необхідні завдання якомога краще;
- бажання не задовольнятися отриманим результатом;
- вибір більш складних завдань, доручень і бажання їх якнайкраще виконати;
- усвідомлення персональної відповідальності за результати діяльності;
- наполегливість у досягненні поставленої мети, що часто є віддаленою, але реалістичною;
- прагнення до інновацій та творчості;
- прагнення вдосконалювати свою майстерність у діяльності, що є для особистості метою реалізації її високих досягнень (Алексєєва, Єршова, Закатнов, Лозовецька, Орлов, 2018; Занюк, 2002; McClelland, 1961).

З огляду на конкретику поставлених у нашій дисертаційній роботі дослідницьких завдань, виключно цінними для нас є умовиводи Д.Мак-Клелланда та Д.Вінтера щодо наявного тісного зв'язку між мотивацією досягнення та економічним розвитком, адже така мотивація сприяє більшій продуктивності та ефективності праці, впровадженню інновацій, а також покращує управлінські навички, що позитивно впливає на організаційні результати. Дослідники проголошують важливість освіти і виховання у формуванні мотивації досягнення, вважаючи, що системи освіти

можуть бути розроблені таким чином, щоб стимулювати у студентів високу потребу в досягненнях (McClelland, Winter, 1969).

У межах педагогічної умови щодо актуалізації мотивації досягнення економічного успіху майбутніх педагогів-художників у художньо-педагогічній діяльності, необхідно розглянути сутність поняття «успіх», «життєвий успіх» та «економічний успіх».

Феномен «успіх» вивчається в галузі філософських, психологічних, соціологічних і педагогічних досліджень у контексті виявлення особистістю свого сутнісного начала через ставлення до власного успіху.

Один із філософських напрямів, що має назву «філософія успіху», характеризує успіх як здійснення поставлених цілей і процес руху до них, у ході якого розкриваються і розвиваються потенційні можливості особистості.

О.Романовський та В.Михайличенко визначають успіх як «уміння в душі гармонії і рівноваги пристосуватися до різноманітних і постійно мінливих умов життя. Це – такий розвиток сили і здібностей, за допомогою яких людина досягає бажаних етапів у своєму житті, організовує відповідним чином свою енергію й зусилля, а також знання та здібності» (Романовський, Михайличенко, 2003). Саме цим визначенням ми будемо послуговуватися в дослідженні.

Психологічний вектор дослідження феномену «успіх» здебільшого висвітлює його генезу та походження у контексті становлення «Я-успішного». Так, Л.Балецька розглядає успіх та його досягнення «як сукупність дії чинників, породжених у мікро- (внутрішні мотиваційно-поведінкові компоненти), меза- (соціальне середовище) та макросистемі (етнічна належність, колективні ціннісні структури) людського розвитку (Балецька, 2014: 15).

У педагогіці частіше послуговуються поняттям «життєвий успіх», який трактується як «комплекс уявлень, сформований на підґрунті суспільних вимог (норм, цінностей, стандартів), очікувань і визнання актуальних і

потенційних індивідуальних досягнень, які оцінюють як високі та престижні в сучасному суспільстві» (Калошин, 2011: 10).

У дослідженні І.Сингаївської, з опертям на наукові розвідки Л.Орбан-Лембрик, Т.Яценко та ін., стверджується про те, що «...досвід поколінь, актуалізований у професійній діяльності конкретної особистості, віддзеркалюється у символічній формі попередніх зразків успішності. Викладач обирає для себе зразки серед успішних педагогів або науковців і так формує своє власне «професійне-Я» та «ідеальне-Я» (Сингаївська, 2015: 578). Означене відкриває шлях для педагогічного осмислення можливостей реалізації успіху в професійно-педагогічній діяльності, зокрема й економічного, «...у контексті націленості на конкретний результат», коли активно розвиваються такі якості, як професіоналізм, «самовпевненість, амбіційність і цілеспрямованість ...» (Вознюк, 2009: 45)

Вибору педагогічної умови, що обґрунтовується, передувало і проведене нами опитування. Воно показало, що значна кількість майбутніх учителів образотворчого мистецтва (більше половини) мають амбіції досягти успіху не лише у педагогічній, а й у художній діяльності. Вони прагнуть визнання своїх досягнень у мистецтві, створення власних колекцій, проведення виставок та досягнення економічного успіху. Це вимагає комплексного підходу до їхньої професійної підготовки, який включає не лише розвиток художньо-педагогічних знань і умінь, але й розуміння ринку мистецтва, формування економічної компетентності

У контексті нашого дослідження мотивація досягнення економічного успіху в майбутній художньо-професійній діяльності детермінується (відповідно до отриманих нами даних опитування здобувачів вищої художньо-педагогічної освіти) такими потребами майбутніх учителів образотворчого мистецтва, як-от:

- отримати роботу, яка є цікавою, стабільною, творчою і високо оплачується;
- отримати належну якість життя;

- можливість соціальної, професійної, територіальної тощо мобільності;
- отримати визнання досягнень у мистецтві (включає не лише схвалення з боку професійних критиків і колег, популярність серед широкої аудиторії. отримання нагород, публікації у відомих виданнях, участь у престижних виставках, а й продаж творів мистецтва, отримання замовлень на створення робіт, участь у комерційних проектах, видавничу діяльність та інші форми монетизації творчості);
- набуті економічну стабільність, свободу і незалежність.

Зауважимо, що вважаємо слушною ідею про те, що майбутньому фахівцеві важливо усвідомлювати залежність економічного успіху від набутого реального рівня особистого і професійного потенціалу та компетентності.

Здійснений аналіз сутності та змісту мотивів і мотивації, зокрема мотивації досягнень і феноменології успіху, дозволяє вважати, що фокусом педагогічної умови формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у контексті даного дослідження виступає мотивація досягнення економічного успіху в майбутній художньо-педагогічній діяльності.

Обґрунтовуючи педагогічну умову формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва – використання синергетичного ефекту художнього мистецтва та економіки як ресурсу розширення спектру економічних концептів майбутніх педагогів-художників – зауважимо про таке.

Мистецтво, зокрема й образотворче, містить низку унікальних особливостей, що визначають його значення та вплив у суспільстві, адже «...мистецтво впливає комплексно на розум і серце, і немає такого куточка людського духу, який воно не могло б торкнутися своїм впливом» (Кучай О., Кучай Т., Чичук, 2024: 51).

Схарактеризуємо основні особливості цього впливу:

- естетичність мистецтва, оскільки воно створює та передає красу (через форми, кольори, композицію, емоційний вплив тощо), викликає естетичне задоволення;
- символізм (оскільки мистецтво часто використовує символи (можуть бути як очевидними, так і прихованими, що вимагає від глядача аналітичного мислення для їх розшифровки) для передання глибоких і складних ідей, почуттів, культурних значень тощо);
- емоційність, адже мистецтво здатне викликати широкий спектр емоцій – від радості та натхнення до суму та тривоги і дозволяє людям виражати свої почуття та переживання, а також резонувати з емоціями інших;
- інноваційність, оскільки твори мистецтва часто випереджають свій час, через них митці пропонують нові погляди на світ та людське існування, вони експериментують з техніками, матеріалами та концепціями, відкриваючи нові горизонти;
- культурна значущість, адже твори мистецтва відображають і є суттєвою частиною культури та історії свого часу, зберігаючи спадщину та передаючи її майбутнім поколінням, є засобом культурної ідентичності та національної гордості;
- комунікативність, оскільки мистецтво є потужним засобом комунікації, що дозволяє передавати ідеї, цінності та емоції без слів, оскільки є універсально зрозумілим, навіть якщо представники різних культур і мовних груп не розуміють один одного вербально;
- суб'єктивність, адже сприйняття мистецтва є надзвичайно суб'єктивним – кожна людина може бачити та відчувати один і той самий твір по-різному, що дозволяє мистецтву бути відкритим для інтерпретації та дискусій;

- рефлексивність, оскільки мистецтво відображає внутрішній світ митця, його думки, почуття та переживання, є засобом самовираження та рефлексії;
- трансцендентність, що виражається у здатності виходити за межі буденності, пропонуючи глядачеві нові перспективи та інсайти, переносячи його в інший світ або вимір, де можливо все;
- експериментальність, адже митці часто досліджують нові техніки та матеріали, що призводить до створення унікальних та інноваційних творів, що стимулює розвиток нових стилів та напрямів;
- плюралізм, оскільки сучасне мистецтво відрізняється великою різноманітністю форм, стилів і жанрів, що відображає плюралізм думок та підходів у суспільстві;
- інтерактивність, адже мистецтво часто потребує активної участі глядача, здатне провокувати його на роздуми, викликати питання або запрошувати до взаємодії, роблячи сприйняття мистецтва активним процесом (О.Кайдановська, 2004; С.Коновець (2012); Ничкало, 2011; В.Орлов (2004); О.Отич (2005); М.Пічкур (2021); О.Рудницька, 2002; Г.Сотська (2014); Х.Цзіншен, 2016; О.Шевнюк, 2017; О.Щолокова, 1996 та ін.).

Ці особливості роблять мистецтво важливою частиною людського життя, що впливає на культурний, соціальний та індивідуальний розвиток, а їх усвідомлення й урахування в процесі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва взагалі, й у реалізації такої педагогічної умови, що сприяє формуванню означеного феномену, як використання синергетичного ефекту художнього мистецтва та економіки як ресурсу розширення спектру економічних концептів майбутніх педагогів-художників.

Художньо-педагогічна освіта містить унікальну можливість здійснення природного поєднання економіки (в особистісному преломленні – економічних знань, економічної свідомості, економічних умінь, досвіду

економічно доцільної поведінки тощо) і художньої культури. Як влучно зазначає А.Ейнарсон (Einarsson, 2016), подібний зв'язок, подібне поєднання найкраще позиціонується через таке суто економічне поняття, як «вартість», і категорію, що є єдиною і для художньо-мистецького, і для економічного дискурсу, як «цінність». Адже споживачу і творцю культурних цінностей, зокрема мистецьких, художніх творів, зауважує вчений, значно важче здійснити їх оцінювання як капіталу в ринкових відносинах, використовуючи зазначені категорії, ніж проводити цю діяльність лише послуговуючись суто економічним інструментарієм, не беручи до уваги такі суб'єктивні поняття, як «смак», «краса», «естетичність» тощо. Отже, в означених нами теоретичних положеннях А.Ейнарсона головною є ідея самоцінності мистецтва, з одного боку, а з іншого, необхідності усвідомлення особистістю вартісних характеристик художніх творів, що виступає передумовою успішної діяльності людини в умовах ринкової економіки.

Саме педагог художньо-педагогічної галузі, у разі володіння як суто професійними педагогічними і художньо-мистецькими знаннями, вміннями, здатностями, так і будучи компетентним в економіці, маючи ринковий тип мислення, здатний і сам здійснювати, і навчити своїх учнів займатися художньою творчістю, сприймати мистецтво розуміти й оцінювати не лише цінність, а й вартість вкладених у твори культури і мистецтва (як об'єкти реальних економічних ринкових відносин, що мають грошовий еквівалент) людських творчих і матеріальних ресурсів, що вкрай необхідно в умовах ринкової економіки.

Оскільки ґрунтовний аналіз ключових понять є обов'язковою умовою для розуміння суті педагогічної умови, що обґрунтовується, звернемося до його генези і визначення сутнісних характеристик. У науковий обіг поняття «синергетика» увів Г.Хакен, який є одним із засновників цієї міждисциплінарної науки, що досліджує принципи самоорганізації в складних системах. Синергетика дозволяє зрозуміти, як із простих елементів виникають складні структури і як ці структури зберігають свою стабільність

або еволюціонують у часі. Учений підкреслює, що самоорганізація та нелінійність (як багатоваріантність і непередбачуваність) є ключовими аспектами синергетики. Він досліджує, як незалежні компоненти системи можуть взаємодіяти між собою, створюючи упорядковані структури без зовнішнього керування. Це явище спостерігається в різних галузях, від фізики до біології і соціальних наук. Синергетика, за Г.Хакеном, є міждисциплінарним полем і міждисциплінарною рефлексією, що поєднує принципи і методи з різних наук. Важливим для нашого дослідження є здійснений ученим аналіз синергетичних ефектів, коли взаємодія між компонентами системи приводить до появи нових властивостей і якісних станів, які не можна пояснити лише з точки зору окремих елементів (Haken, 2004).

Згідно педагогічного словника С.Гончаренка, метою синергетики (з грецьк. – дія разом, співдружність, допомога, співучасть) є «...пізнання загальних принципів самоорганізації систем різної природи – від фізичних до соціальних, аби лише вони мали такі властивості, як відкритість, нелінійність, нерівноважність, здатність підсилювати випадкові флуктуації» (Гончаренко, 2011: 420).

У педагогічній площині синергетика стає віддзеркаленням потреби сучасної педагогічної думки в теоретичному «синтезі педагогічних підходів, систем, ідей, концепцій», а притаманний їй принцип самоорганізації виступає «феноменологічним принципом розвитку особистості» (Вознюк: 2009: 47, 49).

Цілком підтримуємо думку про те, що на принципі самоорганізації можна створити алгоритм синергетичної педагогічної взаємодії: від педагога «виходить потік інформації та енергії», що стимулює самоорганізацію і саморозвиток здобувача освіти та сприяє формуванню його індивідуальності. Така взаємодія з погляду синергетики має певні особливості, коли здобувач освіти виступає як «неупорядкована, хаотична система з безліччю ступенів свободи». При контакті цієї системи із зовнішнім середовищем (педагогом),

коли вона поглинає інформацію і енергію, число ступенів свободи зменшується. Це і є сутністю самоорганізації освітнього процесу: вплив педагога здійснюється в межах розумного обмеження вибору, носить керований, коригувальний характер, але без примусу, адже тоді «самоорганізація перетворюється на примусову організацію» (Лисенко, 1998: 324–327).

Віддаючи належне науковій значущості вищевикладених теоретичних позицій, на підвищену увагу заслуговує аналіз методологічної потужності синергетичного підходу саме в аспекті професійної підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін, здійснений Цюй Ге. Дослідниця зокрема зазначає, що властиві цьому підходу «неврівноваженість динаміки, флуктуація, стан нестійкості» стають важливим чинником у формуванні проблемних ситуацій вибору, де здатність до їх вирішення стає ключовим завданням для майбутнього педагога. Хаотичність – «.. зумовлюється сукупністю власних цілеспрямованих бажань і спонтанних настроїв майбутнього вчителя мистецтва, а також наявністю як спеціально створених, так і несподіваних в освітньому процесі проблемних ситуацій із багатоваріантними шляхами їх розв’язання» (Цюй Ге, 2019: 128–129).

Синергетичний ефект визначається як «збільшення показників ефективності діяльності ... в результаті об’єднання, інтеграції, злиття окремих частин в єдину систему, де ефект від взаємодії елементів системи ... перевищує суму ефектів діяльності кожного елементу окремо» (Купріянова, 2010). Щодо педагогічної дії, то фактично йдеться про «результат комбінованої дії складових його чинників і дій, коли підсумований ефект перевершує дію, що здійснюється кожним з них окремо. Відтак, на виховання здійснюється педагогічний вплив лонгітюдного (довготривалого) характеру» (Чалий, 2000: 129).

Беремо до уваги і заувагу дослідниці Ж.Поплавської про те, що «...комбіноване використання кількох взаємоузгоджених стратегій

виявляється кориснішим, аніж ізольоване впровадження якоїсь однієї» (Поплавська, 2001: 39–40).

Прикладом синергетичного ефекту в контексті нашого дослідження, є використання в педагогічних дослідженнях і освітній практиці таких властивих економічній сфері термінів, методичних та організаційних ідей і технологій, як проєктні, партисипативні, ідеї співдіяльності, кооперативності тощо, а також й організаційні форми, властиві економічній галузі, зокрема «...господарювання та управління, які стимулюють винахідливість, колективізм, відповідальність за якість праці, самоорганізацію ..., етхократичні технології управління тощо)» (Rebrova, 2018: 31).

Синергетичний ефект художнього мистецтва та економіки – це явище, коли взаємодія цих двох сфер призводить до створення додаткової цінності, яка перевищує суму окремих внесків кожної з них. Це означає на соціокультурному рівні, що співпраця між мистецтвом та економікою не тільки приносить користь обом сторонам, але й генерує нові, несподівані результати, що сприяють культурному, соціальному та економічному розвитку.

Синергетичний ефект художнього мистецтва та економіки у особистісному контексті формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності убачаємо у створенні можливостей для набуття ними здатності використовувати принципи та ідеї економіки для покращення своєї художньо-педагогічної практики за рахунок розширення спектру економічних концептів.

Одразу зауважимо, що звертаючись до терміну «концепт» розглядаємо його у сучасному філософському значенні як ідею, що «містить певний підхід до дійсності» (Озадовська, Н. П. Поліщук, 2002: 300). Тобто розкрито саме його практичний аспект. У практичному контексті концепти використовуються для розробки теорій, моделей і методик у різних наукових та прикладних галузях. Вони слугують основою для систематизації знань та формування нових ідей.

Це поняття конкретизовано укладачами короткого словника термінів Нової української школи як «інноваційна ідея, що містить творчий сенс»; продукт, що «демонструє цю ідею», називають концепт-продуктом (Палько, Ходанич, 2018).

Економічний концепт у цьому контексті розуміємо як інноваційну ідею економічного спрямування. Конкретизуємо цей феномен щодо формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності через такі ключові аспекти:

1. понятійний рівень: економічний концепт відображає базові економічні принципи та ідеї, що мають бути засвоєні майбутніми педагогами-художниками;
2. практичний рівень, що передбачає інтеграцію з художньо-педагогічною практикою, розвиток підприємницьких умінь, що є важливими для успішної кар'єри у сфері мистецтва і педагогіки, враховуючи культурні та соціальні особливості, які впливають на економічну діяльність у художньо-педагогічній сфері.

Отже, економічний концепт щодо формування економічної компетентності в майбутніх учителів образотворчого мистецтва включає сукупність економічних знань, навичок і підходів, інтегрованих з художньою освітою, що втілюється в інноваційні ідеї, які дозволяють ефективно поєднувати художню творчість з педагогічною та економічною діяльністю.

Обґрунтування педагогічних умов формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого дозволяє перейти до їх реалізації й перевірки ефективності у фаховій підготовці в умовах освітнього процесу закладу вищої освіти.

Висновки з розділу 1

У розділі доведено, що реалізація компетентнісної парадигми має сприятливий вплив як на підвищення якості професійної підготовки сучасних учителів Нової української школи в цілому, так і на освітнє середовище

закладу вищої освіти зокрема, спрямовуючи його на сприяння ефективному професійному й особистісному розвитку, створює нову генерацію педагогів-інноваторів, підвищує зацікавленість суб'єктів освітнього процесу в результатах навчання, стимулює ставлення до таких результатів як до соціально й особистісно значущих в умовах все більш конкурентного та глобалізованого світового ринку освітніх послуг.

Розкрито сутність вихідних для компетентнісної освітньої парадигми дефініцій «компетенція» і «компетентність», прослідковано їх генезу й етапи розвитку в сучасному вітчизняному і зарубіжному науковому дискурсі, схарактеризовано маркери, що дозволяють їх специфікувати й не допустити ототожнення.

Компетенція розуміється як відчужена від особистості соціально задана норма, що стосується кола питань, необхідних для виконання конкретного виду діяльності (професії, спеціальності); а компетентність – як особистісне надбання, інтегрована особистісна якість фахівця, оцінна характеристика людини, що засвідчує рівень набутих нею в результаті освіти і необхідних для здійснення певної діяльності, досягнень.

На основі аналізу наукових джерел уточнено сутність феномену «професійна компетентність учителя». Схарактеризовано особливості компетентнісної освітньої парадигми, що дозволяє забезпечувати якість освіти, описувати (емпірично) й обґрунтовувати (теоретично), трактувати та прогнозувати її досягнення, розробляти методологічно обґрунтовані стандартизовані інструменти вимірювання її гарантованої результативності, а також особистісно зорієнтовані методи і технології досягнення поставлених завдань.

Проаналізовано сутність понять «економіка», «економічне виховання», «економічна освіта». Доведено, що економічна освіта є ключовим чинником у підготовці майбутніх педагогів до викликів сучасного світу. Економічні знання допомагають майбутньому педагогу підготуватися до самостійної діяльності в сучасних конкурентних умовах ринкової економіки, стати

фінансово успішним і незалежним, сприяють формуванню фінансової грамотності, упровадженню інновацій в освітній процес і розвитку підприємницького мислення учнів. Тому впровадження економічної освіти в педагогічну практику є важливим кроком на шляху до підготовки конкурентоспроможних, реалізованих у професійно-особистісному і фінансовому аспектах учителів, здатних до ефективного впливу на майбутнє суспільство. Виокремлено основні функції сучасної економічної освіти (соціальна, ціннісна, інтегративна).

За результатами аналізу наукових джерел доведений унікальний потенціал, що містить художньо-педагогічна освіта щодо здійснення природного поєднання економіки (економічних знань, економічної свідомості, економічних умінь, досвіду економічно доцільної поведінки тощо) і художньої культури. Висвітлено такі сутнісні характеристики економічної компетентності, як багатофункційність, універсальність, соціальна детермінованість. Доведено, що її формування залежить від низки внутрішніх і зовнішніх чинників.

Визначено сутність поняття «економічна компетентність майбутнього вчителя образотворчого мистецтва» та його структуру.

Аргументовано, що процес формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, що відбувається в умовах вищої художньо-педагогічної освіти, має забезпечити єдність і взаємозв'язок освоєння ними здобутків мистецької (образотворчої), педагогічної та економічної культури людства, усвідомлення невіддільності соціально-економічних процесів від майбутньої професійної діяльності. Обґрунтовано педагогічні умови формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці.

РОЗДІЛ 2.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ

2.1. Критерії, показники та рівні сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки

Необхідність реалізації завдання формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, розроблення й упровадження педагогічних умов, моделі і методики, що сприятимуть його розв'язанню, зумовлюють нагальну потребу у визначенні критеріїв, показників, доборі й продукуванні відповідного їм діагностувального інструментарію, що уможливило б рівневе вимірювання їх ефективності та результативності.

Проведена нами аналітична робота дозволяє стверджувати, що поза відсутності єдиної критеріальної бази вимірювання рівнів сформованості різних видів компетентностей, загальноприйнятим є визнання потреби в їх виокремленні з урахуванням:

- специфічних особливостей предмету дослідження (феномена, явища, утворення, процесу тощо), що підлягає вимірюванню;
- вікової, професійно-фахової приналежності суб'єктів дослідницького впливу;
- структури явища, що досліджується;
- чинників і обставин, що здатні здійснювати суттєвий вплив на предмет здійснюваного дослідження (Бірта, 2017; Волощук, 2009).

Додаємо до цього переліку також необхідність уточнення й усвідомлення сутності поняття «критерій», яке, не зважаючи на його загальновживаність, і досі не є таким, що має однозначне трактування.

Термін «критерій» має грецьке походження і в буквальному перекладі означає «мірило», «засіб для судження», «здатність розрізнення». Тлумачний словник трактує його як «підставу для оцінки або класифікації чогось» (Яременко, Сліпушко, 2006: 211); філософський – як засіб, інструмент оцінювання (Шинкарук, 2002); словник професійної освіти – як «засіб вимірювання», ознаку, на основі якої «проводиться визначення або класифікація» чого-небудь, «мірило оцінки» (Гончаренко, Зязюн, Ничкало, Дубинчук, 2000: 154).

Як елемент педагогічного дослідження критерій характеризується науковцями як:

- «якість, особливість, ознака об'єкта, що вивчається і дає змогу зробити висновок про стан і рівень її сформованості та розвитку» (Волощук, 2009);
- «правило, згідно з яким виносять оцінку, вибір після вимірювання» (Гончаренко, 2004: 5);
- характеристику «об'єкта дослідження, що повинна мати суттєві ознаки предмета, відображати необхідні властивості й якості, що мають бути стійкими й постійними» (Пометун, 2004).

Отже, критерій – це засіб, інструмент оцінювання, який використовується для визначення та вимірювання найбільш суттєвих і сталих ознак і якостей досліджуваного предмета. Він має бути об'єктивним, обґрунтованим, надійним і здатним відбивати найбільш стійкі та значущі характеристики предмета дослідження, що дозволяє оцінювати його стан, рівень сформованості.

Нині не викликає заперечень, що критерії мають бути розкриті через сукупність відповідних показників, що їх характеризують. З огляду на це показники розуміємо як ознаки, за допомогою яких можна оцінити змістові аспекти досліджуваного феномену, ті, що є для нього найбільш суттєвими, мають якісну й кількісну характеристики та є необхідними і достатніми для оцінювання рівнів сформованості відповідного компонента економічної

компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Показники мають бути оптимальними, конкретними, але водночас місткими й інформативними, зрозумілими та доступними для вимірювання.

Узагальнення досліджуваних матеріалів й урахування обґрунтованої в першому розділі дисертаційного дослідження структури економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, надає можливість означити відповідні визначеним компонентам критерії та показники. Схарактеризуємо їх.

Критерієм оцінювання ціннісно-мотиваційного компоненту економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва обрано аксіологічний з показниками:

- мотивація особистості до успіху;
- ціннісне ставлення до вирішення завдань економічного спрямування.

Аксіологічний критерій (від. грецького $\alpha\chi\iota\alpha$ – цінність – те, що має значення) зосереджує увагу при оцінюванні рівнів сформованості в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності на тих сенсожиттєвих орієнтирах, що мають важливу регулятивну роль у їхній життєдіяльності в цілому, й у вирішенні професійних завдань економічного спрямування, зокрема. Цінності впливають на «економічну активність і поведінку» (Сомик, 2019) особистості. Цей процес починається з осмислення сенсу і мети економічної діяльності і обов'язково включає визначення цінностей, мотивів такої активності, усвідомлення своїх бажань і потреб, розуміння власних амбіцій, пріоритетів і цілей. Наприклад, людина може задуматись, чому вона прагне до економічного успіху – чи для задоволення своїх потреб, чи для досягнення визнання в суспільстві, чи для забезпечення стабільності своєї родини тощо. Фактично тут ідеться про визначення сенсу своєї економічної діяльності. Сенс може бути різним для кожного індивіда – для одних це може бути накопичення матеріальних благ, для інших – самореалізація через працю, для когось – створення умов для розвитку інших.

Важливим є те, що сенс економічної діяльності базується на внутрішніх цінностях і переконаннях.

Не ставлячи за мету заглиблення в аксіологічні проблеми, зауважимо, що попри наявність значної кількості класифікацій цінностей, згідно з предметом нашого дослідження, особливо важливою вважаємо класифікацію, запропоновану Г.Олпортом. Учений з-поміж таких груп цінностей, як теоретичні (пов'язані з пошуком істини через логіку та раціональне мислення), естетичні (спрямовані на переживання краси та гармонії), соціальні (відображають важливість любові, емпатії, симпатії, соціальної взаємодії та гуманізму), політичні (зосереджені на владі, впливі, лідерстві та контролі); релігійні (включають релігійну віру, духовні та моральні аспекти життя), вирізняє й економічні (зорієнтовані на практичність і корисність, ці цінності підкреслюють важливість матеріальних благ, ефективності, продуктивності, економічний успіх) (Карпенко, 1998). До економічних цінностей І.Ревасевич відносить такі:

- економічні блага,
- ціннісність,
- вартісність,
- корисність (Ревасевич, 2008: 61).

Економічні блага (або товари і послуги) – це продукти, які задовольняють потреби людей і мають певну вартість. Вони можуть бути як матеріальними (наприклад, продукти харчування, одяг, житло), так і нематеріальними (наприклад, освіта, мистецтво, охорона здоров'я, інформаційні послуги). Економічні блага поділяються на кілька категорій:

1. приватні блага, доступ до яких обмежений і які споживаються індивідуально (наприклад, продукти харчування, одяг тощо).
2. громадські блага, доступ до яких відкритий для всіх, і споживання яких однією особою не зменшує їх доступність для інших (наприклад, вуличне освітлення, національна оборона тощо).

3. економічні ресурси (необхідні для виробництва товарів і послуг, включаючи природні ресурси, людський капітал, капітальні блага) (Мочерний, 2000).

Економічні блага характеризуються такими властивостями, як-от:

- обмеженість, оскільки кількість ресурсів, необхідних для виробництва економічних благ, є обмеженою, тому вони не можуть бути доступні в необмежених кількостях;
- цінність, адже через свою обмеженість економічні блага мають певну вартість і можуть бути об'єктом обміну на ринку;
- корисність, оскільки приносять користь споживачам, задовольняючи їхні потреби (Левочко, 2009).

Ціннісність – це суб'єктивна оцінка значущості певного блага для конкретної людини або групи людей. Вона залежить від індивідуальних потреб, вподобань, культурних та соціальних чинників. Її основними характеристиками є суб'єктивність (те, що є цінним для однієї людини, може бути менш важливим або взагалі не мати значення для іншої), змінність: (здатна змінюватися з часом залежно від обставин, моди, технологічних змін тощо), взаємозамінність (ціннісність одного блага може впливати на цінність іншого).

Вартісність – це об'єктивна міра цінності економічного блага, виражена в грошовій формі. Вона відображає ринкову вартість товарів і послуг та формується на основі попиту і пропозиції, визначається ринковими умовами, а не суб'єктивними уподобаннями окремих людей. Вона може змінюватися під впливом різних економічних чинників, таких як інфляція, зміни в технологіях, політичні події тощо і може бути точно виміряна в грошових одиницях, що дозволяє здійснювати обмін, торгівлю та інші економічні операції.

Корисність – це здатність економічного блага задовольняти потреби і приносити задоволення споживачу. Вона є ключовим поняттям у теорії споживання та попиту і визначається індивідуальними вподобаннями та

потребами кожного споживача (Mankiw, 2008). Економічні блага, ціннісність, вартісність і корисність є важливими складовими економічних цінностей, що взаємодіють між собою та впливають на економічні рішення як окремих людей, так і цілих суспільств. Їх усвідомлення допомагає краще аналізувати економічні явища і процеси та приймати ефективні економічні рішення, вирішуючи нагальні завдання економічного спрямування.

Критерієм інтелектуально-когнітивного компоненту досліджуваної компетентності обрано пізнавальний з показниками:

- економічні знання;
- економічне мислення.

Такий вибір спричинений тим, що пізнання як художнє, так і наукове репрезентується як процес «відображення об'єктивної дійсності», продукування «дійсних знань про неї», метою якого є «осягнення світу» – як матеріального, так і духовного. Цей процес відбувається через взаємодію з іншими людьми, освіту, самоосвіту, спостереження та наслідування. Воно включає в себе процеси отримання, оброблення та збереження знань про довколишній світ (Шинкарук, 2002: 479).

Пізнання охоплює різні аспекти людського розуміння і залежить від того, як індивід сприймає інформацію, осмислює її та застосовує на практиці. Його початковий етап (сенсорно-перцептивний) відбувається через відчуття (перший контакт з реальністю) і сприйняття (оброблення й інтерпретація відчуттів у свідомості) як початкові етапи пізнання. Когнітивний рівень пізнання включає пам'ять (як короткочасну, так і довготривалу), мислення як процес обробки інформації, що включає аналіз, синтез, абстракцію, узагальнення та оцінку та уяву. Мислення може бути конкретним (пов'язаним з безпосереднім досвідом) і абстрактним (пов'язаним з узагальненням та теоретичним роздумом). Інтелектуальний рівень включає процеси розуміння, що передбачає усвідомлення значення інформації, знаходження зв'язків між різними елементами знань та здатність знаходження шляхів вирішення різних завдань і ситуацій. Метакогнітивний рівень перш за все включає здатність

усвідомлювати власні когнітивні процеси, оцінювати та регулювати їх для більш ефективного навчання та вирішення проблем, тобто саморефлексію і контроль за власними процесами пізнання. Процес пізнання є фундаментальним аспектом людської діяльності, що забезпечує розвиток індивідуума та суспільства в цілому (Кримський, 2003).

Щодо сутності та значення знань, то цю тезу було докладно доведено в підрозділі 1.3. нашого дисертаційного дослідження, водночас додаємо, що сьогодні не викликає заперечень думка про те, що для того, щоб йти в ногу з прогресивними змінами, людина має ставати «знаннєвою», тобто такою, для якої знання є основою життя і діяльності, методологією пошуку та прийняття рішень. Тому важливо не лише подолати розрив між набутими знаннями та діяльністю, але й зробити знання фундаментом усієї поведінки і життя людини в будь-якій сфері, її головною складовою. Для такої особистості навчання і отримання нової інформації стають невід'ємною частиною способу життя, адже «людина розумна» в ХХІ столітті – це лише та, яка «постійно навчається» (Кремень, 2015).

Отже, констатуємо, що знання у сучасному світі є важливим економічним ресурсом, який може бути капіталізованим у різних формах. Для майбутніх учителів образотворчого мистецтва це знання включає як мистецькі, так і педагогічні та економічні знання. Вартість цього знання полягає у його здатності забезпечити майбутньому вчителю конкурентоспроможність на ринку праці, сприяти ефективній реалізації творчих проєктів, плануванню та реалізації своїх професійно-педагогічних завдань, підприємницької діяльності у сфері мистецтва, створити стійку основу для їхнього професійного та економічного успіху та розвитку.

Важливим вважаємо наголосити також на значенні знань не лише у площині освіти та її результатів, зокрема й такого суттєвого аспекту фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, як формування їхньої економічної компетентності, а й для економіки. Адже «...світова економіка все більше набуває рис «економіки знань»..., що ...означає стан, за

якого «знання є повноцінним товаром», одним із основних чинників виробництва та «основою економічного зростання» (Данилишин, 2018).

Отже, здійснення процесу пізнання значною мірою детерміновано наявними в особистості знаннями (мають «термінологічну, символічну або художньо-образну» базу), що потребують усвідомлення, опрацювання, виявлення причинно-наслідкових взаємозв'язків тощо. Така діяльність є суто індивідуалізованою і відбувається завдяки особливостям мислення, засвоєним суб'єктом пізнання розумовим операціям, що дозволяють її виконувати швидко, або повільно, творчо, гнучко чи стереотипно, адекватно, або з помилками тощо (Дерев'янка, 2012; Чепелева, 2008).

Пізнавальний критерій включає знання майбутніх учителів образотворчого мистецтва про планування та організацію пізнавальних дій, художньо-педагогічної діяльності економічного спрямування, усвідомлення алгоритмів для швидкого вирішення практичних завдань, а також здатність знаходити нові знання та методи їх застосування в суспільно-економічних умовах, що динамічно змінюються, для вирішення нових завдань, що сприятиме досягненню економічного успіху в майбутній професійній діяльності в умовах ринкової економіки. Ми цілком суголосні з твердженням О.Богоніс про те, що економічні знання є ключовим елементом у формуванні економічного мислення й запорукою професійного, зокрема й економічного успіху майбутніх фахівців. Вони не лише сприяють розвитку освіченості молоді в економічних питаннях, але й стають важливою умовою для забезпечення можливостей для самореалізації та комфортного життя в майбутньому (Богоніс, 2018).

Набуття економічних знань й адекватне їх відбиття в мисленні студентів через сукупність уявлень, понять, суджень, теорій, ідей дасть змогу досягти належного рівня сформованості економічної компетентності задля ефективного здійснення майбутніми вчителями образотворчого мистецтва художньо-педагогічної діяльності.

Економічні знання дозволяють:

- ефективно управляти ресурсами, такими як фінанси, час, трудові потужності тощо, розподіляючи їх таким чином, щоб максимізувати результати діяльності;
- керувати як особистими фінансами, так і фінансами класу, мистецького гуртка, освітнього закладу тощо, раціонально розподіляти кошти на організацію і проведення мистецьких і благодійних заходів, розвиток освітніх програм, необхідної матеріально-технічної бази тощо.

Набуті економічні знання і відповідний рівень розвитку економічного мислення (згідно з науковими даними С.Вітер, розуміємо як процес засвоєння та акумулювання економічних знань, результатом якого є формування системи економічних пересвідчень, поглядів на економічну реальність, «виробленням власного стилю економічної поведінки...» (Вітер, 2014: 43), дозволять майбутнім учителям образотворчого мистецтва аналізувати економічні показники, виявляти ефективність витрат і прогнозувати можливі ризики в художньо-педагогічній діяльності економічного спрямування. Майбутні педагоги-художники з економічними знаннями зможуть надати учням (у разі того, що вони самі оволоділи ними) інформацію про основні концепції фінансової грамотності, такі як розуміння бюджетів, планування витрат, управління особистими фінансами, сприяти розвитку у здобувачів освіти підприємницьких умінь, пов'язаних з аналізом ринку (у тому числі й ринку праці, що вкрай важливо для вибору майбутньої професії), розробленням бізнес-планів, прийняття доцільних фінансових рішень тощо. Ця інформація є корисною і в майбутньому, коли учні будуть стикатися з реальними життєвими ситуаціями, які вимагають підприємливості та креативності.

Розвиток економічного мислення відбувається поетапно через емпіричний рівень, що передбачає набуття первинних економічних знань, їх усвідомлення, аналіз, доходження до суті через «усвідомлення явища, знаходження його суті» і перехід до віднайдення сутнісних зв'язків вищого

порядку (абстрактний рівень) до теоретичного рівня, що реалізується через «глибоке осмислення економічних реалій», системний аналіз економічних законів і синтез отриманих на попередніх етапах пізнання відомостей (Ревасевич, 2008: 57–58).

Пізнання й осмислення економічних знань, набуття здобувачами вищої педагогічної освіти розвиненого економічного мислення через досягнення різноманітних економічних ідей, концепцій, теорій, розуміння сутності економічних фактів, процесів і явищ, є важливим для досягнення майбутніми вчителями образотворчого мистецтва високого рівня економічної компетентності, сприятиме ефективній реалізації ними художньо-педагогічної діяльності.

Оскільки загальновизнаним є наявність тісного взаємозв'язку і взаємозалежності знань, мислення і діяльності, тобто того, що поглиблення знань і розвиток мислення, зокрема й економічного здійснюється через розроблення креативних ідей, і водночас можливість появи таких ідей залежить від набутих знань і рівня мислення. Цей процес активізує пізнання нових інформаційних потоків, що розширюють інтелектуальні й творчі горизонти майбутніх педагогів. Він сприяє розвитку творчих здібностей, дослідницьких і пізнавальних умінь, а також покращує пошукові навички, зараджує багатоваріантній та ефективній художньо-педагогічній діяльності, забезпечуючи її економічну доцільність і підвищену продуктивність.

Зважаючи на вищезазначене критерієм оцінювання діяльнісно-творчого компоненту економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва обрано операційно-креативний з показниками:

- креативність;
- здатність до вирішення практичних завдань економічного спрямування.

Операційно-креативний критерій характеризується набутою майбутніми вчителями образотворчого мистецтва здатністю практично застосовувати економічні знання й мислення для вирішення конкретних

фахових завдань економічного спрямування, уміти інтегрувати економічні аспекти в навчальні проекти та завдання, демонструючи для цього достатній спектр дій та операцій, креативність у застосуванні яких забезпечує можливість його значного розширення.

Попри безсумнівного значення креативності в набутті майбутніми вчителями образотворчого мистецтва економічної компетентності, ми суголосні з позиціями науковців (Г.Айзенк, О.Антонова, І.Гриненко, В.Губенко, О.Дунаєва, О.Куцевол, С.Максименко, В.Моляко, К.Патрік, В.Роменець, Н.Твердохліб, А.Тейлор, Е.Торренс, К.Роджерс, Е.Фром та ін.) у тому, що креативність є здатністю особистості створювати нові ідеї, концепції, підходи, які можуть бути використані нею для вирішення різноманітних завдань.

Креативність виявляється, за В.Губенко, у тому, що структури досвіду та перебіг буття, долаються внутрішньою духовно-творчою енергією суб'єкта. Зв'язки між елементами досвіду розриваються, «наче кайдани», і перебудовуються за законами, які не залежать від зовнішньої реальності та накопиченого, застиглого досвіду. Репродуктивні структури свідомості, такі як сила речей, загальноприйняті погляди, традиції, стереотипи та природні закони, втрачають свій гіпнотичний уплив на свідомість і «розплавляються у вогні творчого духу», обертаючись на «киплячу магму», яку творець «переливає у нові форми». Творчість «живиться з джерела», що знаходиться в «таємничій глибині духу», поза «чуттєвим буттям» та його «структурами досвіду» (Губенко, 2019: 26).

Дж. Гілфорд визначав креативність як здатність до дивергентного мислення, тобто до мислення, що йде в різних напрямках і пропонує множинні рішення для однієї проблеми і характеризується здатністю не лише генерувати велику кількість нових унікальних ідей, а й детально розробляти їх, демонструючи прагнення змінювати підхід до розв'язання проблем. Це мислення відрізняється від конвергентного мислення, яке прагне знайти єдине правильне рішення (Gilford, 1967). Таке розуміння креативності

дозволяє чітко продемонструвати тісний взаємозв'язок і взаємозалежність структурних компонентів економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Її доречність як показника досліджуваної компетентності підтверджує «теорія інвестування» креативності Р.Стернберга, що пояснює, як людина може «інвестувати» в креативні ідеї та розвивати їх, щоб досягти успіху. Ця теорія порівнює процес творчого мислення з інвестуванням на фінансових ринках, підкреслюючи важливість певних стратегій і умов для розвитку креативності.

Учений наголошує, що креативні люди «інвестують» у нові, непопулярні ідеї, вони готові ризикувати, підтримуючи концепції, які інші можуть спершу відкинути й активно працювати над тим, щоб їхні ідеї отримали визнання. Це включає пояснення, просування та захист своїх ідей перед іншими, уміння переконувати інших у цінності своїх ідей, навіть якщо спершу вони не знаходять підтримки, правильний вибір часу (коли інвестувати в ідею і коли з нею виходити на ринок). Р.Стернберг використовує метафору фінансових ринків, пояснюючи, що креативні люди «купують» ідеї дешево (коли вони ще не популярні) і «продають» їх дорого (коли вони стають загальноновизнаними та цінними). Для успішного розвитку креативних ідей, зауважує науковець, необхідне сприятливе середовище, яке підтримує та стимулює інновації, але в деяких випадках зовнішні обмеження можуть сприяти розвитку креативності, змушуючи людей шукати нестандартні рішення. Креативні люди використовують різні стилі мислення, включаючи аналітичний, синтетичний і прагматичний, володіють здатністю аналізувати нові ідеї, синтезувати інформацію та оцінювати її цінність (Sternberg, 1985).

Узагальнення наукових досліджень дозволили В.Фрицюк виокремити такі «кореляти» креативності особистості, як-от: «активна життєва позиція, оптимізм, розвиток естетичних почуттів, прагнення до процесу творчості, відкриттів, до духовного зростання, до самопізнання, самовираження, працьовитість, толерантність, критичність, далекоглядність, почуття гумору,

гнучкість, незалежність і самостійність думки, розвинена інтуїція, ерудованість, здатність до аналізу і синтезу, оригінальність, метафоричність мислення, цілеспрямованість, самоконтроль, рефлексивність, енергійність, впевненість у собі» (Фрицюк, 2004).

Суттєвою для нас є заувага Й.Козелецького про те, що креативність особистості проявляється у її здатності сприймати світ не як сталу і гармонійну структуру, до якої можна просто пристосуватися, а як комплекс проблемних питань, що потребують відповідей, і як безліч викликів, які потрібно поступово долати. Креативність породжується діяльністю, виражається в діяльності і розвивається завдяки діяльності особистості, оригінальність якої виступає її визначальним індикатором (Kozielski, 1996).

Принагідно зауважимо, що здатність до креативності є не лише необхідною умовою успішної професійної діяльності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва як у площині його педагогічного, так і мистецького аспектів, а й значно підвищує їхню «адаптованість до мінливостей» як освітнього (Музальов, 2007), так і соціокультурного середовища (Болотна, 2013).

Прикладні завдання економічного змісту, з якими можуть зіткнутися вчителі образотворчого мистецтва, і до виконання яких мають бути готовими, включають в себе широкий спектр діяльності, а саме: управління шкільним мистецьким бюджетом, організація виставок та інших заходів, продаж на благодійних аукціонах і ярмарках учнівських робіт, залучення фінансових ресурсів для реалізації мистецьких проєктів. Важливим є також розуміння ринку мистецтва, вміння оцінювати вартість художніх творів та знання про різні форми фінансової підтримки мистецьких проєктів. Це включає вміння швидко адаптуватися до змін у соціо-економічній ситуації, знаходити нові можливості для фінансування своїх проєктів, мистецько-художніх заходів, а також ефективно використовувати наявні ресурси. Наприклад, в умовах обмеженого фінансування педагог-художник має знайти альтернативні шляхи для реалізації своїх ідей, такі як співпраця з місцевими підприємствами й

іншими закладами та окремими громадянами як спонсорами чи залучення волонтерів.

Отже, такий показник операційно-креативного критерію, як здатність до вирішення практичних завдань, пов'язаних з економічними аспектами художньо-педагогічної діяльності, відображає активну позицію майбутнього вчителя образотворчого мистецтва з освоєння дій та операцій, необхідних для вирішення цих завдань (наприклад, бюджетування, маркетинг, фінансове планування художніх проєктів і мистецьких заходів тощо), здатність до розширення варіантів таких дій, набуття відповідного досвіду й упевненості у своїх можливостях як запоруки їх успішності та ефективності, що створює практичну платформу цілеспрямованої діяльності.

Отже, описані вище критерії і показники сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва кореспондуються з компонентами досліджуваного феномену, що є взаємопов'язаними і взаємоузгодженими, задовольняючи доведену науковцями (Л.Артемова, І.Бех, А.Богущ, О.Дубасенюк, І.Зязюн, Н.Кічук, Г.Костюк, О.Леонтьєв, С.Максименко, Р.Пріма, С.Сисоєва та ін.) закономірність щодо необхідності при плануванні формувальних дій, метою яких є позитивні зміни (сформованість економічної компетентності) у суб'єкта діяльності (у нашому випадку це майбутні вчителі образотворчого мистецтва), необхідно враховувати такі три аспекти: змістовний, мотиваційний та операційний.

На рисунку 2.1. візуалізована критеріальна структура економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, що дозволяє не лише уявити уявлення про це особистісне утворення, а й відкриває можливості для діагностики його сформованості.

Діагностику (від. грецьк. διαγνωστικός – здатний розпізнавати), услід за О.Дубасенюк, розуміємо як «загальний спосіб одержання випереджувальної інформації про досліджуваний об'єкт або процес» (Дубасенюк, 2016: 171).

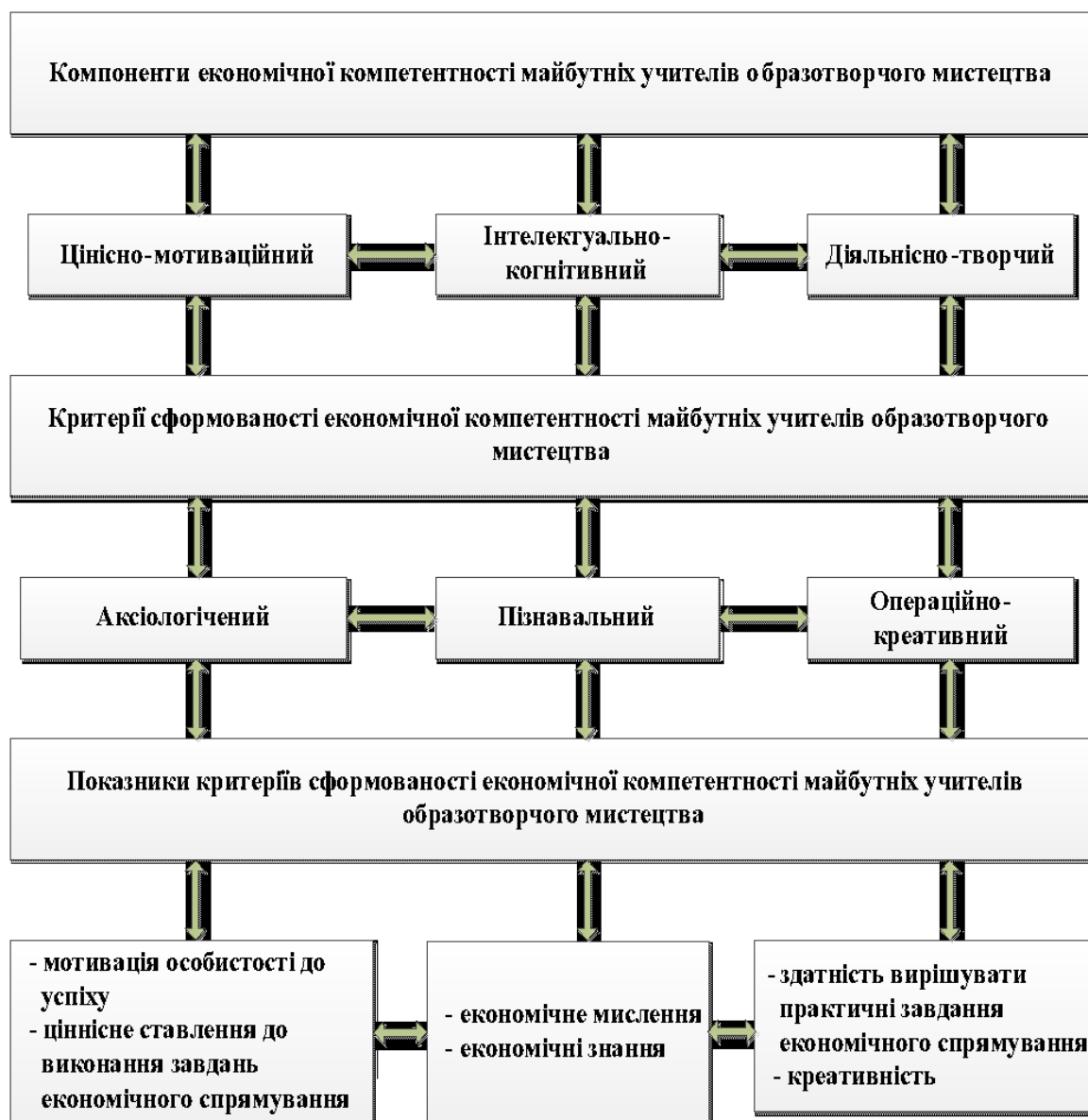

Рис. 2.1. Критеріальна структура економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва

Відтак постає актуальним розроблення (у разі його відсутності) і добір (у разі наявності в науковому обігу) відповідного діагностувального інструментарію для визначення реального стану сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, дослідження його динаміки й доведення ефективності перебігу цього процесу.

Перелік відповідного діагностувального інструментарію подано нижче в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

**Методики діагностики сформованості економічної компетентності
майбутніх учителів образотворчого мистецтва
(за компонентами, критеріями і показниками)**

Компо-не нти	Критерії і показники	Діагностувальний інструментарій
Ціннісно- мотивацій ний	Критерій – аксіологічний Показники: - мотивація особистості до успіху; - ціннісне ставлення до набуття економічної компетентності	Методика діагностики мотивації особистості до успіху (за Т. Елерсом) Опитувальник «Ціннісне ставлення до набуття економічної компетентності»
Інтелекту-а льно- когнітив-н ий	Критерій – пізнавальний Показники: - економічні знання; - економічне мислення	Тестове завдання на володіння базовими економічними знаннями (за М. Морозовою); Анкета для самооцінювання рівнів сформованості економічного мислення

Діяльнісно - творчий	Критерій – операційно-креативний Показники: - креативність; - здатність вирішувати практичні завдання економічного спрямування	Поелементна діагностика вербальної і невербальної креативності (Дж. Гілфорд і П.Торренс у модифікації Е.Тунік, В. Губенко); Методика виконання практичних завдань економічного спрямування
----------------------------	--	---

Розкриємо презентований у таблиці діагностувальний інструментарій більш докладно. Перший показник аксіологічного критерію ціннісно-мотиваційного компоненту економічної компетентності – мотивація особистості до успіху – було діагностовано через застосування «Методики діагностики мотивації особистості до успіху (за Т. Елерсом)» (Карамушка, Федосова, Бондарчук, 2008). Його повний текст представлено в додатку А. Обрання зазначеної методики спричинено тим, що вона є перевіреним інструментом, розробленим для оцінки рівня мотивації особистості до досягнення успіху. Ця методика допомагає зрозуміти, наскільки сильною є у людини потреба досягати поставлених цілей, долати труднощі та перевершувати очікування. Опитувальник уміщує серію із 41 запитання закритого типу, що стосуються ставлення досліджуваного до успіху, перешкод і власних зусиль. На кожне запитання пропонується обрати одну із запропонованих варіантів відповіді: «Так», або «Ні». Відповіді аналізуються та оцінюються за запропонованою автором методики шкалою, згідно з якою за певні відповіді можна отримати 1 бал. Набрана загальна кількість балів відображає ступінь мотивації до успіху. Високі бали вказують на сильну мотивацію досягнення, низькі – на слабку. Доведено, що респонденти, які виявили помірно високу орієнтацією на успіх зазвичай віддають перевагу помірному рівню ризику. Ті ж, хто боїться невдач, схильні частіше обирати

або дуже низький, або надто високий рівень ризику. Причому чим сильніше людина мотивована на досягнення успіху, тим менше вона схильна до ризику. Водночас, мотивація особистості до успіху певним чином впливає на її очікування успіху, а саме: при сильній мотивації до успіху надія на успіх зазвичай більша, ніж при слабкій. Крім того, ті люди, які зорієнтовані на успіх і мають високі на нього очікування, здебільшого уникають значного ризику. Ті ж, хто виявив сильну вмотивованість на успіх і має помірну готовність до ризику, рідше потрапляють у складні ситуації, ніж ті, хто готовий до ризику, але має високу мотивацію до уникнення невдач. Тим часом висока мотивація до уникнення невдач може заважати досягненню особистістю поставленої мети.

Для діагностування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва другого показника (ціннісне ставлення до набуття економічної компетентності) аксіологічного критерію ціннісно-мотиваційного компоненту економічної компетентності був розроблений опитувальник «Ціннісне ставлення до набуття економічної компетентності» (Додаток Б). Ця методика вміщує 8 запитань, які сформульовані так, щоб уможливити вивчення суб'єктивного ціннісного ставлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до набуття ними економічної компетентності. Запитання були здебільшого закритого типу, але на запитання 1 досліджувані мали змогу запропонувати свій варіант відповіді, а на запитання 6, у разі обрання стверджувальної відповіді, мали пояснити її. Відповідно до набраної згідно розробленого ключа за кожен варіант відповідей (за відповідне запитання) суми балів, майбутні вчителі образотворчого мистецтва за трьох-рівневою шкалою були віднесені до достатнього, початкового, або базового рівня сформованості досліджуваного показника.

З метою діагностики першого показника пізнавального критерію інтелектуально-когнітивного компоненту економічної компетентності «економічні знання» було використане тестове завдання на володіння базовими економічними знаннями (за М. Морозовою) (Додаток В). Зважаючи

на відсутність в навчальному плані спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво) спеціальних навчальних дисциплін економічного спрямування, питання для тестового завдання обиралися, спираючись на доступні для широкого загалу і такі, що застосовуються в побуті, використовуються у повсякденному житті, засобах масової інформації економічні терміни. До того ж всі запитання були закритого типу, до кожного з 20 запитань запропоновано 4 варіанти відповідей, одна із яких є правильною. Оцінювання результатів здійснювалося за 3-х рівневою шкалою відповідно до розробленого нами ключа.

Для діагностування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва другого показника (економічне мислення) пізнавального критерію інтелектуально-когнітивного компоненту економічної компетентності була розроблена анкета для самооцінювання рівнів сформованості економічного мислення (Додаток Г), 12 закритих запитань якої дозволили, згідно з кількістю набраних респондентами балів, виявити один із трьох (достатній, базовий, початковий) рівнів його сформованості.

Перший показник операційно-креативного критерію діяльнісно-творчого компоненту економічної компетентності – креативність – було діагностовано застосуванням поелементної методики діагностики вербальної і невербальної креативності Дж. Гілфорда і П.Торренса у модифікації Е.Тунік, В. Губенко (Додаток Д). Методика передбачала виконання респондентами двох субтестів у межах запланованого часу (до 15 хвилин) і є адаптованим під сучасні умови інструментом для оцінювання творчих здібностей людини в різних аспектах, використовуючи як вербальні (слова, речення, сценарії тощо), так і невербальні (малюнки, форми та їх комбінування, візуальні асоціації тощо) завдання. За задумом авторів тести призначені для вікової групи до 17 років, що в цілому задовольняло наші потреби, оскільки більшість досліджуваних, або входила, або була досить близькою до цих вікових обмежень. Для повторного обстеження завдання субтестів модифікувалися, але були рівними за суттю та рівнем складності.

Запропоновані авторами методики критерії оцінювання виконання завдань субтестів дозволили отримати досить деталізовану картину і більш точно оцінити рівень креативності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. І хоча результати діагностики будуть подані в підрозділі 2.3. тут принагідно зауважимо, що більшість респондентів виявили кращі результати саме з невербальної креативності.

Для діагностування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва другого показника (здатність вирішувати практичні завдання економічного спрямування) операційно-креативного критерію діяльнісно-творчого компоненту економічної компетентності була розроблена методика виконання практичних завдань економічного спрямування (Додаток Ж), що вміщує чотири завдання, бальну шкалу оцінювання для кожного з них, відповідно до якої респонденти були розподілені за достатнім, базовим і початковим рівнями сформованості діагностованого показника.

Загальне значення кожного із критеріїв сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва було обраховане з урахуванням значень, отриманих за кожним показником за формулою середньоарифметичного:

$$Ki = \frac{\sum_{i=1}^n Pi}{n},$$

де:

Ki – критерій економічної компетентності;

Pi – значення показника досліджуваного критерію;

n – кількість показників досліджуваного критерію.

Загальний рівень сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва розраховувався за допомогою середньоарифметичного за формулою:

$$K_{mk} = \frac{K_k + K_{до} + K_{цм} + K_{ро}}{4} \quad K_{ек} = \frac{K_a + K_p + K_{ок}}{3},$$

де:

$K_{ек}$ – загальний коефіцієнт економічної,

K_a – коефіцієнт аксіологічного критерію,

K_n – коефіцієнт пізнавального критерію,

$K_{ок}$ – коефіцієнт операційно-креативного критерію.

Результати вимірювань було інтерпретовано за шкалою:

від 1,34 до 2 – достатній.

від 0,67 до 1,33 – базовий;

від 0 до 0,66 – початковий рівень;

Крім кількісного оцінювання отриманих даних задля уможливлення якісного оцінювання рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва відповідно до заданої у використаному діагностувальному інструментарії трьох бальної шкали оцінювання здобутих результатів, було схарактеризовано достатній, базовий і початковий рівні.

Достатній рівень сформованості економічної компетентності властивий тим майбутнім учителям образотворчого мистецтва, у яких наявні висока мотивація до успіху в економічній діяльності, активний стійкий інтерес до економічних знань, упевнене усвідомлення важливості економічної компетентності, активна участь у її набутті. Педагоги-художники цього рівня продемонстрували глибокі знання економічних понять і термінів, переконливе розуміння економічних процесів і принципів, розвинені навички економічного мислення, стійку й переконливу здатність аналізувати й оцінювати економічні ситуації, робити адекватні висновки. Вони засвідчили інтенції до виявлення як вербальної, так і невербальної креативності, ініціативну здатність використовувати інноваційні підходи, оригінальність у вирішенні практичних завдань економічного спрямування.

Базовий рівень сформованості економічної компетентності характерний тим майбутнім учителям образотворчого мистецтва, у яких присутня мотивація до успіху в економічній діяльності, але не достатньо стійка. Вони виявили епізодичний інтерес до економічних знань, їхнє ціннісне ставлення

до набуття економічної компетентності знаходиться на етапі формування, продемонстрували певні, але обмежені знання основних економічних понять і термінів, розуміння базових економічних принципів, намагання, але не завжди результативне, порівнювати й аналізувати прості економічні ситуації та робити висновки. Майбутні педагоги-художники цього рівня виявляли креативність, але переважно невербальну, вони демонстрували намагання використовувати креативні підходи в простих економічних завданнях, здатність до вирішення базових економічних завдань спостерігалась епізодично.

Початковий рівень сформованості економічної компетентності притаманний тим майбутнім учителям образотворчого мистецтва, які виявили відсутність чіткої мотивації до успіху в економічній діяльності, слабкий інтерес до економічних знань, недостатнє розуміння важливості економічної компетентності, пасивне ставлення до її набуття, обмежене знання базових економічних понять і термінів, не усвідомлення їх сутності, нестійкі навички економічного мислення, уміння порівнювати дані й давати оцінку, труднощі в розумінні й аналізі економічних ситуацій. Майбутні педагоги-художники цього рівня не виявили достатню сформованість як невербальної, так і вербальної креативності, намагання використовувати креативні підходи в економічній діяльності були епізодичними й по більшій мірі неефективними. Вони продемонстрували низьку здатність до вирішення елементарних економічних завдань, відсутність ініціативи у пошуку рішень.

2.2. Модель формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки та методика її реалізації

У плануванні та пошуках ресурсів підвищення ефективності професійної підготовки фахівців у ракурсі завдань започаткованого

дослідження науковцями (С.Гончаренко, Г.Єльнікова, О.Зайченко, Н.Кічук, Л.Ковальчук, Т.Койчева, І.Княжева, В.Кузь, В.Маслов, Т.Осипова, О.Рудницька, В.Семиченко, В.Штофф та ін.) продуктивним визначається метод моделювання.

У довідкових джерелах педагогічного спрямування моделювання характеризується як «процес дослідження певних явищ, процесів, систем, об'єктів шляхом побудови та вивчення їх моделей» (Ярмаченко, 2001: 206). У педагогічному словнику С.Гончаренка це поняття потрактовано як «науково обґрунтоване конструювання, яке відповідає заданим вимогам і наміченій побудові майбутньої моделі досліджуваного педагогічного процесу, враховуючи властивості які вивчаються в ході педагогічного експерименту». (Гончаренко, 2011: 213).

Отже, метод моделювання в науково-педагогічних дослідженнях є потужним інструментом, що дозволяє вивчати, аналізувати й покращувати педагогічні процеси та явища. Сутність цього методу полягає у створенні абстрактних, спрощених моделей реальних систем або процесів.

Модель (від лат. *modulus* – «міра, аналог, зразок, образ»), услід за О.Рудницькою розуміємо як «штучну систему», що відображає з певною мірою точності «властивості досліджуваного об'єкта» (Рудницька, 2002: 212). Модель завжди виступає як «аналогія і проміжна ланка» між науковими теоретичними «положеннями, концепціями, ідеями» та їх перевіркою в практиці освітнього процесу (Докучаєва, 2005).

Аналіз теоретичної бази допускає стверджувати, що метод моделювання є надзвичайно корисним у науково-педагогічних дослідженнях, оскільки дозволяє дослідникам:

- детально вивчити характеристики підсистеми, враховуючи внутрішні взаємозв'язки, та застосовувати отримані знання для удосконалення реальних педагогічних систем на основі створеної моделі;

- візуалізувати і формалізувати складні педагогічні явища, краще усвідомити й дослідити структуру, взаємозв'язки та функціонування різних елементів педагогічної системи;
- аналізувати і прогнозувати поведінку педагогічних систем, проводити експерименти, щоб оцінити, як певні зміни вплинуть на процеси та явища, що досліджуються;
- оптимізувати педагогічні процеси, ресурси, час і зусилля, що витрачаються на реалізацію поставлених завдань навчання, максимізувати ефективність освітнього процесу

Окреслимо основні етапи методу моделювання:

- 1) визначення проблеми, яку потрібно вирішити та цілей моделювання;
- 2) постановка завдань;
- 3) збір і аналіз даних, інформації, необхідних для створення моделі;
- 4) створення абстрактної моделі, що відображає суттєві аспекти досліджуваного явища.
- 5) перевірка адекватності моделі, точності відображення реальних процесів та явищ, що досліджуються;
- 6) реалізація (використання) моделі;
- 7) аналіз отриманих результатів.

Спираючись на вищезазначене і ґрунтуючись на специфіці започаткованого дослідження, пропонуємо виділити в моделі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці такі змістово-функційні складники (рис. 2.2.):

- концептуально-теоретичний блок (методологічні підходи, принципи, компоненти економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва),
- змістово-процесуальний блок (етапи, педагогічні умови, форми, методи навчання),
- оцінно-результативний блок (критерії, показники, рівні),

Модель формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці також уміщує відомості щодо мети і результату започаткованої діяльності. Схарактеризуємо структурні складники пропонованої моделі більш докладно.

А.Григор'єв і В.Завіна визначають мету як «стрижневу, системоутворювальну педагогічну категорію», що взаємодіє між різними елементами освітнього процесу та формує фінальний результат (Григор'єв, Завіна, 2005). Погоджуючись із цим твердженням, зауважимо, що визначення мети в моделі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці має ключове значення, оскільки слугує орієнтиром для започаткованого формувального процесу, визначаючи кінцеву точку, до якої потрібно прагнути.

Мета надає чіткий напрям всім освітньо-методичним зусиллям, забезпечуючи узгодженість і цілісність у підходах до навчання, дозволяє на кожному етапі розробити конкретні завдання, які необхідно виконати для досягнення цієї мети, що у свою чергу допомагає структуровано планувати освітній процес, націлює на інтеграцію економічних знань у контекст образотворчого мистецтва і професійно-педагогічної діяльності майбутніх учителів.

Оскільки мета відображає соціальне замовлення щодо фахової підготовки економічно компетентних педагогів, її однозначне формулювання сприяє адаптації освітнього процесу закладу вищої педагогічної освіти до вимог сучасного ринку праці та потреб суспільства. Отже, визначення мети є фундаментальним етапом у побудові моделі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, забезпечуючи структуру, мотивацію й ефективність всього освітнього процесу.

Розпочнемо опис концептуально-теоретичного блоку саме з концептуальної основи формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, яку складають компетентнісний, особистісно-діяльнісний, системно-синергетичний методологічні підходи і відповідні принципи.

Доцільність застосування компетентнісного підходу як методологічної основи педагогічних досліджень та важливість його реалізації в освітній практиці доведено в наукових працях В.Андрущенка, Н.Бібік, А.Богуш, І.Зязюна, Т.Койчевої, В.Кременя, В.Лугового, Н.Ничкало, О.Пометун, О.Савченко, С.Сисоєвої та інших учених. Обґрунтовано, що компетентнісний підхід в освіті передбачає реалізацію інтегрованої системи загальних принципів, які визначають цілі освіти (формування у здобувачів освіти загальних і спеціальних компетентностей), вибір її змісту, організацію освітнього процесу й оцінку досягнень його суб'єктів. Його реалізація як зазначає І.Княжева, окреслює «такі «цілі-вектори» освітнього процесу, як: розвиток «індивідуальності, соціалізація, уміння навчатися, усвідомлені

знання та здатності їх застосувати, самоактуалізація, самодетермінація, самовизначення тощо» (Княжева, 2022: 151–152).

Обрання компетентнісного підходу як методологічної основи формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва спричинено перш за все предметом дослідження, а також його спрямуванням на всебічний розвиток особистості, включаючи знання, уміння, цінності. Це особливо важливо для вчителів образотворчого мистецтва, які повинні не тільки володіти художніми техніками і педагогічними методами, але й розуміти економічні аспекти своєї професії. Практична спрямованість компетентнісного підходу реалізується в зорієнтованості на практичне застосування отриманих знань у реальних ситуаціях. Для майбутніх учителів образотворчого мистецтва це означає можливість інтеграції економічних знань у свою професійну діяльність, зокрема в управлінні творчими проектами, організації виставок, проведенні майстер-класів тощо. Адаптація компетентнісного підходу до вимог ринку праці зробити майбутніх педагогів-художників більш конкурентоспроможними і підготовленими до реалій соціуму. Компетентнісний підхід націлює на інтеграцію знань з різних сфер. Формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва включає в себе знання з економіки, менеджменту, маркетингу та права, що розширює їх кругозір і дозволяє ефективніше вирішувати професійні завдання. Компетентнісний підхід акцентує увагу на розвитку критичного мислення та вміння вирішувати проблеми, що важливо для майбутніх учителів образотворчого мистецтва, які повинні аналізувати не лише творчо-педагогічні, а й економічні аспекти своєї діяльності, приймати обґрунтовані рішення та адаптуватися до постійних змін у професійному середовищі.

Отже, компетентнісний підхід є доцільним і ефективним для формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, оскільки він забезпечує комплексний розвиток необхідних знань і

вмінь, орієнтується на їх практичне застосування, націлює на міждисциплінарне навчання сприяє адаптації здобувачів освіти до вимог ринку праці.

Використання особистісно-діяльнісного підходу (Ш.Амонашвілі, І.Бех, Т.Білошицька, С.Гончаренко, О.Дубасенюк, І.Княжева, О.Ковшар, Л.Петерсон, О.Пехота, К.Роджерс, О.Савченко, О.Фесенко та ін.) як методологічної основи для формування компетентної особистості спричинено такими його визначальними особливостями, як те, що від націлює на розгляд особистості як суб'єкта діяльності, яка формується і розвивається через різні види діяльності, впливаючи на їх характер, перебіг і результати. Це підхід, згідно з яким формування і розвиток особистості відбувається в межах системи діяльності, визначаючи її генезис та еволюцію.

Застосування особистісно-діяльнісного підходу як методологічної основи формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва дозволяє враховувати унікальні особливості, інтереси та потреби кожного здобувача освіти, створити індивідуальні траєкторії навчання, які допомагають майбутнім учителям розвиватися як особистостям і професіоналам. Коли навчання зорієнтоване на особистісні інтереси та потреби, студенти більш зацікавлені в його результатах, що підвищує якість фахової підготовки. Реалізація цього підходу сприяє стимулюванню активної участі майбутніх учителів образотворчого мистецтва в освітньому процесі, підвищенню професійної мотивації, що є важливим для засвоєння економічних знань, формування економічного мислення, ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності, вирішення її економічних аспектів. Діяльне залучення майбутніх педагогів-художників через практичні заняття, майстер-класи, проекти, дослідницьку діяльність тощо сприяє глибшому розумінню ними економічних принципів і їх застосуванню в контексті навчання образотворчого мистецтва та повсякденному житті.

Особистісно-діяльнісний підхід допомагає майбутнім учителям образотворчого мистецтва формувати свою професійну ідентичність, включаючи економічну складову, що передбачає розвиток впевненості у власних економічних знаннях і вміннях, необхідних для успішного ведення професійної діяльності. Цей підхід сприяє розвитку критичного мислення та рефлексії, що є важливими для аналізу економічних ситуацій і прийняття обґрунтованих рішень. Майбутні вчителі навчаються оцінювати свої дії та їх економічні наслідки, що підвищує їхню професійну і економічну компетентність.

Використання системно-синергетичного підходу, що є симбіозом системного і синергетичного підходів, увібравши та підсиливши їх концептуальні характеристики (Д.Бурчфільд, Г.Васянович, О.Васюк, Р.Джонсон, У.Ешбі, С.Клепо, Д.Клір, В.Кремень, В.Садовський, Г.Саймон, Г.Хакен, С.Харченко, А.Холл, О.Чалий та ін.), як методологічної основи для формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, спричинено такими аргументами:

- системно-синергетичний підхід підкреслює важливість розгляду економічної компетентності як цілісної системи, де всі компоненти взаємопов'язані;
- націлює на розуміння того факту, що взаємодія окремих компонентів системи може привести до ефекту, який перевершує суму індивідуальних внесків. У контексті формування економічної компетентності це означає, що інтеграція економічних знань з мистецькими та педагогічними, може значно підвищити професійну ефективність майбутніх учителів;
- дозволяє системам бути гнучкими та адаптивними до змін, що особливо важливо в сучасному світі, де економічні умови та вимоги до професійної діяльності швидко змінюються;
- спрямовує на активацію процесів самоорганізації у складних системах. Для майбутніх учителів це означає розвиток навичок

- самостійного управління своєю професійною діяльністю, включаючи економічне планування та організацію творчих проєктів;
- сприяє розвитку вмінь комплексного аналізу ситуацій та прийняття рішень на основі всебічного розгляду всіх взаємозв'язаних чинників, що вкрай важливо для майбутніх учителів образотворчого мистецтва, які повинні враховувати як педагогічні, художньо-творчі, так і економічні аспекти своєї діяльності.

Концептуально-теоретичний блок моделі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці містить також відповідні принципи побудови означеного процесу. Повністю погоджуючись із тим, що «мистецька освіта як цілісна система ґрунтується на фундаментальних принципах національної освіти й виховання: народність, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, демократизм, етнізація, історизм» (Кучай О., Кучай Т., Чичук, 2024: 31), визначимо принципи формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці.

У цьому контексті принцип розглядається як керівна ідея, вихідне положення, одна із ключових підстав, що є орієнтиром для побудови певного конструкту, процесу, теорії, для «перетворення практики» (Гончаренко, 2011; Чуйко, 2000 та ін.).

Опертя на розуміння суб'єкта як особистості, яка володіє розумом, цілісністю та незалежністю, має свободу вибору і здатність самостійно визначати свої життєві цілі, суб'єктність визначається ключовою характеристикою людського існування, що підкреслює активну роль особистості у взаємодії з довколишнім світом та визначає її унікальне місце в ньому (І.Бех, А.Бойко, А.Маслоу, К.Роджерс, Е.Фромм, В.Сухомлинський, А.Хоменко та ін.). В основі суб'єктності лежить визнання унікальності та цінності «кожної особистості як індивіда», який має свої неповторні природні дані, суб'єктивний соціальний досвід і навички, здатного до ініціативи, активності та самостійних дій (Бойко, 2012: 15).

Принцип суб'єктності в процесі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва передбачає визнання унікальності кожного студента, підвищує мотивацію здобувачів освіти до навчання, активізує їхню життєтворчість, оскільки вони усвідомлюють безпосередній зв'язок між освітнім процесом та своєю особистою та професійною самореалізацією. Принцип суб'єктності націлює на ініціацію активно перетворювальної діяльності, розвиток творчого потенціалу, ініціативності та підприємливості майбутніх учителів образотворчого мистецтва, адже передбачає розширення можливостей удосконалювати свої ідеї та втілювати проєкти, застосовувати економічні знання й уміння для реалізації власних творчих задумів, сприяє формуванню соціальної відповідальності, оскільки студенти вчаться приймати рішення, враховуючи не лише свої особисті інтереси, але й суспільні потреби та цінності.

Обґрунтовуючи доцільність реалізації в процесі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва принципу контекстності, наведемо думку про те, що «лише опановуючи системою практичних дій – тобто «сукупністю конкретних уявлень, навичок, умінь» і способів діяльності, «закріплених у культурі» – індивід здобуває свою соціальну ідентичність і стає особистістю» (Пальшкова, 2009: 31). Погоджуючись із цим твердженням зауважимо, що реалізація принципу контекстності в процесі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва дозволяє:

- забезпечити зв'язок між теоретичними знаннями та їх практичним застосуванням, що є особливо важливим для формування економічної компетентності, адже майбутні вчителі повинні вміти застосовувати економічні знання в реальних умовах, таких як організація виставок, продаж художніх робіт або управління творчими проєктами тощо;

- сприяє набуттю новітніх знань і вмінь в умовах, які максимально наближені до їх майбутньої професійної діяльності, що допомагає краще підготуватися до вимог і очікувань сучасного ринку праці, роблячи навчання більш релевантним та ефективним;
- забезпечує підвищення мотивації та зацікавленості, оскільки передбачає подання навчального матеріалу в контексті реальних професійних ситуацій економічного спрямування;
- націлює на інтеграцію інформації з різних наук, таких як економіка, менеджмент, маркетинг, педагогіка, образотворче мистецтво, що створює цілісне розуміння майбутньої професійної діяльності та дозволяє використовувати комплексні підходи до вирішення проблем і завдань;
- враховує соціально-економічні аспекти професійної діяльності, що дозволяє майбутнім учителям образотворчого мистецтва бути свідомими учасниками економічних процесів і відповідально ставитися до їх впливу на суспільство.
- сприяє розвитку навичок інноваційної діяльності, оскільки майбутні педагоги-художники вчатися застосовувати нові ідеї та методи у конкретних професійних ситуаціях.

Принцип гуманістичної спрямованості націлює на відмову від «авторитарного та міфологічного» підходу в мисленні, прийняття терпимості, вміння йти на компроміси, шанобливе ставлення до чужих поглядів, культур, вірувань і цінностей (Зязюн, 2008: 111). Його реалізація в процесі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва націлює на формування цінностей, що базуються на повазі до людської гідності, прав та свобод. У контексті економічної компетентності це означає, що майбутні вчителі образотворчого мистецтва повинні не лише розуміти економічні принципи, але й усвідомлювати етичні аспекти своєї художньо-педагогічної діяльності, приймати етичні рішення в економічній сфері.

Гуманістична спрямованість навчання сприяє розвитку індивідуального потенціалу кожного студента. У процесі формування економічної компетентності це дозволяє враховувати індивідуальні здібності, інтереси та потреби здобувачів освіти, що підвищує їхню мотивацію, стимулює до саморозвитку та самореалізації.

Важливим аспектом застосування означеного принципу є можливість поєднувати економічні знання з гуманітарними аспектами освіти, а стимулювання до вільного вираження своїх ідей призводить до вияву до творчості й інноваційності. Майбутні вчителі образотворчого мистецтва отримують комплексне розуміння економічних процесів, враховуючи їх культурний, соціальний та етичний контексти, що робить підхід до навчання більш багатограним і цілісним. Гуманістична спрямованість навчання дозволяє створити середовище, в якому майбутні вчителі образотворчого мистецтва відчують психологічний комфорт, коли вони є підтриманими і цінними, що знижує рівень стресу і підвищує загальну ефективність освітнього процесу.

Інтегративним для означеного мануалу принципів визначаємо принцип особистісно-професійного та економічного розвитку, реалізація якого в процесі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва є доцільною, оскільки:

- сприяє розвитку особистісних якостей, таких як самостійність, відповідальність, творчість, забезпечує глибше самопізнання, що допомагає майбутнім учителям зрозуміти свої сильні та слабкі сторони і працювати над їх розвитком;
- націлює на набуття економічних знань, умінь і мислення, що є необхідними для ефективного управління майбутніми вчителями образотворчого мистецтва власною кар'єрою та фінансами, більш усвідомлено приймати фінансові рішення та планувати своє професійне життя;

- передбачає інтеграцію теоретичних знань з практикою, допомагає майбутнім педагогам-художникам зрозуміти, як їхні особистісні якості, професійні та економічні знання й уміння корелюють у конкретних соціальних умовах;
- забезпечує розвиток унікальних інтегрованих професійних (художньо-мистецьких) та економічних знань і умінь, що підвищує конкурентоспроможність на ринку праці, оскільки є перевагою у сучасному конкурентному середовищі.

Урахування зазначених наукових концептуально-теоретичних позицій дозволило визначити компонентну структуру економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва (ціннісно-мотиваційний, інтелектуально-когнітивний, діяльнісно-творчий компоненти), докладному обґрунтуванню якої присвячено підрозділ 1.2. започаткованого дисертаційного дослідження.

Змістово-процесуальний блок означеної моделі презентує етапи (адаптаційно-спонукальний, операційно-інтеграційний, діяльнісно-технологічний) формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці, педагогічні умови (збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва навчальним контентом економічного спрямування; актуалізація мотивації досягнення економічного успіху в майбутній художньо-педагогічній діяльності; використання синергетичного ефекту художнього мистецтва та економіки як ресурсу розширення спектру економічних концептів майбутніх педагогів-художників), форми та методи навчання. Їх докладному висвітленню буде присвячено підрозділ 2.2. започаткованого дисертаційного дослідження.

Оцінно-результативний блок моделі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці вміщує критерії (аксіологічний; пізнавальний; операційно-креативний), показники (мотивація до успіху; ціннісне ставлення

до набуття економічної компетентності; економічні знання; економічне мислення; креативність; здатність вирішувати завдання економічного спрямування), рівні та намічений результат, яким виступає сформованість досліджуваної компетентності.

Розкриємо докладно зміст і процедуру впровадження експериментальної методики формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці, реалізація якої відбувалася в межах бакалаврату спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво) художньо-графічного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (1–2 курс) відповідно до визначених етапів (адаптаційно-спонукального, операційно-інтеграційного, діяльнісно-технологічного). Одразу зауважимо, що поділ формувальної роботи на окремі етапи був умовним, але водночас дозволив актуалізувати цілеспрямованість на вирішення на кожному з них специфічних проблем і завдань.

Так, метою адаптаційно-спонукального етапу було створення психологічно комфортної та адаптованої до вирішення дослідницьких завдань атмосфери творчості і партнерського співробітництва (реалізація принципів гуманістичної спрямованості та суб'єктності). Він був націлений на те, щоб майбутні вчителі образотворчого мистецтва могли легко адаптуватися до нових умов навчання (у межах педагогічної майстерні) й усвідомити сутність і цінність економічної компетентності як запоруки їхнього професійного та життєвого успіху.

Метою операційно-інтеграційного етапу формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності було через набуття ними економічних знань, формування економічного мислення накопичення досвіду вирішення професійних завдань економічного спрямування, інтегрувати теоретичні знання з практичними навичками, розвинути здатність застосовувати економічні знання у професійній

діяльності, підвищити креативність та ефективність вирішення економічних завдань у контексті мистецької освіти (реалізація принципів контекстності та суб'єктності).

Метою діяльнісно-технологічного етапу формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності було опанування й удосконалення практичних умінь і навичок для вирішення практичних завдань економічного спрямування, розвиток технологічних умінь у використанні економічних інструментів для ефективного вирішення економічних завдань у професійній сфері (реалізація принципів контекстності й особистісно-професійного та економічного розвитку).

Організація формувального експерименту базувалася на комплексному впровадженні в освітній процес педагогічних умов (збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва навчальним контентом економічного спрямування; актуалізація мотивації досягнення економічного успіху в майбутній художньо-педагогічній діяльності; використання синергетичного ефекту художнього мистецтва та економіки як ресурсу розширення спектру економічних концептів майбутніх педагогів-художників), які були ретельно обґрунтовані у другому розділі дослідження і були розроблені задля максимізації ефективності формувальних зусиль.

Зазначаємо, що при кафедрі педагогіки Університету Ушинського плідно працює лабораторія «Інновації в освіті», у межах якої відбувалася реалізація методики формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці. Зокрема було започатковано педагогічну онлайн майстерню «Студія економічного розвитку педагога-художника» (на платформі Zoom), метою якої було формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності, що забезпечить її реалізацію через ціннісне ставлення до її набуття, комплексними економічними знаннями, допоможе розвинути економічне

мислення, креативність, здатність вирішувати завдання економічного спрямування, умотивує і відкриває шляхи для економічного успіху.

Реалізація першої педагогічної умови – збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва навчальним контентом економічного спрямування – на адаптаційно-спонукальному етапі потребувало часткового перегляду змісту освітніх компонент щодо можливості введення до них економічної інформації та її інтеграції зі змістом фахової і педагогічної підготовки та принциповому орієнтуванні мистецько-педагогічної освіти на стрижневі економічні категорії і проблеми.

Так, у рамках теми «Імідж сучасного вчителя НУШ» ОК «Педагогіка» була додана інформація щодо економічного складника іміджу педагога. У межах проблемної лекції майбутні педагоги-художники дізналися про те, що імідж сучасного вчителя є багатогранним поняттям, що включає не лише внутрішнє «Я», педагогічні здібності та професійні якості, зовнішній вигляд, особливості спілкування тощо, але й економічний аспект. Зазначена тема була розкрита через пошук відповідей на такі проблемні запитання, як-от:

1. Який вплив здійснює економічний статус на імідж вчителя?;
2. Навіщо вчителю бути економічно компетентним?;
3. Чи є кореляція між економічним успіхом і професійним розвитком сучасного вчителя?
4. Яка роль учителя образотворчого мистецтва в економічному вихованні учнів?

Майбутні вчителі образотворчого мистецтва дійшли висновку про те, що економічний статус сучасного вчителя безпосередньо впливає на його імідж як серед колег, так і серед учнів та батьків. Високий рівень оплати праці та соціальні гарантії підвищують престиж професії, сприяють залученню молодих спеціалістів та забезпечують мотивацію для професійного розвитку. Навпаки, низький рівень заробітної плати може призвести до демотивації, зниження якості освіти та відтоку кадрів. Було доведено, що економічна

компетентність, фінансова грамотність, уміння правильно управляти ресурсами, бюджетом (як особистим, так і школи, класу, художнього гуртка тощо) стає важливим аспектом професійної компетентності вчителя, який здатен організувати якісний навчальний процес та підвищити свою професійну репутацію.

Важливим результатом цього заняття було усвідомлення майбутніми педагогами-художниками, що імідж сучасного вчителя НУШ також формується через його участь у професійному розвитку, що часто пов'язано з економічними чинниками. Участь у семінарах, вебінарах, воркшопах, конференціях, курсах підвищення кваліфікації тощо часто вимагає фінансових витрат, але інвестування в освіту сприяє самовдосконаленню, підвищує кваліфікацію та конкурентоспроможність учителя. Доступ до грантів, стипендій та інших фінансових підтримок відкриває нові можливості для професійного зростання.

Здобувачі освіти дійшли згоди в тому, що важливою є роль вчителя, зокрема й образотворчого мистецтва, в економічному вихованні учнів. Учитель, який на власному прикладі демонструє економічну компетентність, формує в учнів важливі життєві вміння, економічну грамотність, що сприяє підвищенню його авторитету, створенню позитивного професійного іміджу, сприйняттю й оцінці його професійної майстерності.

Додаткові освітні матеріали економічної тематики були також запропоновані до ОК «Історія та теорія мистецтва», а саме тему – Економіка мистецтва: ринок, оцінка та фінансування, що спрямована на формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва через вивчення економічних аспектів, пов'язаних із мистецтвом. Вона охоплює такі питання, як функціонування ринку мистецтва (історія розвитку ринку мистецтва, художники, галереї, аукціонні будинки, колекціонери як основні гравці ринку мистецтва, механізми функціонування ринку мистецтва, вплив попиту і пропозиції на ціни мистецьких творів), методи оцінки мистецьких творів (експертна оцінка, порівняльний аналіз, аналіз продажів).,.

критерії оцінки мистецьких творів (автор, історична значущість, стиль, техніка виконання, стан збереження), роль сертифікації та автентифікації, різні форми та джерела (гранти, спонсорство, державне фінансування, приватні інвестиції), фінансування і підтримка мистецтва на державному і міжнародному рівнях, соціальне підприємництво, краудфандинг (спосіб фінансування проєктів, стартапів або будь-яких інших ініціатив за допомогою збору невеликих внесків від великої кількості людей, зазвичай через інтернет-платформи) у мистецтві та роль культурної економіки (економічний вплив культурних подій і фестивалів туризм, креативні індустрії, культурний капітал, роль і значення мистецтва у розвитку міських просторів) в сучасному світі. Для висвітлення цієї теми була застосована бінарна лекція до якої була залучена, крім основного викладача, фахівець у галузі мистецької освіти й питань формування економічної культури майбутніх учителів, кандидат педагогічних наук Г.Реброва.

У межах самостійної роботи майбутніми вчителями образотворчого мистецтва були опрацьовані такі проблемні запитання, як-от:

- який вплив здійснюють культурні заходи (обрання заходу по вибору здобувача освіти) на місцеву економіку;
- форми фінансування мистецтва та їхні особливості;
- авторське право та захист інтелектуальної власності;
- регулювання ринку мистецтва.

Практичне заняття було проведено у формі рольової гри-симуляції з теми «Мистецька галерея: економічні рішення». Її метою було формування у майбутніх учителів образотворчого мистецтва здатності застосовувати економічні знання у контексті мистецької діяльності, навчити їх приймати економічні рішення та розуміти економічні процеси, пов'язані з управлінням мистецькими проектами.

Студенти були розподілені на групи по 5 осіб, кожна з яких представляла команду, що керує мистецькою галереєю. У кожній команді учасники обирали такі ролі:

- куратор (відповідає за вибір та організацію виставок);
- маркетолог (розробляє маркетингові стратегії та рекламує виставки);
- фінансовий менеджер (веде бюджет галереї, розраховує доходи та витрати);
- менеджер по роботі з митцями: спілкується з митцями, укладає контракти;
- адміністратор (відповідає за загальну координацію роботи галереї, управління персоналом).

Підготовка до гри включала розроблення міні-словничка основних економічних термінів (економіка мистецтва, ринок мистецтва, цінність мистецтва, маркетинг у мистецтві, фінансування мистецьких проєктів, аукціони, галереї та музеї) і концепцій (попит і пропозиція, вартість і ціноутворення, інвестиції в мистецтво, ризики і невизначеність), уявлення про які уможлиблюють успішну участь у занятті (Додаток 3) та набір карток, у яких зазначена стартова сума бюджету галереї, опис кількох художників та їхніх творів (з цінами, умовами контрактів), перелік можливих маркетингових заходів з вартістю, потенційні доходи від продажу квитків, продажу творів мистецтва, спонсорських внесків, опис приміщень галереї та їхня орендна плата.

На першому етапі гри «куратор» разом з «менеджером по роботі з митцями» вибирали художника та роботи для виставки, враховуючи умови контракту та цінність робіт. Усі рішення узгоджувалися з командою. На другому етапі «фінансовий менеджер» кожної команди складав бюджет виставки, включаючи витрати на оренду, маркетинг, оплату праці персоналу, логістику тощо. Команда обговорювала та затверджувала бюджет. На третьому етапі «маркетолог» розробляв план маркетингової кампанії, вибирав рекламні канали, визначав цільову аудиторію. Команда обговорювала й затверджувала маркетингову стратегію. На четвертому етапі команди працювали над організацією та проведенням віртуальної виставки, вирішувала оперативні питання, що виникали. «Адміністратор» координував

роботу всієї команди, стежачи за виконанням плану. На наступному етапі «фінансовий менеджер» підраховував загальні доходи та витрати, команда аналізувала результати виставки, оцінювала успішність маркетингової кампанії, робила висновки про ефективність прийнятих рішень. На завершальному етапі гри кожна команда презентувала результати своєї роботи, ділилася досвідом та висновками, аналізувались успішні та неуспішні рішення.

Результатом стало не лише опрацювання майбутніми вчителями образотворчого мистецтва інформації, пов'язаної з економічними аспектами їхньої спеціальності, формування навичок командної роботи й ефективної комунікації, розвиток практичних умінь економічного аналізу та прийняття рішень, можливості застосування теоретичних знань у практичних ситуаціях, але й усвідомлення ними ролі економічного змісту як об'єднуючої ланки між педагогікою і фаховими дисциплінами й уможливлювало використання синергетичного ефекту художнього мистецтва та економіки.

Обрання як основної форми організації навчання педагогічної онлайн майстерні «Студія економічного розвитку педагога-художника», участь у якій була добровільною, було спричинене її особливостями й потенційними можливостями, що на нашу думку, повною мірою відповідають завданням започаткованого дослідження, адже педагогічна майстерня надає майбутнім учителям образотворчого мистецтва змогу розкрити та розвинути свої унікальні здібності, нахили, таланти, інтереси, умотивовує до навчання, забезпечує можливості для самореалізації, акцентує увагу на особистісно-діяльнісному й компетентнісному підходах, принципах контекстності, суб'єктності, гуманістичної спрямованості, сприяє особистісному і професійному становленню здобувачів освіти, формуванню в них економічної компетентності.

Вибір дистанційної форми навчання був спричинений:

- наявною складною ситуацією в Україні, пов'язаною з воєнними діями країни агресора;

- географічною доступністю, адже учасники могли брати участь у роботі педагогічної майстерні з будь-якої точки світу без необхідності фізичного присутності в одному місці, що розширювало можливості доступу до навчальних ресурсів та експертів;
- розширення можливостей застосування інноваційних, зокрема й комп'ютерних технологій, відеоконференційних платформ і спеціалізованих інтерактивних інструментів з метою активізації взаємодії між учасниками та забезпечення ефективного обміну думками, ідеями, знаннями;
- економічність (заощадження коштів та часу);
- навчання у звичній комфортній обстановці;
- розширення доступності навчальних матеріалів та можливість самостійного, у зручний для здобувача освіти момент, доступу до них.

Відомо, що як форма інноваційного навчання педагогічна майстерня починає відлік свого існування у першій третині минулого сторіччя у Франції, коли в межах руху «Нова освіта» розгорнула свою діяльність так звана «Французька група нової освіти», девізом якої були такі гасла: «Усі рівні, усі здатні» та «Інтелектуальна емансипація кожного як умова емансипації для всіх». Метою цього громадського об'єднання була відмова від догм, забезпечення гармонії між словами і діями, подолання наявного в ті часи дефіциту можливостей для самореалізації особистості, виховання людини вільної, відповідальної, творчої, конструктивно озброєної, здатної до критичного мислення та щасливої (Compaugé, 1951).

Теоретичну основу моделювання педагогічних (творчих) майстерень значною мірою заклали ідеї прибічників теорії «вільного виховання» А.Басіса, Г.Бляшара, А.Валлона, Дж. Дьюї, П.Ланжевена, М.Монтессорі, Ж.Піаже, Ж.Ж.Руссо, К.Ушинського та ін. Зокрема Г.Бляшар вважав, що навчання й наукове пізнання розвиваються через послідовні «епістемологічні

перерви», тобто через розриви з попередніми знаннями та уявленнями. Науковець підкреслював, що справжнє знання досягається шляхом подолання наївних або застарілих концепцій, наголошував на важливості діалектичного підходу до навчання, де знання розглядаються як динамічний процес, що постійно змінюється і розвивається, надавав великого значення ролі уяви і креативності в навчанні. Г.Башляр акцентував на тому, що помилки мають важливе значення у процесі навчання. Він підкреслював, що помилки не повинні сприйматися як невдачі, а як необхідні етапи на шляху до істинного знання. Учений наголошував на важливості інтуїції в навчальному процесі, переконливо доводячи, що інтуїтивні здогадки і інсайти можуть стати джерелом нових відкриттів і розуміння (Bachelard, 1967).

Майже сторічний світовий досвід застосування педагогічних (творчих) майстерень дозволяє стверджувати про те, що їх сутнісною ознакою є відсутність єдиної методичної бази, правил та алгоритмів їх проведення. Саме тому кожен педагог має сам творити свої правила і методику, а кожен учасник – свій алгоритм і правила виконання завдань, а отже, на нашу думку, не є правомірним вважати педагогічну майстерню технологією. Водночас не слід забувати мудрі слова Конфуція про те, що «Хто осягає нове, плекаючи старе, той може бути педагогом» (Конфуцій, 2022).

На основі використання власного досвіду, ураховуючи концептуально-теоретичні засади започаткованої методики реалізації моделі формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності й зважаючи на аналіз даних, представлених у наукових і науково-методичних джерелах (Кузьменчук; Мухіна; Осипова, 2016; Ходацька, 2019), були розроблені такі правила діяльності педагогічної майстерні «Студія економічного розвитку педагога-художника»:

- свобода для кожного учасника в межах прийнятих усіма правил;
- майстерня працює на основі впровадження новітніх методик і технологій в освітній процес, де педагог не «авторитарний

наставник, а талановитий скульптор», рівний з іншими учасниками співтворець;

- створюється і підтримується атмосфера емоційного комфорту, коли панує взаємна повага, підтримка, толерантність, співпраця, довіра і доброзичливість;
- кожен учасник майстерні отримує можливість працювати над власним кейсом, завданням, проєктом, що відповідає його інтересам та потребам;
- ураховується рівень підготовки й особистісні особливості кожного здобувача освіти, що дозволяє перейти «від рівності у правах до рівності на ділі»;
- заохочується творчий підхід до вирішення завдань економічного спрямування підтримується ініціатива учасників у розробленні нових ідей та проєктів;
- суттєвий елемент невизначеності та таємничості присутній у завданнях. Ця невизначеність, з одного боку, викликає зацікавленість, а з іншого – створює психологічний дискомфорт, що спонукає до пошуку виходу з нього й активізує творчий процес. Подібно до того, як можливість вибору дарує «відчуття внутрішньої свободи». (Осипова, 2016: 262);
- навчання проходить у форматі групових занять, майбутні педагоги-художники спільно працюють над економічними аспектами художніх проєктів та педагогічних завдань, де важливою є взаємодія та обмін досвідом між учасниками;
- забезпечується зв'язок між теоретичними економічними знаннями та їх практичним застосуванням у контексті художньо-педагогічної діяльності;
- усі завдання та проєкти мають практичну спрямованість та реальне застосування, включають економічні аспекти, пов'язані з мистецтвом (ціноутворення, фінансове планування проєктів,

виставок, визначення витрат і доходів від їх впровадження, маркетинг творчих робіт тощо) і професійно-педагогічною діяльністю (управління бюджетом і ресурсами, оптимізація витрат на матеріали (фарби, пензлики, полотна тощо), організація художніх гуртків, конкурсів, виставок та інших позашкільних заходів, маркетинг, економічний аналіз тощо);

- використовуються кейси з реальних економічних та професійно-педагогічних ситуаціях у сфері мистецтва (презентація художніх творів, організація виставок, виконання проєктів у галузі культури і мистецтва для популяризації творчості учнів та підвищення їх мистецького рівня тощо), що дозволяє краще зрозуміти теоретичні аспекти економічної освіти;
- дотримання високих етичних стандартів у взаємодії між учасниками та викладачами;
- поважне ставлення до думок та ідей кожного учасника;
- кожен учасник майстерні має право на помилку, а самостійне їх виявлення і подолання є ключем до знань;
- регулярне обговорення результатів та аналіз досягнень учасників майстерні, що сприяє усвідомленню власних успіхів і помилок.
- відмова від критичних зауважень, коли зовнішнє оцінювання замінюється самооцінкою та самостійною корекцією своїх дій.

Зауважимо, що правилам педагогічної майстерні і визначенням як теоретико-концептуальна основа запропонованого дослідження принципам повною мірою відповідає кейс-метод (кейс-стаді), який усе більша кількість науковців (Г.Бекер, К.Каніщенко, О.Сидоренко, В.Співаковський, Ю.Сурмін, Ю.Чуба та ін.) абсолютно вмотивовано відносить до педагогічної технології. Класичне розуміння його сутності пропонує Д.Абелль, який описує його так: всі учасники освітнього процесу активно залучені до обговорення реальних ділових ситуацій та задач. Ці кейси, зазвичай підготовлені в письмовій формі, ґрунтуються на досвіді справжніх професіоналів у сфері підприємництва.

Учні читають, аналізують і обговорюють їх, а ці кейси стають основою для дискусії в класі під керівництвом педагога (Абелль, 1997).

Кейс-стаді є однією із найбільш ефективних активних педагогічних технологій, що базується на використанні реальних або фіктивних ситуацій для аналізу, дискусій і прийняття рішень, має коріння в педагогіці і психології, зокрема у принципах проблемного навчання, запропонованих Д.Дьюї та Л.Виготським. Основні теоретичні підходи, на яких ґрунтується ця технологія, включають:

- ситуативне (контекстне) навчання (здобувачі освіти навчаються в контексті реальних або симульованих ситуацій, що дозволяє їм застосовувати теоретичні знання на практиці);
- конструктивізм, що передбачає акцентуацію на активній побудові знань шляхом аналізу та розв'язання проблемних ситуацій;
- спільне конструювання знань і практичних рішень у груповому середовищі.

Пропонуємо опрацьований у межах педагогічної майстерні кейс з теми «Учитель образотворчого мистецтва як блогер».

Опис ситуації: Олена Павлівна, вчителька образотворчого мистецтва у середній школі, вирішила розширити свої професійні горизонти та створити власний блог, де ділитиметься своїми творчими ідеями, методиками навчання та організацією художніх проєктів. Вона активно використовує соціальні мережі для просування свого блогу та залучення більшої аудиторії.

Основною метою Олени Павлівни є не тільки популяризація образотворчого мистецтва, а й підвищення свого економічного статусу шляхом монетизації блогу. Вона прагне залучити спонсорів, продавати свої роботи онлайн та пропонувати платні майстер-класи.

Завдання, які необхідно вирішити для реалізації мети:

- розроблення цікавого та корисного контенту, який буде привабливим для широкої аудиторії;

- маркетинг і просування: використання соціальних мереж для збільшення підписників та залучення нових глядачів;
- монетизація: знайти способи заробітку через блог, такі як реклама, продаж мистецьких робіт та проведення платних вебінарів і майстер-класів;
- балансування ролей, оскільки поєднання роботи в школі з розвитком блогу потребує ефективного планування часу.

Завдання для учасників педагогічної онлайн майстерні «Студія економічного розвитку педагога-художника» у межах кейсу «Учитель образотворчого мистецтва як блогер»:

1. розроблення контент-стратегії, що передбачає визначення тем, які будуть цікавими для аудиторії та складання плану публікацій на місяць вперед;
2. розроблення маркетингової стратегії через аналіз цільової аудиторії та вибір каналів просування (соціальних мереж), що будуть найефективнішими, створення плану по залученню підписників (акції, конкурси, колаборації з іншими блогерами тощо);
3. огляд можливостей для монетизації блогу (партнерські програми, продаж художніх робіт, платні майстер-класи тощо), розроблення цінової політики для платних послуг, визначення платформ для продажу робіт та проведення вебінарів;
4. тайм-менеджмент: створення розкладу, що дозволить поєднувати викладання, художню творчість і розвиток блогу, визначення пріоритетів та виділення часу для саморозвитку й подальшого навчання;
5. Оцінювання результатів за такими критеріями: кількість підписників, переглядів і взаємодії з контентом, доходи від блогу, набуття нових знань і вмінь, отриманих через блогерську діяльність; вплив на учнів через їх залучення до онлайн-майстер-класів, використання блогу як додаткового навчального ресурсу.

Висновок кейсу: створення блогу дозволить учителю образотворчого мистецтва не лише підвищити свій економічний статус, але й сприяти популяризації образотворчого мистецтва, поєднання традиційних педагогічних методик з новітніми технологіями сприяє професійному розвитку збагаченню освітнього процесу.

У додатку К вміщено цілий пул кейсів, що опрацьовувались учасниками педагогічної майстерні – майбутніми педагогами-художниками за власним вибором й уподобаннями.

Насиченість проблемними і навіть парадоксальними ідеями, завданнями, інформацією викликала в учасників майстерні активний інтелектуальний пошук відповідей та розв'язання суперечностей, що виявлялися або з'являлися під час роботи на операційно-інтеграційному етапі формування економічної компетентності.

Так, майбутні вчителі образотворчого мистецтва у межах теми «Як педагогу-художнику досягти економічного успіху», розглядали «Правило 80/20 (принцип Парето)», згідно з яким 20% зусиль дають 80% результатів. Вони дійшли висновку про те, що потрібно зосереджуватися на реалізації ключових завдань, що приносять найбільшу користь. Зокрема Анастасія Б. запропонувала для цього використовувати метод ABCDE для класифікації завдань за важливістю та техніку SMART («Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time-bound» – Конкретний, Вимірюваний, Досяжний, Доречний, Обмежений у часі) для постановки цілей відомого мотиваційного спікера, автора популярних бестселерів про досягнення успіху і бізнес-тренера Б.Трейсі.

Відчуття парадоксальності спонукало майбутніх учителів образотворчого мистецтва до критичного мислення та пошуку нових підходів до вирішення завдань. Кожен етап занять ставав для їх учасників своєрідним «розривом», коли вони відкривали нові для себе погляди, переосмислювали старі підходи або отримували інсайти, що змінювали їхнє розуміння економічної проблеми.

Так, зацікавившись ідеями та порадами Б.Трейсі, Олена Л. склала алгоритм руху до досягнення успіху, зокрема й економічного, а саме:

1. чітке формулювання цілей (як короткострокових, так і довгострокових);
2. записування та щоденний перегляд і, у разі необхідності, переписування цілей і завдань;
3. пріоритизація завдань;
4. управління часом;
5. постійне навчання, самонавчання (через читання книг, прослуховування аудіокниг, відвідування курсів тощо) та самовдосконалення;
6. рефлексія своїх сильних та слабких сторін і можливостей для покращення;
7. позитивне мислення;
8. набуття самовпевненості, віри в себе та свої можливості;
9. візуалізація своїх цілей та успіху;
- 10.самодисципліна, наполегливість, готовність працювати над своїми цілями навіть у складні воєнні часи;
11. підтримка здоров'я через фізичну активність, правильне харчування, достатній сон та управління стресом (стрес-менеджмент) через медитацію, релаксацію та інші техніки.

Природньою для педагогічної майстерні вважається індукція, або постановка проблемної ситуації-початку, що є ключовим механізмом, який мотивує учасників до творчої активності і пошуку нових рішень. Індуктивна проблемна ситуація є каталізатором для активного мислення. Вона створює необхідний напружений стан учасників, спонукаючи їх аналізувати, досліджувати та шукати нові шляхи вирішення проблеми. Саме тому метод індуктора відносять до сучасних активних методів. Наведемо приклад його застосування в межах започаткованої педагогічної майстерні. Спершу експериментатор разом з майбутніми вчителями образотворчого мистецтва

обирав актуальну тему. Оскільки було обрано три теми: організація виставки, продаж художніх робіт, фінансове планування мистецького проєкту, учасників було розподілене на три творчі підгрупи. Для кожної формувалося проблемне завдання, що потребує економічного аналізу та прийняття рішень.

Наприклад, «Ви отримали грант на організацію виставки. Як ефективно розподілити бюджет, щоб максимізувати прибуток і мінімізувати витрати?». Студенти аналізували запропоновану ситуацію, визначали основні економічні аспекти та проблеми, які потрібно вирішити (наприклад, оцінка вартості оренди приміщення, закупівлі матеріалів, рекламної кампанії, транспортних витрат, розподіл бюджету з урахуванням пріоритетів і цілей виставки тощо). У разі потреби викладач: рекомендував перелік рекомендованих джерел (у цьому випадку використовували метод «Відкриття», коли кожен учасник самостійно знаходив та опрацьовував теоретичний матеріал з обраного джерела, готуючи короткі повідомлення для всіх); надавав необхідну теоретичну інформацію (застосовувалася лекція-воркшоп), що допомагала майбутнім учителям образотворчого мистецтва у виконанні завдання і сприяло реалізації педагогічної умови «Збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва навчальним контентом економічного спрямування».

Наступним кроком була генерація ідей і пропозицій за допомогою застосування методу синектики та пошук рішень, обговорення можливих варіантів фінансування, залучення спонсорів, організації платних майстер-класів, продажу квитків, створення сувенірної продукції, рекламні стратегії та інші економічні аспекти. Кожен учасник групи презентував свої рішення та план дій, обґрунтовуючи вибір тієї чи тієї стратегії. Висловлені ідеї обговорювалися, аналізувалися й обиралось оптимальне рішення. Далі відбувалася рефлексія набутих результатів, аналіз досягнень і помилок, корекція плану за необхідності.

Можемо констатувати, що використання методу індуктора відповідало завданню комплексної реалізації визначених педагогічних умов, сприяючи формуванню в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності. Вони поглибили свої знання у процесі створення інноваційних і творчих ідей, навчилися аналізувати окремі економічні аспекти своєї художньо-професійної діяльності, поповнювали економічні знання й аналітичні вміння, набули досвіду приймати обґрунтовані практико зорієнтовані економічні рішення.

У межах теми педагогічної майстерні «Як перетворити знання на капітал» у якості епіграфа майбутнім учителям образотворчого мистецтва був запропонований вислів Б.Паскаля, який є сьогодні особливо актуальним, і, як зазначили студенти, його потрібно написати на баштах кремля: «Наше достоїнство – не в оволодінні простором, а в умінні розумно мислити. Я не стаю багатшим, скільки б не привласнював земель, тому що за допомогою простору Всесвіт охоплює й поглинає мене, а ось за допомогою думки я охоплюю Всесвіт».

Далі майбутнім педагогам-художникам було запропоновано ознайомитися з дослідженнями Ф.Манільйо, який вивчає, як знання можуть трансформуватися в капітал, особливо в контексті сучасної економіки, де інформація та інновації стають основними рушіями зростання та розвитку (Maniglio, 2018) і С.Кові щодо його «семи навичок високоефективних людей» С.Кові (Кові, 2023).

У формі міні-лекції-панорами студенти виступали зі своїми повідомленнями, під час яких учасники майстерні дізналися про те, що:

- знання є одним із найцінніших активів і окремих особистостей, і цілих організацій та суспільства в цілому, де конкуренція базується на інноваціях і технологіях, а здатність ефективно здобувати та використовувати свої знання може стати ключовим фактором успіху;

- процес перетворення знань у капітал є багатоступеневим і включає (за Ф.Манільйо) такі етапи:

1. створення знань (процес генерації нових ідей, технологій та рішень);
2. збереження знань;
3. передання знань;
4. використання знань;

Міні-лекція Каріни С. була присвячена ідеям С.Кові (Кові, 2023), під час якої учасники педагогічної майстерні дізналися про те, які дослідник запропонував поради (навички), що необхідні людям, які хочуть досягти успіху й бути ефективними:

- будьте проактивні, беріть відповідальність за своє життя, не звинувачуйте зовнішні обставини у своїх проблемах, а самі контролюйте своє життя через свої рішення та вчинки;
- майте чітке уявлення про те, чого ви хочете досягти в житті, і використовуйте це бачення для керування своїми діями та рішеннями;
- вмійте визначати важливі справи та концентруватися на них, відкидаючи або делегуючи іншим менш важливі завдання;
- прагніть до взаємовигідних рішень та відносин, будьте переконанні, що у більшості ситуацій можна знайти компроміси, які принесуть користь усім сторонам;
- навчіться ефективного спілкуватися, що передбачає активне слухання та емпатію перед тим, як висловлювати свої думки та ідеї;
- навчіться синергії в роботі в команді та співпраці, використовуйте колективну мудрість для досягнення результатів, які є кращими, ніж ті, що могли б досягти окремі індивіди;
- самовдосконалюйтесь, що передбачає постійний розвиток фізичних, соціальних, розумових та духовних аспектів свого життя.

Ще одна міні-лекція-презентація, яку підготували Поліна І. та Аліна Т. була присвячена висвітленню тих освітніх майданчиків з безкоштовними онлайн-курсами, що надають можливість розширювати кругозір, набути нових знань, підвищувати професійну кваліфікацію чи оволодівати новими спеціальностями. Серед них було виокремлено: «Prometheus» з відкритими

онлайн-курсами (у томи числі з економіки) від українських за зарубіжних розробників; EdEra (студія онлайн освіти від український авторів), що вміщує також курси з підприємництва; WiseCow (україномовний відеолекторій); онлайн-курси для підприємців в рамках проєкту Google Digital Workshop від української команди Google тощо.

Як показало проведене нами опитування, досить значна кількість майбутніх учителів образотворчого мистецтва окрім суто педагогічної діяльності мають намір продовжувати й художньо-творчу діяльність і сподіваються досягти успіху як художники. Такий успіх, як відомо, пов'язаний із визнанням досягнень у мистецтві і також має суттєву економічну складову. Це спричинило появу теми в межах роботи педагогічної майстерні «Форми монетизації художньої творчості». Вона була опрацьована через розроблення творчого самостійно-дослідницького проєкту на діяльнісно-технологічному етапі методики формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Зазначений творчий проєкт був спрямований на те, щоб допомогти майбутнім педагогам-художникам усвідомити й упроваджувати різні способи перетворення їхньої творчої діяльності у джерело доходу. У ході виконання проєкту було вирішено такі завдання:

- ознайомлення з формами монетизації творчої діяльності;
- формування у студентів розуміння основ підприємницької діяльності, пов'язаної з мистецтвом;
- підвищення мотивація майбутніх педагогі-художників до економічного успіху;
- формування ціннісного ставлення до набуття економічної компетентності;
- формування здатності до практичного застосування отриманих знань

Під час реалізації теоретичного складника проєкту майбутні вчителі образотворчого мистецтва ознайомилися з такими економічними поняттями,

як монетизація творчості, ринок, бізнес-план, підприємництво, маркетинг, маркетинг у сфері мистецтва, маркетингова стратегія.

Дослідницька складова передбачала аналіз ринку, різних платформ і способів монетизації творчості, таких як продаж робіт через онлайн-галереї, участь у виставках, краудфандинг, створення власних курсів тощо, аналіз успішних прикладів монетизації творчості в Україні та за кордоном. Для цього було застосовано метод SWOT-аналізу для виявлення й оцінки сильних і слабких сторін, можливостей та загроз, пов'язаних із певним проєктом чи ситуацією для прийняття обґрунтованих рішень.

Практична складова включала розроблення індивідуальних проєктів, коли кожен студент розробляв власний план монетизації своєї творчої діяльності. Це були бізнес-план (Олександр З., Лілія К.), маркетингова стратегія (Анна К.), проєкт створення власного бренду (Вероніка Б.), відкриття онлайн-магазину на платформах типу Etsy (Георгій Р.), розроблення та запуск рекламної кампанії в соціальних мережах (Дар'я Ш, Галина В.).

Презентаційна складова передбачала захист індивідуальних проєктів, у ході якого майбутні вчителі образотворчого мистецтва представляли результати своєї діяльності перед учасниками педагогічної майстерні, отримуючи зворотний зв'язок і рекомендації. Оцінювання відбувалося за такими критеріями, як креативність, реалістичність, глибина дослідження та можливість практичного застосування. Можемо констатувати, що проєкт «Форми монетизації творчості» дозволив майбутнім педагогам-художникам отримати необхідні економічні знання та практичні вміння для перетворення їхньої творчої діяльності у прибуткову справу, виявляючи креативність й умотивованість до успіху.

Наступний проєкт був груповим і продовжував тему досягнення економічного успіху в площині фаху, а саме як педагоги-художники. Проведений брейнстормінг дозволив учасникам майстерні обрати таку тему групового проєкту, як відкриття художньої студії. Перед початком виконання цього групового проєкту було проведено групову коуч-сесію для чого був

запрошений спеціальний спікер – О.Французова – учитель образотворчого мистецтва, відомий одеських художник і власниця художньої студії, яка поділилася з майбутніми педагогами-художниками своїм досвідом, розкрила технологію створення бізнес-проекту, довела важливість правильно визначити свої сильні та слабкі сторони, а також можливі перешкоди на шляху до бажаної мети та мотивувала учасників знайти внутрішні ресурси щодо набуття здатності вирішувати завдання економічного спрямування у межах обраної професії. Майбутні вчителі музичного мистецтва на реальному прикладі переконалися в потужній силі використання синергетичного ефекту художнього мистецтва та економіки.

Наведемо результати колективної роботи майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Назва студії: «Артклас» – художня студія для дітей та дорослих. Цільова аудиторія – діти від 5 років, підлітки, дорослі. Метою студії є надання якісних послуг з навчання малюванню та інших видів мистецтва, створення творчого середовища для розвитку талантів.

Студенти провели дослідницьку роботу щодо аналізу ринку творчих студій в Україні і дійшли висновку про те, що він зростає і попит на позашкільні заняття для дітей та творчі курси для дорослих стабільно високий, незважаючи на воєнні дії. Така діяльність вимагала аналізу й оцінки інформації, що сприяє розвитку критичного мислення і навичок прийняття рішень.

Майбутні вчителі образотворчого мистецтва розробили маркетингову стратегію, яка включала залучення клієнтів через соціальні мережі. Facebook, Instagram, TikTok були відібрані як такі, що найбільше охоплюють цільову аудиторію студії. Маркетингова стратегія передбачала також створення і підтримку власного веб-сайту з регулярним оновленням контенту, на якому має розташовуватися інформація про студію, розклад занять, ціни, блог з корисними статтями, SEO-оптимізація, а також реклама (Google Ads – контекстна реклама в пошуковій системі Google, що дозволяє залучати клієнтів, які шукають художні студії чи курси з малювання), а також реклама

в місцевих школах та закладах дошкільної освіти (друк та розповсюдження флаєрів), для яких у формі партнерства можна запропонувати знижки для групових занять). Також друкована реклама (флаєри та постери) може бути розміщена в культурних центрах, кафе, бібліотеках та інших місцях, де може бути зацікавлена аудиторія, а банери – у місцях з великою прохідністю людей.

Розроблення маркетингової стратегії також включало розрахування цін на послуги: індивідуальні заняття – 250 грн; індивідуальні заняття з покупкою абонементу на місяць (8 занять) – 1800 грн; групові заняття (до 10 осіб) – 2000 грн за заняття. Також передбачалася оренда приміщення в центрі міста площею 50 м². Вартість оренди – 20000 грн на місяць. Була запланована і закупівля матеріалів (фарби, полотна, кисті, меблі). Початкові витрати на які склали 50000 грн., а щомісячні витрати – 5000 грн (витратні матеріали).

Важливим складником бізнес-плану був персонал, де власником був випускник педагогічного університету та його асистент (оплата – 10000 грн на місяць). Щомісячний бюджет на маркетинг: 5000 грн. Податки були розраховані для ФОП 2-ї групи, що складає 5% від доходу, Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) – 1320 грн на місяць.

Отже, був розроблений такий фінансовий план, що вміщував як початкові витрати: оренда приміщення: 20000 грн., закупівля матеріалів – 50000 грн., маркетинг 5000 грн., ремонт і облаштування приміщення – 30000 грн. Разом: 105000 грн. Передбачувані щомісячні витрати: оренда приміщення – 20000 грн., зарплата асистента – 10000 грн., маркетинг – 5000 грн., матеріали – 5000 грн., податки (приблизно) – 2500 грн., ЄСВ – 1320 грн., інші витрати – 1500 грн. Разом: 45320 грн. Виходячи з цього були розраховані доходи: один учень (8 занять на місяць) – 1800 грн., при 20 учнях – 36000 грн. Групові заняття (4 групи по 10 осіб на місяць) – 32000 грн. Разом – 68000 грн. За таких умов щомісячний дохід складатиме 68000 грн., щомісячні витрати – 45320 грн., а чистий прибуток: 22680 грн.

Студенти дійшли висновку про те, що для отримання стабільного доходу також потрібен контроль витрат, щомісячний аудит витрат і доходів та

їх оптимізація. Корисним буде пошук партнерів, спонсорів і розширення бізнесу за рахунок відкриття нових курсів і майстер-класів, окремі з яких можуть бути запропоновані в режимі онлайн. Відкриття художньої студії є перспективним бізнесом з потенціалом для зростання. З правильним підходом до маркетингу та управління фінансами, художня студія «Артклас» може стати успішним бізнес-проектом, що приносить стабільний дохід та задоволення від роботи в творчому середовищі.

Можемо констатувати, що проєктна діяльність сприяла комплексній реалізації виокремлених педагогічних умов, а отже є важливим інструментом для формування економічної компетентності, оскільки дозволила майбутнім учителям образотворчого мистецтва поглибити свої економічні знання, навички економічного мислення, професійні (здатність до самостійного навчання, планування, організація, управління часом, командна робота тощо) та дослідницькі (збір та аналіз інформації, синтез, узагальнення тощо) вміння, дозволила студентам застосовувати теоретичні знання на практиці для вирішення бізнес-завдань, що підвищило їхню здатність використовувати економічні концепції в реальних ситуаціях й актуалізувало мотивацію досягнення економічного успіху в майбутній художньо-педагогічній діяльності.

Визначенню результативності запропонованих педагогічних умов, моделі та методики формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці присвячено підрозділ 2.3.

2.3. Результати експериментального дослідження та їх аналіз

Експериментальне дослідження сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці було здійснено на базі Державного закладу «Південноукраїнський

національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» і Рівненського державного гуманітарного університету впродовж 2022–2023 р.р.. Загальна кількість досліджуваних склала 59 здобувачів першого і другого року навчання спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво).

Метою діагностувального етапу педагогічного експерименту було виявлення загального рівня сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці відповідно до структури, критеріїв і показників досліджуваного феномену й за допомогою докладно описаного в підрозділі 2.1. започаткованого дослідження методичного інструментарію.

Перш ніж проілюструвати отримані результати діагностувального етапу педагогічного експерименту, зазначимо, що респонденти були розподілені за групами. До першої увійшли 30 здобувачів освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», а до другої групи – 29 майбутніх учителів образотворчого мистецтва Рівненського державного гуманітарного університету.

Одержані результати сформованості економічної компетентності в першій групі майбутніх учителів образотворчого мистецтва за показниками аксіологічного критерію подано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

**Діагностика сформованості економічної компетентності
майбутніх учителів образотворчого мистецтва
за аксіологічним за критерієм (група 1)**

№ з/п	Показники	Рівні					
		Достатній		Базовий		Початковий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
1	Мотивація до успіху	3	10	12	40	15	50

2	Ціннісне ставлення до набуття ЕК	2	6,6	10	33,4	18	60
3	Середній показник у %	8,3		36,7		55,0	

Одержані результати сформованості економічної компетентності в другій групі майбутніх учителів образотворчого мистецтва за показниками аксіологічного критерію подано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

**Діагностика сформованості економічної компетентності
майбутніх учителів образотворчого мистецтва
за аксіологічним за критерієм (група 2)**

№ з/п	Показники	Рівні					
		Достатній		Базовий		Початковий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
1	Мотивація до успіху	4	13,8	12	41,3	13	44,9
2	Ціннісне ставлення до набуття ЕК	2	6,9	11	37,9	16	55,2
3	Середній показник у %	10,4		39,6		50,0	

Як бачимо з таблиць 2.2. і 2.3., більшості майбутніх учителів образотворчого мистецтва за показником «Мотивація до успіху» був властивий початковий рівень (50% – група 1 – далі Г1 і 44,9% – група 2 – далі Г2). Базовий рівень за означеним показником виявили 40% респондентів Г1 та 55,2 – Г2. На достатньому рівні мотивація до успіху на діагностувальному етапі педагогічного експерименту сформована в 10% майбутніх учителів образотворчого мистецтва Г1 і у 13,8% у Г2.

Отримані результати доводять потребу у здійсненні спеціальних заходів щодо стимулювання в майбутніх учителів образотворчого мистецтва мотивації до успіху.

За другим показником аксіологічного критерію – ціннісне ставлення до набуття економічної компетентності – були отримані такі результати:

достатній рівень у Г1 продемонстрували 6,6%, а у Г2 – 6,9% респондентів; базовий – відповідно 33,4% та 37,9% учасників експерименту. На початковому рівні виявлено більшість майбутніх учителів образотворчого мистецтва: у Г1 – 60%, у Г2 – 55,2%. Результати засвідчують, що поки що набуття економічної компетентності для переважної більшості досліджуваних не є вагомим цінністю, а отже необхідна відповідна цілеспрямована формувальна робота в цьому напрямі.

Проведене діагностувальне вимірювання за першим показником пізнавального критерію сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці – економічні знання – дозволило отримати результати, представлені для Г1 у таблиці 2.4 та для Г2 – у таблиці 2.5.

Таблиця 2.4.

**Діагностика сформованості економічної компетентності
майбутніх учителів образотворчого мистецтва
за пізнавальним критерієм (група 1)**

№ з/п	Показники	Рівні					
		Достатній		Базовий		Початковий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
1	Економічні знання	2	6,7	10	33,3	18	60
2	Економічне мислення	4	13,3	11	36,7	15	50
3	Середній показник у %	10,0		35,0		55,0	

Таблиця 2.5.

**Діагностика сформованості економічної компетентності
майбутніх учителів образотворчого мистецтва
за пізнавальним критерієм (група 2)**

№ з/п	Показники	Рівні		
		Достатній	Базовий	Початковий

		абс.	%	абс.	%	абс.	%
1	Економічні знання	2	6,9	9	31,0	18	62,1
2	Економічне мислення	3	10,3	10	34,5	16	55,2
3	Середній показник у %	8,6		32,8		58,6	

Як бачимо з таблиць 2.4. та 2.5, результати сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці за показником «економічні знання» були такими: у 6,7% респондентів Г1 та 6,9% студентів Г2 проявився достатній рівень; у 33,3% досліджуваних Г1 і 31% – Г2 виявлено базовий рівень; початковий рівень засвідчено у 12,5% здобувачів освіти Г1 та 59,1% – Г2.

Зауважимо, що найбільш складними для майбутніх учителів образотворчого мистецтва обох груп були запитання №№ 4, 7, 8, 9, 15, 18 та 19. Маємо припущення, що це спричинене тим, що економічна інформація, необхідна для відповіді на вказані запитання відсутня у програмах навчальних дисциплін, більше сфокусованих на фаховій і педагогічній підготовці, недостатністю можливостей для практичного застосування економічних знань у процесі навчання, а також тим, що здобувачі, які обрали художньо-педагогічну спеціалізацію, не проявляють особливого інтересу до економічної інформації, навіть побутового характеру.

Для сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва важко переоцінити показник «економічне мислення». Достатній рівень економічної компетентності за цим показником виявили 13,3% студентів Г1 та 10,3% – Г2. Базовий рівень засвідчили 36,7% майбутніх педагогів-художників Г1 та 34,5% – Г2. Значна кількість досліджуваних продемонстрували початковий рівень (50% студентів Г1 та 55,2% – Г2).

При проведенні діагностувальної роботи за цим показником з'ясувалося, що майбутнім учителям образотворчого мистецтва виявилось складним зіставляти витрати й результати своєї діяльності та раціонально її

організовувати, у більшості респондентів зафіксована відсутність прагнення до ощадливості, раціональної організації роботи, поки що відсутній фокус на врахування економічних аспектів при плануванні уроків чи організації мистецьких заходів.

Таблиця 2.6.

**Діагностика сформованості економічної компетентності
майбутніх учителів образотворчого мистецтва
за операційно-креативним критерієм (група 1)**

№ з/п	Показники	Рівні					
		Достатній		Базовий		Початковий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
1	Креативність	7	23,3	13	43,4	10	33,3
2	Здатність вирішувати завдання економічного спрямування	3	10,0	7	23,3	20	66,7
3	Середній показник у %	16,7		33,3		50,0	

Таблиця 2.7.

**Діагностика сформованості економічної компетентності
майбутніх учителів образотворчого мистецтва
за операційно-креативним критерієм (група 2)**

№ з/п	Показники	Рівні					
		Достатній		Базовий		Початковий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
1	Креативність	7	24,1	13	44,8	9	31,1
2	Здатність вирішувати завдання економічного спрямування	2	6,9	8	27,6	19	65,5

3	Середній показник у %	15,5	36,2	48,3
---	-----------------------	------	------	------

Значущим показником операційно-креативного критерію сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці є креативність. Із таблиць 2.6 і 2.7. видно, що сформованість економічної компетентності в майбутніх учителів образотворчого мистецтва за показником «креативність» на достатньому рівні зафіксовано в 23,3% досліджуваних Г1 та 24,1% – Г2. Закцентуємо на тому, що саме за цим показником на діагностувальному етапі педагогічного експерименту в порівнянні з усіма іншими показниками в обох групах найбільша кількість майбутніх педагогів-художників засвідчила достатній рівень. Виділяємо такі причини цього явища:

1. сутність обраної спеціалізації, адже і образотворче мистецтво, і педагогіка вимагають високого рівня творчого мислення. Студенти, які обирають цей напрям, зазвичай мають природну схильність до креативного самовираження і розвитку оригінальних ідей;
2. навчальні програми зосереджені на розвитку творчих художніх навичок і педагогічних умінь, креативного мислення й інноваційних підходів до вирішення художньо-педагогічних завдань;
3. здобувачі освіти, які обирають мистецько-педагогічну спеціалізацію, зазвичай мають внутрішню мотивацію до творчості і прагнуть розвивати свої креативні здібності, що природно веде до високих показників креативності;
4. майбутні вчителі образотворчого мистецтва розуміють, що креативність є дуже важливою для їхньої майбутньої професії;
5. навчальні заклади художньо-педагогічного профілю часто створюють середовище, яке стимулює творчість, а викладачі самі є креативними особистостями і можуть слугувати прикладом для своїх студентів, мотивуючи їх розвивати власну креативність.

Майбутні педагоги-художники мають можливість експериментувати з різними техніками і матеріалами, виявляти під час педагогічної практики так необхідну педагогу інноваційність, що сприяє розвитку їхньої креативності.

Водночас, значна кількість майбутніх учителів образотворчого мистецтва виявило початковий рівень сформованості креативності (33,3% у Г1 та 31,1% у Г2). Базовий рівень продемонстрували 10% респондентів Г1 та 44,8% – Г2.

Аналізуючи отримані за другим показником операційно-креативного критерію економічної компетентності – здатність вирішувати завдання економічного спрямування – зауважуємо, що саме він найгірше сформований у майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Переважна більшість студентів обох груп виявила початковий рівень сформованості зазначеного показника (66,7% – у Г1 та 65,5% – у Г2). Базовий рівень проявили 23,3% досліджуваних Г1 та 27,6% – Г2. Достатній рівень виявлено у 10% респондентів Г1 та 6,9% – Г2. Аналізуючи причини такого становища, висловимо свої міркування щодо них, а саме: основний фокус навчальних програм для майбутніх учителів образотворчого мистецтва зосереджений на розвитку художніх і педагогічних аспектів їхньої майбутньої професійної діяльності, у які фактично не інтегровані економічні знання, практична підготовка також не має економічної складової, а самостійне набуття відповідного досвіду утруднено недостатньою мотивацією здобувачів освіти, які не усвідомлювали наявності прямої кореляції між своєю спеціалізацією й економічними знаннями та відповідними вміннями, відсутністю, або незнанням якісних і доступних ресурсів та матеріалів для ознайомлення зі зрозумілим нефахівцю економічним контентом.

Узагальнені результати діагностування ступеня прояву показників за аксіологічним, пізнавальним і операційно-креативним критеріями економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці у Г1 і Г2 представлено в таблиці 2.8.

Дані таблиці 2.8. дозволяють стверджувати, що для здобувачів освіти обох груп найменший середній показник результативності за достатнім рівнем зафіксовано за показниками аксіологічного і пізнавального критеріїв і відповідно саме за цими критеріями виявилось майбутніх педагогів-художників із початковим рівнем, що засвідчує необхідність націлення фокусу дослідницької уваги під час формувального етапу саме на ці аспекти.

Таблиця 2.8.

**Середньоарифметичні дані рівнів сформованості
в майбутніх учителів образотворчого мистецтва
економічної компетентності за трьома критеріями на
діагностувальному етапі педагогічного експерименту (у %)**

Критерії	Аксіологічний			Пізнавальний			Операційно-креативний		
Рівні	Достатній	Базовий	Початковий	Достатній	Базовий	Початковий	Достатній	Базовий	Початковий
Групи									
Г1	8,3	36,7	55,0	10,0	35,0	55,0	16,7	33,3	50,0
Г2	10,4	39,6	50,0	8,6	32,8	58,6	15,5	36,2	48,3
Середній показник	9,3	38,2	52,5	9,3	33,9	56,8	16,1	34,8	49,1

Відповідно до отриманих даних було вираховано і представлено в таблиці 2.9. узагальнені значення рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці у Г1 та Г2.

Таблиця 2.9.

**Загальні рівні сформованості економічної компетентності
майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці
на діагностувальному етапі у Г1 і Г2 (у %)**

Рівні ЕК	Достатній	Базовий	Початковий
Г1	11,7	35,0	53,3
Г2	11,5	35,6	52,8

Отримані дані дозволяють констатувати про те, що в обох групах у майбутніх учителів образотворчого мистецтва переважає початковий рівень сформованості економічної компетентності у фаховій підготовці (53,3% – у Г1 та 52,8% – у Г2). Базовий рівень засвідчили 35% респондентів Г1 та 35,6% майбутніх педагогів-художників Г2. На достатньому рівні сформованості економічної компетентності зафіксовано 11,7% майбутніх учителів образотворчого мистецтва Г1 та 11,5% – Г2.

З метою кращого унаочнення отриманих на діагностувальному етапі педагогічного експерименту даних створено діаграму, представлену на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Середнє значення рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці на діагностувальному етапі (у %)

З метою подальшого виконання поставлених у дослідженні завдань потрібно було довести, або спростувати гіпотезу про однорідність Г1 і Г2. Для цього був застосований критерій однорідності χ^2 за формулою:

$$\chi_{емп}^2 = N \cdot M \cdot \sum_{i=1}^L \frac{\left(\frac{n_i}{N} - \frac{m_i}{M} \right)^2}{n_i + m_i}.$$

Зазначимо, що критичне значення χ^2 для рівня значущості 0,05 при різних градаціях шкали $L=3$ визначається за статистичною таблицею критичних значень статистичних критеріїв для різних рівнів значущості та різних градацій шкали відношень.

Було обчислено емпіричне значення критерію χ^2 за наведеною вище формулою для досліджуваних Г1 і Г2 на діагностувальному етапі експерименту ($\chi_{емп\ \kappa}^2 =$), де $N = 100$, $M = 100$, $L = 3$, $n = (13,4; 18,7; 67,9)$, $m = (12,7; 20; 67,3)$.

Детальні розрахунки представлено в додатку Л (таблиця Л1).

Згідно розрахунку емпіричне значення критерію χ^2 на діагностувальному етапі експерименту $\chi_{емп\ \kappa}^2 = 0,06$. Критичне значення критерію χ^2 для рівня значущості 0,05 ($\chi_{0,05}^2 =$) та розміру градації кількості 3 складає 5,99.

Отже, емпіричне значення критерію χ^2 порівняння обох груп респондентів на діагностувальному етапі експерименту менше критичного значення ($0,06 < 5,99$).

Тобто, характеристики груп Г1 та Г2, які порівнюються, щодо рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці, співпадають із рівнем значущості 0,05.

Застосування зазначеного статистичного інструментарію дозволило стверджувати про відсутність суттєвих відмінностей між здобувачами освіти Г1 і Г2, що надає можливість стверджувати про їх однорідність й уможливорює їх розподіл на експериментальну (Г1) та контрольну (Г2) групи.

Отримані на діагностувальному етапі педагогічного експерименту дані засвідчили необхідність розроблення та реалізації методики формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності у фаховій підготовці, докладному висвітленню якої присвячено підрозділ 2.2. дисертаційного дослідження. У формувальному етапі педагогічного експерименту взяли участь майбутні педагоги-художники експериментальної групи. У контрольній групі навчання здійснювалося за традиційною методикою.

З метою доведення результативності формувальних зусиль був проведений прикінцевий зріз із застосуванням описаного в підрозділі 2.1. діагностувального інструментарію.

Таблиця 2.10.

**Діагностика сформованості економічної компетентності
майбутніх учителів образотворчого мистецтва
за аксіологічним за критерієм (ЕГ)**

№ з/п	Показники	Рівні					
		Достатній		Базовий		Початковий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
1	Мотивація до успіху	11	36,7	14	46,7	5	16,6
2	Ціннісне ставлення до набуття ЕК	14	46,7	14	46,7	2	6,6

3	Середній показник у %	41,7	46,7	11,6
---	-----------------------	------	------	------

Результати сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, отримані під час проведення прикінцевого зрізу в ЕГ за показниками аксіологічного критерію подано в таблиці 2.10, а КГ – у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11.

**Діагностика сформованості економічної компетентності
майбутніх учителів образотворчого мистецтва
за аксіологічним за критерієм (КГ)**

№ з/п	Показники	Рівні					
		Достатній		Базовий		Початковий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
1	Мотивація до успіху	6	20,7	12	41,4	11	37,9
2	Ціннісне ставлення до набуття ЕК	3	10,3	12	41,4	14	48,3
3	Середній показник у %	15,5		41,4		43,1	

Як бачимо з таблиць 2.9. та 2.10., у 36,7% майбутніх учителів образотворчого мистецтва ЕГ і 20,7% студентів КГ проявився достатній рівень сформованості першого показника аксіологічного критерію – мотивація до успіху. У 46,7% респондентів ЕГ та 41,4% – КГ виявлено базовий рівень; початковий рівень засвідчено у 16,6% студентів ЕГ та 37,9% – КГ.

За показником «ціннісне ставлення до набуття економічної компетентності» аксіологічного критерію економічної компетентності результати були такими: достатній рівень виявило 46,7% респондентів ЕГ та

10,3% – КГ; базовий рівень – 46,7% майбутніх учителів образотворчого мистецтва ЕГ та 41,4% – у КГ. 6,6% досліджуваних у ЕГ та 48,3% – у КГ залишилися на низькому рівні сформованості економічної компетентності за другим за показником аксіологічного критерію.

Як бачимо за цим показником аксіологічного критерію економічної компетентності відбулися особливо відчутні позитивні зміни в ЕГ на відміну від КГ.

Таблиця 2.12.

**Діагностика сформованості економічної компетентності
майбутніх учителів образотворчого мистецтва
за пізнавальним критерієм (ЕГ)**

№ з/п	Показники	Рівні					
		Достатній		Базовий		Початковий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
1	Економічні знання	16	53,3	12	40,0	2	6,7
2	Економічне мислення	10	33,3	15	50,0	5	16,7
3	Середній показник у %	43,3		45,0		11,7	

У таблицях 2.12. і 2.13. продемонстровано результати ступеня прояву показників за пізнавальним критерієм сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці на прикінцевому етапі експерименту в ЕГ та КГ.

Таблиця 2.13.

**Діагностика сформованості економічної компетентності
майбутніх учителів образотворчого мистецтва
за пізнавальним критерієм (КГ)**

№ з/п	Показники	Рівні					
		Достатній		Базовий		Початковий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
1	Економічні знання	3	10,3	12	41,4	14	48,3
2	Економічне мислення	4	13,8	11	37,9	14	48,3
3	Середній показник у %	12,1		39,6		48,3	

Як засвідчують таблиці 2.12. і 2.13. на достатньому рівні сформованості першого показника пізнавального критерію – економічні знання – в ЕГ стало 53,3% майбутніх учителів образотворчого мистецтва і 10,3% – у КГ. Базовий рівень засвідчили 40% респондентів ЕГ та 41,4% – КГ. На низькому рівні в ЕГ стало 6,7% досліджуваних, натомість у КГ таких майбутніх педагогів-художників виявлено 48,3%. Результатом відчутної різниці в ЕГ і КГ стали запроваджені в експериментальній групі формувальні заходи.

Достатній рівень сформованості економічного мислення продемонстрували в ЕГ 33,3% майбутніх учителів образотворчого мистецтва і 13,8% – у КГ. На базовому рівні було 50% респондентів ЕГ та 37,9% – КГ; на низькому – 18,7% студентів ЕГ та 48,3% – КГ.

Таблиці 2.14 і 2.14 вміщують результати, отримані на прикінцевому етапі експериментального дослідження за показниками операційно-креативного критерію в ЕГ і КГ відповідно.

Таблиця 2.14.

**Діагностика сформованості економічної компетентності
майбутніх учителів образотворчого мистецтва
за операційно-креативним критерієм (ЕГ)**

№ з/п	Показники	Рівні
----------	-----------	-------

		Достатній		Базовий		Початковий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
1	Креативність	12	40,0	13	43,3	5	16,7
2	Здатність вирішувати завдання економічного спрямування	10	33,3	15	50	5	16,7
3	Середній показник у %	36,6		46,7		16,7	

Таблиця 2.15.

**Діагностика сформованості економічної компетентності
майбутніх учителів образотворчого мистецтва
за операційно-креативним критерієм (КГ)**

№ з/п	Показники	Рівні					
		Достатній		Базовий		Початковий	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
1	Креативність	9	31,0	14	48,3	6	20,7
2	Здатність вирішувати завдання економічного спрямування	3	10,3	10	34,5	16	55,2
3	Середній показник у %	20,6		41,4		38,0	

Як бачимо з таблиць 2.14 і 2.15, достатній рівень креативності в ЕГ продемонстрували 40% респондентів. У КГ таких студентів було 31%. Базовий рівень сформованості першого показника операційно-креативного критерію зафіксовано в ЕГ у 43,3% досліджуваних, а у КГ – у 48,3% майбутніх педагогів-художників. Натомість на початковому рівні залишилося у ЕГ 16,7%, у КГ – 20,7% респондентів.

За показником «Здатність вирішувати завдання економічного спрямування» на прикінцевому етапі у студентів ЕГ виявлено достатній рівень у 33,3% та 10,3% респондентів КГ. На базовому рівні опинилося 50% майбутніх учителів образотворчого мистецтва ЕГ та 34,5% – КГ. Низький рівень продемонстрували в ЕГ 16,7%, а у КГ – 55,3% досліджуваних.

Узагальнені результати діагностування ступеня прояву показників за аксіологічним, пізнавальним і операційно-креативним критеріями економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці ЕГ і КГ представлено в таблиці 2.16.

Таблиця 2.16.

**Середньоарифметичні дані рівнів сформованості
в майбутніх учителів образотворчого мистецтва
економічної компетентності за трьома критеріями на прикінцевому
етапі педагогічного експерименту (у %)**

Критерії	Аксіологічний			Пізнавальний			Операційно-креативний		
Рівні	Достатній	Азовий	Початковий	Достатній	Азовий	Початковий	Достатній	Азовий	Початковий
Групи									
ЕГ	41,7	46,7	11,6	43,3	45,0	11,7	36,6	46,7	6,7
КГ	5,5	41,4	43,1	12,1	39,6	48,3	20,6	41,4	38,0

Середній показник	28, 6	44, 0	27, 4	27, 7	42, 3	30,0	28, 6	44, 0	27,4
-------------------	----------	----------	----------	----------	----------	------	----------	----------	------

Таблиця 2.17.

**Загальні рівні сформованості економічної компетентності
майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці
на прикінцевому етапі у ЕГ і КГ (у %)**

Рівні ЕК	Достатній	Базовий	Початковий
ЕГ	40,5	46,1	13,4
КГ	16,1	40,8	43,1

Відповідно до отриманих даних було обчислено і подано в таблиці 2.17. та рис. 2.4. узагальнені значення рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці у ЕГ та КГ.

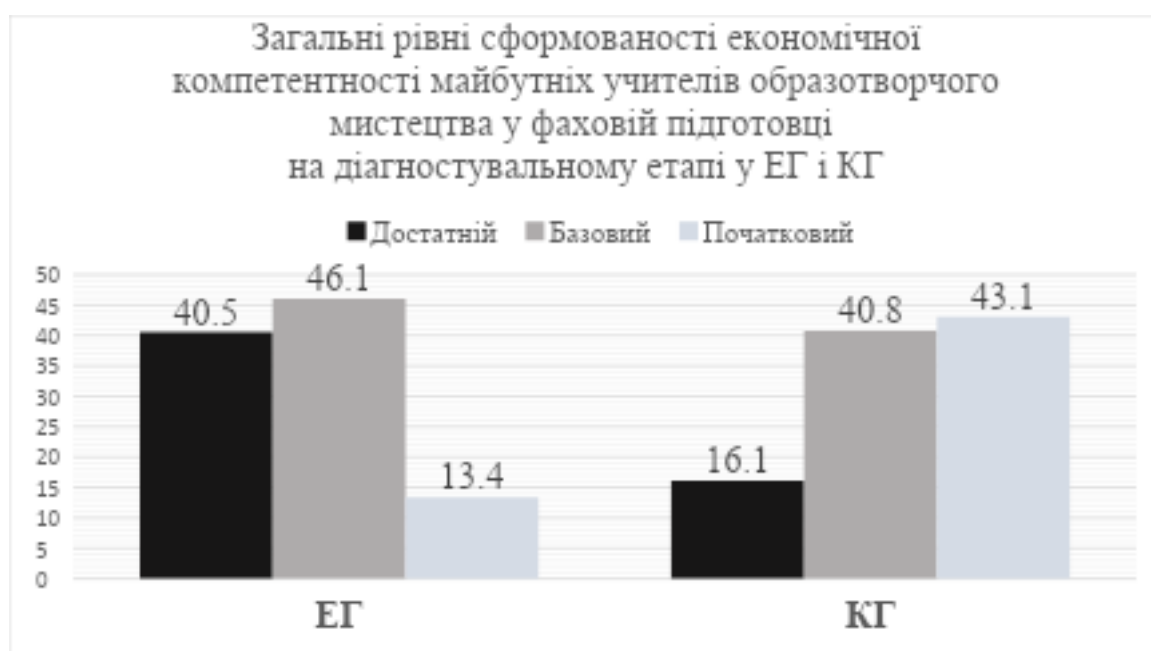

Рис. 2.4. Середнє значення рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці на прикінцевому етапі (у %)

Як бачимо з таблиці 2.17 та рис. 2.4. на прикінцевому етапі педагогічного експерименту відбулися значні зрушення щодо загальних рівнів сформованості економічної компетентності у майбутніх учителів образотворчого мистецтва ЕГ, натомість у КГ вони змінилися недостатньо. Так, до достатнього рівня досліджуваної компетентності після формувальних зусиль віднесено в ЕГ 40,5% (було – 11,7%) респондентів, тоді як у КГ лише 16,1% (було – 11,5%). На базовому рівні в ЕГ виявлено 46,1% досліджуваних (було – 35%), у КГ – 40,8% (було – 35,6%). Суттєві зміни відбулися в ЕГ і щодо початкового рівня, який зафіксовано лише у 13,4% майбутніх педагогів-художників (було – 53,3%), тоді як у КГ кількість таких студентів становила 43,1% (було – 52,8%).

Результати прикінцевого експерименту свідчать про результативність проведеної в експериментальній групі роботи, що призвела до суттєвих позитивних змін щодо підвищення рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці експериментальної групи. Для перевірки статистичної достовірності одержаних результатів шляхом доведення суттєвості розбіжностей в ЕГ і КГ застосований критерій Пірсона χ^2 .

Розрахунок емпіричного значення χ^2 на прикінцевому етапі формувального експерименту ($\chi_{емп\ \phi}^2$) здійснювався за такою же формулою, як і на діагностувальному етапі.

$$\chi_{емп\ \phi}^2 = N \cdot M \cdot \sum_{i=1}^L \frac{\left(\frac{n_i}{N} - \frac{m_i}{M} \right)^2}{\frac{n_i + m_i}{N + M}},$$

де $N = 100$, $M = 100$, $L = 3$, $n=(40,5; 46,1; 13,4)$, $m=(16,1; 40,8; 43,1)$.

Детальні розрахунки представлено в додатку Л (таблиця Л2).

Емпіричне значення критерію χ^2 на прикінцевому етапі формувального експерименту $\chi^2_{\text{емп ф}} = 26,45$. Тобто, емпіричне значення критерію χ^2 порівняння ЕГ і КГ на прикінцевому етапі експериментального дослідження більше за критичне значення ($26,45 > 5,99$).

Отже, достовірність розбіжностей характеристик ЕГ і КГ щодо рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці після формувального експерименту складає 95%.

Проведені розрахунки з дев'яносто п'яти відсотковою ймовірністю доводять, що зміни, які відбулися в рівнях сформованості економічної майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці ЕГ є достовірні, статистично значущі та відбулися внаслідок упровадження розроблених педагогічних умов, моделі та методики її реалізації, що доводить висунуту в дослідженні гіпотезу.

Висновки з розділу 2

Проведення експериментального дослідження проблеми формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці потребувало визначення відповідних обґрунтованих структурі досліджуваного феномену критеріїв (як засобів, інструментів оцінювання, що використані для визначення та вимірювання найбільш суттєвих і сталих ознак і якостей економічної компетентності). До кожного критерію було обрано по два показники, що уявляли собою ознаки, за допомогою яких проводилось оцінювання змістових, найбільш суттєвих аспектів досліджуваного феномену, що мають якісну й кількісну

характеристики та є необхідними і достатніми для оцінювання рівнів сформованості відповідного компонента економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Критерієм оцінювання ціннісно-мотиваційного компоненту економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці обрано аксіологічний (показники: мотивація особистості до успіху, ціннісне ставлення до вирішення завдань економічного спрямування); критерієм інтелектуально-когнітивного компоненту – пізнавальний (показники: економічні знання, економічне мислення); критерієм оцінювання діяльнісно-творчого компоненту економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва був операційно-креативний (показники: креативність; здатність до вирішення практичних завдань економічного спрямування).

Розроблений відповідно до критеріїв та їх показників діагностувальний інструментарій дозволив визначити достатній, базовий і початковий рівні сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці. Отримані на діагностувальному етапі результати підтвердили необхідність розроблення й упровадження відповідно до педагогічних умов моделі формування економічної компетентності в майбутніх учителів образотворчого мистецтва (концептуально-теоретичний, змістово-процесуальний, оцінно-результативний блоки) та методики її реалізації згідно вимог компетентнісного, особистісно-діяльнісного і системно-синергетичного підходів.

Доведено результативність обрання як основної інноваційної форми організації навчання в межах реалізації методики формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності педагогічної майстерні «Студія економічного розвитку педагога-художника». Її створення вимагало унікального підходу до вибору навчального матеріалу, який повинен бути насиченим проблемними та парадоксальними аспектами, що

викликало в учасників активний інтелектуальний пошук, спонукало формування до критичного економічного мислення, пошуку нових підходів до вирішення завдань економічного спрямування, коли здобуті економічні знання та досвід виходили за рамки звичайних очікувань і ставали джерелом внутрішньої мотивації і відкриття нових горизонтів досягнення економічної компетентності. Започаткована майстерня стала справжнім центром, де відбувалася трансформація учасників – майбутніх педагогів-художників як суб'єктів освітнього процесу, сприяючи їхньому особистісному та професійно-економічному зростанню через інтенсивну інтерактивну і водночас стимулювальну навчальну діяльність.

Результатом упровадження моделі та методики її реалізації на адаптаційно-спонукальному, операційно-інтеграційному й діяльнісно-технологічному етапах з комплексним упровадженням запропонованих педагогічних умов відповідно до принципів суб'єктності, гуманістичної спрямованості, контекстності, особистісно-професійного та економічного розвитку, стала позитивна динаміка в експериментальній групі, у якій показники рівнів сформованості в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності у фаховій підготовці на прикінцевому етапі педагогічного експерименту суттєво підвищились у порівнянні з результатами, отриманими на діагностувальному етапі експерименту на відміну від контрольної групи, у якій навчання здійснювалося за традиційною методикою. Перевірка отриманих результатів за методикою розрахунків χ^2 з 95% вірогідністю дозволила підтвердити ефективність проведеної в експериментальній групі формувальної роботи та достовірність і не випадковість позитивних зрушень, що дозволяє стверджувати про досягнення мети наукового пошуку й підтвердження висунутої гіпотези.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні подано теоретичне узагальнення й нове вирішення наукової проблеми формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці, що дозволило зробити такі висновки:

1. У дослідженні розкрито й обґрунтовано сутність феномену «економічна компетентність майбутніх учителів образотворчого мистецтва» як інтегративне професійно-особистісне новоутворення, що забезпечує його спроможність адаптуватися до умов суспільного життя, розуміти соціально-економічні процеси, які відбуваються в ньому, бути конкурентоздатним, активним, відповідальним, готовим до самовдосконалення, вирішення повсякденних художньо-педагогічних і економічних завдань, умотивованим до навчання впродовж життя, культивування і передавання культурних цінностей образотворчого мистецтва, здатним до раціональної економічної поведінки в умовах ринкових відносин.

Уточнено зміст понять «компетенція», «компетентність». Поняття «економічна компетентність» схарактеризовано як інтегративну характеристику особистості, що відображає здатність індивіда до діяльності економічного спрямування на основі набутих знань, умінь, навичок й особистісних властивостей.

2. Визначено й науково обґрунтовано структуру економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці, що утворює органічна єдність взаємопов'язаних і взаємозумовлених компонентів: ціннісно-мотиваційного, інтелектуально-когнітивного і діяльнісно-творчого. Оцінювання сформованості ціннісно-мотиваційного компонента здійснено за допомогою аксіологічного критерію, інтелектуально-когнітивного застосуванням пізнавального, діяльнісно-творчого завдяки операційно-креативного критерію з відповідними показниками (мотивація особистості до успіху, ціннісне

ставлення до вирішення завдань економічного спрямування, економічні знання, економічне мислення, креативність; здатність до вирішення практичних завдань економічного спрямування). Схарактеризовано достатній, базовий і початковий рівні сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці.

3. Виявлено, обґрунтовано й експериментально апробовано педагогічні умови формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці: збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва навчальним контентом економічного спрямування; актуалізація мотивації досягнення економічного успіху в майбутній художньо-педагогічній діяльності; використання синергетичного ефекту художнього мистецтва та економіки як ресурсу розширення спектру економічних концептів майбутніх педагогів-художників.

4. Розроблено модель формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці що відображає взаємозв'язок виокремлених блоків (концептуально-теоретичний, змістово-процесуальний, оцінно-результативний) і забезпечує реалізацію мети і завдань формування економічної компетентності. Концептуально-теоретичний блок висвітлює методологічну базу дослідження, що забезпечується застосуванням з компетентнісного, особистісно-діяльнісного і системно-синергетичного підходів з реалізацією принципів суб'єктності, гуманістичної спрямованості, контекстності, особистісно-професійного та економічного розвитку та структурні компоненти економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Змістово-процесуальний показує взаємопов'язані етапи, педагогічні умови, форми і методи процесу формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці. Оцінно-результативний презентує систему оцінювання (критерії,

показники, рівні) отриманих результатів експериментального дослідження та досягнення його запланованого результату – сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Методика реалізації моделі формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці передбачала комплексне впровадження педагогічних умов на адаптаційно-спонукальному, операційно-інтеграційному та діяльнісно-технологічному етапах, через зміст, форми (лекції - візуалізація, бінарна, лекція-панорама, проблемна, міні-лекція воркшоп, практичні заняття, самостійна та групова робота, взаємонавчання, коуч-сесія) і методи (інформаційно-рецептивний, проблемний, метод ABCDE, індуктора, «Відкриття», ділова гра-симуляція, SWOT-аналіз, техніка SMART, брейнстормінг, синектики, кейс-метод, метод проєктів). Наскрізною для всіх трьох етапів була розроблена й упроваджена інноваційна форма організації навчання в межах реалізації методики формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності у фаховій підготовці – педагогічна майстерня «Студія економічного розвитку педагога-художника».

5. Встановлено, що впровадження розроблених педагогічних умов, моделі й експериментальної методики, дозволило досягти значної динаміки позитивних змін у рівнях сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці експериментальної групи порівняно з контрольною. Так, достатнього рівня сформованості економічної компетентності на прикінцевому етапі в експериментальній групі досягли 40,5% майбутніх учителів образотворчого мистецтва (було – 11,7%), базового – 46,1% (було – 35%), початкового – 13,4% (було – 53,3%) досліджуваних. Натомість у контрольній групі позитивна динаміка виявилася не такою значною. Так, достатній рівень було зафіксовано лише у 16,1% здобувачів освіти (було – 11,5%), базовий – у 40,8% респондентів (було – 35,6%), початковий – у 43,1% майбутніх

педагогів-художників (було – 52,8%). Застосування критерію χ^2 дозволило з дев'яносто п'яти відсотковою ймовірністю довести статистичну значущість і невипадковість отриманих у майбутніх учителів образотворчого мистецтва позитивних зрушень щодо рівнів сформованості в них економічної компетентності у фаховій підготовці.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування економічної компетентності майбутніх учителів. Перспективу подальших наукових досліджень убачаємо в розробленні наукових засад і методико-технологічних підходів формування економічної компетентності учителів образотворчого мистецтва у системі неперервної післядипломної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абелль Д. Що необхідно для гарного кейсу? *ECCH AUTUMN FALL*. 1997. № 4. С. 18–19.
2. Алексєєва С. В., Єршова Л. М., Закатнов Д. О., Лозовецька В. Г., Орлов В. Ф. Планування й розвиток професійної кар'єри учнівської молоді у системі професійно-технічної освіти: навчальний посібник. Житомир: «Полісся», 2018. 186 с.
3. Андрущенко В., Передборська І. (ред.) Філософія освіти: Навчальний посібник. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.
4. Антонюк Д. С. Економічна компетентність студентів і фахівців технічних спеціальностей та її структурні компоненти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 47. 2016. С. 104–109.
5. Базилевич В. Д., Ільїн В.В. Метафізика економіки. Київ: Знання, 2007. 718 с.
6. Балашова Ю. В. Педагогічні умови формування економічної культури у майбутніх офіцерів-прикордонників: дис. ... канд. пед. наук. Хмельницький, 2002. 188 с.
7. Балецька Л. М. Психологічні особливості атрибуції успіху у професійному самовизначенні студентів вищих навчальних закладів: дис... канд. психол. наук: 19.00.07; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2014. 254 с.
8. Баликін І., Волошенюк О., Чорний О., Федченко О. Абетка візуальної грамотності За редакцією Волошенюк О., Іванова В., Євтушенко Р. Київ: АУП, ЦВП, 2019. 80 с. Електронний ресурс: https://www.aup.com.ua/uploads/Abetka_vizualnoy_gramotnosti_2019.pdf
9. Бех І. Д. Інтеграція як освітня перспектива. *Початкова школа*. 2002. № 5. С. 5–7.

10. Біда О. А., Кучай Т. П., Чичук А. П. Формування економічної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей засобами акмеологічного підходу. *Наука і техніка сьогодні*. Серія «Педагогіка». 2024. № 4 (32). С. 486–495.
11. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посібник. Київ: ЦУЛ, 2017. 142 с.
12. Богоніс О. М. Формування економічної компетентності майбутніх молодших спеціалістів готельного та ресторанного сервісу у професійному коледжі : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2018. 322 с
13. Богущ А. М. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищому навчальному закладі. *Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: матеріали метод. семінару* (НАПН України, Інститут педагогіки НАПН України). Київ: Педагогічна думка, 2009. С. 271–281.
14. Болотна Ю. Адаптація молодого спеціаліста. *Практичний психолог: Школа*. 2013. № 9. С. 27–30.
15. Бондаренко О. В. Формування культури економічного мислення майбутніх учителів географії як педагогічна проблема. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць*. Кривий Ріг, 2010. Вип. 32. С. 277–282.
16. Бойко А. М. Феномен «суб'єкт-суб'єктні відносини» – стратегія подальшого розвитку педагогічної теорії і практики. *Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць*. Спецвипуск 8. Ч. І. Слов'янськ: СДПУ, 2012. С. 3–17.
17. Бойчук П. М. Економічне виховання студентів педагогічних училищ: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1999. 19 с.
18. Будник О. Б. Економічне виховання школярів: етнорегіональний вимір. *Матеріали п'ятої Всеукраїнської науково-практичної*

- інтернет-конференції «Advanced technologies of science and education»*. Київ, 2009. № 2. С. 25–30.
19. Бурлаєнко Т. І. Формування економічної компетентності майбутніх менеджерів освіти засобами ігрових форм навчання: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2013. 190 с.
 20. Васюк О. В. Формування професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів: монографія. Ніжин: вид. ПП Лисенко М. М, 2014. 336 с.
 21. Васянович Г. П. Основи психології: навчальний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2012. 114 с.
 22. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
 23. Вітер С. А. Формування економічної компетентності молодших спеціалістів у процесі фахової підготовки в агротехнічних коледжах: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2014. 20 с.
 24. Вовк Л. П., Падалка О. С. Виховання в цілісному педагогічному процесі: навч.-метод. комплекс. Київ: МП Леся, 2008. 376 с.
 25. Вознюк О. В. Розвиток вітчизняної педагогічної думки: синергетичний підхід: Монографія. За ред. проф. П. Ю. Сауха. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 184 с.
 26. Волощук І. С. Педагогічне дослідження: навч. посіб. Київ: Інформаційні системи, 2009. 309 с.
 27. Ву Мінлі. Економічний складник професійної підготовки майбутніх педагогів. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*: матеріали III Міжнародної наукової конференції (Т. 2), м. Львів, 15 квітня, 2022 р. Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2022. С. 56–57.
 28. Ву Мінлі. Економічна освіта майбутніх педагогів: реалії і перспективи. *Modernization of science and its influence on global processes: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings*

- of the III International Scientific and Theoretical Conference, April 14, 2023. Bern, Swiss Confederation: European Scientific Platform. P. 85–86.
<https://doi.org/10.36074/scientia-14.04.2023>
- 29.Бу Мінлі. Економічна освіта як чинник конкурентоспроможності майбутнього педагога. *Міжнародна науково-практична конференція «Інновації у проєктуванні професійного становлення фахівців в університетському просторі»* (Одеса, 20–22 травня 2024 р.). С. 160–163.
- 30.Бу Мінлі. Модель формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки. *Перспективи та інновації науки*. (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2024. Випуск 8 (42). 2024. С. 99–107. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-8\(42\)-99-107](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-8(42)-99-107)
- 31.Бу Мінлі. Принципи формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці. *Міжнародна науково-технічна онлайн конференція «Scientific Results»* (Italy, Rome, 25–26 липня 2024 р.). Р. 7–10.
<https://ojs.publisher.agency/index.php/SR/article/view/4008>
- 32.Бу Мінлі. Формування комунікативної культури школярів як педагогічна проблема: сучасні вектори. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 61. т. 1. С. 129–132. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.1.25>
- 33.Гао Юань. Педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2019. № 1. С. 109–115.
- 34.Гончаренко С. У. Про критерії оцінювання педагогічних досліджень. *Шлях освіти*. 2004. № 1. С. 2–6.

35. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге доп. й випр. Рівне: Волинські обереги, 2011. 519 с.
36. Гончаренко С. У., Зязюн І. А., Ничкало Н. Г., Дубинчук О. С. (Ред.). Професійна освіта: словник. Навч. посіб. для учнів і пед. працівників проф.-техн. навч. закладів. Київ: Вища школа, 2000. 318 с.
37. Грама Н. Г. Економічне виховання особистості дитини-дошкільника. *Розвиток особистості дитини дошкільного віку в різних видах діяльності: монографія*. Одеса : Вид. Букаєв В. В., 2013. С. 16–19.
38. Григоренко Г. І., Жадан Р. П. Дошкільник у світі економіки. Харків: Ранок, 2016. 160 с.
39. Григор'єв А. Й., Завіна В. І. Психолого-педагогічна діагностика. Київ: Преса України, 2005. 448 с.
40. Губенко О. В. Теоретико-методологічні основи дослідження психологічних механізмів творчої діяльності (інтегративний підхід). – Монографія. Київ, 2019. 440 с.
41. Данилишин Б. П'ять тез про розвиток вищої освіти. 2018. Електронний ресурс: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/406607_pyat_tez_pro_rozvitok_vishchoi_osviti.html
42. Данилюк О. Формування професійної компетентності майбутнього учителя образотворчого мистецтва. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Педагогіка. Психологія. Філософія*. 2013. № 28(2). С. 58-61.
43. Дзундза А. І. Соціоекономічна культура майбутніх фахівців. Теоретичний аспект. Донецьк: Норд Комп'ютер, 2004. 484 с.
44. Дивак В. В. Розвиток економічної компетентності директорів загальноосвітніх навчальних закладів засобами інформаційно

- комунікаційних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2010. 20 с.
45. Дивак В. В., Андрос М. Є. Розвиток економічної компетентності керівників закладів загальної середньої освіти в умовах дистанційного навчання відкритої післядипломної освіти. *Virtus: Scientific Journal*. 2019. № 31. С. 83–90.
 46. Дзюбко Л. В., Гриценко Л. І. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Психолінгвістика*. 2009. Вип. 4. С. 33–43.
 47. Дерев'янка С. П. Когнітивна психологія: навч. посібник. Чернігів, 2012. 184 с.
 48. Докучаєва В. В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі: монографія. Луганськ: Альма-матер, 2005. 304 с.
 49. Дубасенюк О. А. Методологія та методи науково-педагогічного дослідження: навч.-метод. посібник. Житомир: Полісся, 2016. 256 с.
 50. Економіка і бізнес: підручник. За ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми: Університетська книга, 2021. 316 с.
 51. Енциклопедія освіти. Гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
 52. Єльнікова Г. В., Зайченко О. І., Маслов В. І. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти: монографія За ред. Г. В. Єлькової. Київ, Чернівці: Книги – ХХІ, 2010. 460 с.
 53. Завгородня А. І. Системоутворюючі категорії економічної компетентності. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. № 1 (9). 2015. С. 113–118.

- 54.Занюк С. С. Мотивація діяльності: спонукання, активність, успіх. Луцьк: Ред.-вид. відділ Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998. 124 с.
- 55.Занюк С. С. Психологія мотивації: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2002. 304 с.
- 56.Злочевська Л. Економічне мислення як складова функціональної компетентності керівників ПТНЗ. *Система підвищення функціональної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів: матеріали науково-практичного семінару* (19 жовтня 2011 р., м. Київ) / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / за заг. ред. В. О. Радкевич, В. І. Свистун. Київ: ПТО НАПН України, 2011. С. 43–46.
- 57.Зязюн І. А. Освітні парадигми та педагогічні технології у вимірах філософії освіти. *Науковий вісник МДУ ім. В. О. Сухомлинського. Серія Педагогічні науки*. 2011. Т. 1. Вип. 33. С. 22–27.
- 58.Зязюн І. Розвиток суб'єктів учіння в координатах «філософії освіти». *Ставропігівські філософські студії*. 2008. № 1. С. 104–119.
- 59.Іванова Н. Г. Сутність мотиву особистості в теорії мотивації. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. № 3 (61). С. 20–27.
- 60.Калошин В. Ф. Педагогіка успіху. *Педагогічна майстерня*. 2011. № 10. С. 9–15.
- 61.Карамушка Л. М., Федосова Г. Л., Бондарчук О. І. Технологія психологічної підготовки персоналу організацій до роботи в умовах соціально-економічних змін (на матеріалі освітніх організацій): навч. посіб. За ред. Л. М. Карамушки. Київ: Науковий світ, 2008. 230 с.
- 62.Карпенко З. С. Аксіопсихологія особистості. Київ: ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 1998. 216с.
- 63.Кайдановська О. О. Формування творчого мислення майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі вивчення основ

- композиції: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 20 с.
64. Кириленко В. І. Мікроекономіка: навч. посіб. Київ: Таксон, 1998. 334 с.
65. Кінах Н. В. Структура економічної компетентності педагога нової української школи. *Science Review*. 2017. № 7(7). Vol. 4. December 2017. P. 52–54.
66. Кічук Н. В. Компетентнісний підхід у вищій технічній школі: проблеми застосування. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку: Е-журнал*, 2010. Вип. 2. С. 485–488.
67. Кларк К. М., Кошманова Т. С. (ред.) Культура і спільнота у становленні педагога. Львів: Видавничий Центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2000. 408 с.
68. Княжева І. А. Компетентнісний підхід як домінанта сучасної професійно-педагогічної освіти в умовах євроінтеграції. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Збірник наукових праць*. М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Спецвипуск. Том 1. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 150–153. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.1.28>
69. Ковальчук Л. Моделювання науково-педагогічних досліджень: Навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 520 с.
70. Кові С. 7 звичок надзвичайно ефективних людей. Київ: Клуб сімейного дозвілля, 2023. 512 с.
71. Ковтун Г. І., Мартиненко О. В. До питання формування економічної компетентності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 4. С. 135–144.

72. Коменський Ян Амос. Вибрані педагогічні твори: у трьох томах. Т.2. Материнська школ. Під ред. з біограф. нарисом і примітками проф. Красновського А. Л. Київ: Рад. школа, 1940. 248 с.
73. Коновець С. В. Творчий розвиток учителя образотворчого мистецтва: монографія. Рівне: Волинські обереги, 2009. 384 с.
74. Коновець С. В. Теоретичні і методичні основи творчого розвитку майбутніх учителів образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах: дис.... д-ра пед. наук: 13.00 04. Інститут пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ, 2012. 400 с.
75. Концепція економічної освіти в гімназії та ліцеї України. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 48 с.
76. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>.
77. Конфуцій. Бесіди і судження. Київ: Арій, 2022. 224 с.
78. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Рад. школа, 1989. 608 с.
79. Койчева Т. І., Ву Мінлі Компетентнісна парадигма професійної підготовки сучасного вчителя Нової української школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* 2022. Вип. 83. С. 47–51. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.83.7>
80. Кремень В. Г. Освіта, особистість і соціальний поступ. Доповідь на VI Українсько-польському форумі «Освіта для сучасності». 2015. Електронний ресурс: <https://naps.gov.ua/ua/press/releases/771/>
81. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Київ: Вид.-во ПАРАПАН, 2003. 240 с.

82. Кузьменчук І. Технології педагогічної майстерні у підготовці вчителя до педагогічного проектування. Електронний ресурс:
https://svitlit-kyiv.blogspot.com/p/blog-page_4192.html
83. Кулішов В. С. Ідеї економічної освіти та виховання школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 6–7(16–17). С. 33–40.
84. Купріянова К. О. Синергетичний ефект, як засіб підвищення ефективності діяльності підприємства. Електронний ресурс:
https://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics/63516.doc.htm
85. Курок В. П., Кондратенко Т. В. Зміст та структура економічної компетентності майбутніх учителів технологій. *Молодь і ринок*. 2019. № 8 (175). С. 23–27.
86. Курок В. П., Кондратенко Т. В. Феномен економічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій у педагогічній теорії. *Педагогічні науки. Зб. наукових праць*. 2019. Випуск LXXXIX. С. 16–21.
87. Кучай О. В., Кучай Т. П., Чичук А. П. Взаємопов'язаний характер функцій мистецької освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. Ужгород-Кропивницький: Видавництво «Код». Випуск 8. С. 31–36.
88. Кучай О. В., Кучай Т. П., Чичук А. П. Зміст та роль мистецтва у розвитку людини й життя суспільства. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, 2024. Випуск 214. С. 50–54.
89. Ларіонова Н.Б., Стрельцова Н. М. (уклад.) Інтегративний підхід: актуальність, сутність, особливості впровадження в умовах початкової школи: навчально-методичний посібник. Харків: «Друкарня Мадрид», 2018. 76 с.

90. Левочко М. Т. Професійна підготовка майбутніх фахівців економічної галузі: теорія, методика, організація: монографія. Державна академія статистики, обліку та аудиту. Київ: Вид-во ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2009. 495 с.
91. Лесіна Т. М. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів до розвитку соціальних умінь і навичок у дітей передшкільного віку. Монографія. Ізмаїл, 2018. 352 с.
92. Лисенко А. Ф. До питання щодо синергетичного підходу в педагогіці. *Психологія на перетині тисячоліть: Збірник наукових праць учасників 5-х Костюківських читань*. Київ, 1998. Т. 2. С. 324–327.
93. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови». Львів: СПОЛОМ, 2014. 76 с.
94. Лодатко Є. Формування економічної компетентності майбутнього вчителя у контексті викликів Нової української школи. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2018. № 1 (87). С. 216–224.
95. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. Київ: Богданова А. М., 2009. 404 с.
96. Локшина О. І., Глушко О. З., Джурило А. П., Кравченко С. М., Нікольська Н. В., Тищенко М. М., Шпарик О. М. Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї: монографія; за заг. ред. О. І. Локшиної. [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 350 с. <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/21-13.pdf>
97. Луговий В. І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні. *Педагогіка і психологія: наук.-теоретич. та інф. Журнал*. 2009. № 2. С. 13–25
98. Лукаш С. В. Формування економічного мислення підлітків у процесі навчально-трудової діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2001. 20 с.

99. Максименко С. Д. Загальна психологія. Вид 3-тє, перероб. і доп. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 272 с.
100. Мамчур Є. Феномен цінностей та ціннісних орієнтацій у науковому вимірі кінця XX – початку XXI століть. *Обрії*. 2018. № 2. С. 12–15.
101. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика. Київ, 2006. 431 с.
102. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання: метод. посіб. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 178 с.
103. Мацко Л. А., Прищак М. Д. Основи психології та педагогіки [Електронний ресурс]. ВНТУ. 2010. Режим доступу: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/psihologiya/r434.htm>
104. Мисловська І. Економічний стиль мислення як компонент життєвого світу сучасної людини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 607. Філософські науки. С. 116–117.
105. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості. *Обдарована дитина*. 2004. № 6. С. 2–10.
106. Морозова М. М. Формування економічної компетентності у студентів гуманітарних спеціальностей у навчально-виховному процесі ВНЗ: дис. ... канд. пед. наук. Старобільськ, 2018. 312 с.
107. Москаленко В. В. Теоретико-методологічні підходи у дослідженні соціально-психологічних особливостей економічної культури особистості. *Психологія і особистість*. 2013. № 2(4). С. 43-67.
108. Москалець В. П. Психологія особистості: підручник, 3-тє вид., перероб., доповн. Київ: Видавництво. Ліра-К, 2020. 364 с.
109. Мочерний С. В. (Ред.). Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. Київ: Видавничий центр «Академія». 2000. 863 с.

110. Музальов О. Теоретико-методичні засади професійної адаптації особистості у навчально-виховному процесі. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2007. № 6. С. 130-139.
111. Мухіна І. Що таке педагогічна майстерня? Електронний ресурс: <https://osvita.ua/school/method/1908/>
112. Надточієва О. О. Формування економічної культури особистості старшокласників з використанням засобів мистецтва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Луганськ, 2000. 20 с.
113. Найдьонова А. В. Зміст економічної освіти та основні принципи її розвитку в Україні. *Педагогічний альманах: Збірник наукових праць КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»*. 2012. № 14. С. 185–190.
114. Ничкало Н. Г. Творчий розвиток особистості засобами мистецтва: навч.-метод. посіб. Чернівці: Зелена Буковина, 2011. 255 с.
115. Нісімчук А. С. Педагогіка: Підручник. Київ: Атіка, 2007. 344 с.
116. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
117. Новікова Л. М. Формування економічних знань учнів профільних класів в умовах довузівської підготовки: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.09 «Теорія навчання». Харків. 2003. 177 с.
118. Овсюк Н. В. Формування основ економічної компетентності старшокласників у процесі навчання географії та економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (географія)». Київ, 2003. 22 с.
119. Овчарук О. Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти. *Стратегія реформування освіти в Україні*. Київ: «К.І.С.», 2003. С. 13–41.

120. Онаць О. М. Управління розвитком професійної компетентності молодого вчителя загальноосвітнього навчального закладу: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.01. Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2006. 21 с.
121. Орлов В. Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: монографія. За заг. ред. І. А. Зязюна. Київ: Наукова думка. 2003. 262 с.
122. Орлов В. Ф. Теоретичні та методичні засади професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін: дис. ... док. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2004. 542 с.
123. Осипова Т. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічного наставництва: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2016. 501 с.
124. Отич О. Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутнього педагога професійного навчання. Полтава, 2005. 227 с.
125. Павелків Р. В. Загальна психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ, 2002. 506 с.
126. Падалка О. Особливості економічної освіти та виховання. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2008. № LXXVIII(78). С. 3–11.
127. Падалка О. С. Професійно-економічна підготовка майбутніх учителів у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2009. 47 с.
128. Падалка О. С., Шпак О. Т., Приступа В. В. Дидактико-матетичні основи формування економічної компетентності: навч. посіб. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 239 с.
129. Палько Т. В., Ходанич Л. П. (уклад.) Нова українська школа: короткий словник термінів. Ужгород, 2018. Електронний ресурс: <https://richanskazos.com.ua/nova-ukrajinska-shkola-korotkyj-slovnyk-terminiv/>

130. Пальшкова І. О. Практико-орієнтований підхід у формуванні професійно-педагогічної культури майбутніх вчителів початкових класів: теоретико-методологічний аспект: Монографія. Одеса, 2008. 339 с.
131. Пасічник Н. О. Виховання та економічні відносини. *Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 1998. Вип. 12. С. 48–54.
132. Песталоцці Й. Г. Вибрані педагогічні твори. Т. 1. Київ; Харків: Рад. шк., 1938. 340 с.
133. Пенцова Н. Економічне мислення як фундамент сучасного господарювання закладів післядипломної педагогічної освіти. *Українська наука: минуле сучасне, майбутнє*. 2014. Вип. 19. Ч. 2. С. 179–185.
134. Пехота О. М., Зязюн І. А. (Ред.) Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій. Київ: Видавництво А. С., 2003. 240 с.
135. Побірченко О. М. Формування культурної компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва у процесі вивчення курсу «Етнодизайн». *Інноваційна педагогіка*. Випуск 51. Том 2. 2022. С. 118–121.
136. Побірченко О. М. Формування економічної грамотності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Наука і техніка сьогодні*. № 8 (36). 2024. С. 723–735.
137. Подласий І. П. Практична педагогіка або три технології: інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2004. 616 с.
138. Пожидаєва О. В. Педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до консультативної діяльності. *Наукові записки: Збірник статей. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 6. С. 133–139.

139. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*: Бібліотека з освітньої політики. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.
140. Поплавська Ж. В. Ефект взаємодії (Синергізм в економіці). *Вісник НАН України*. 2001. № 5. С. 39–42.
141. Приступа В. Зміст і структура економічної компетентності майбутніх інженерів радіозв'язку. *Людинознавчі студії. Педагогіка*. Дрогобич, 2011. Вип. 23. С. 189–202.
142. Приятельчук А. О. Структура філософії економіки. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2012. № 48. С. 70–78.
143. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
144. Проскура В. Ф., Товканець Г. В., Білак Г. Г. Економічна компетентність у розвитку професійної майстерності майбутнього педагога. *Економічний простір*. 2024. № 190. С. 122–127.
145. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2014. С. 27.
146. Реброва Г. Економічна культура майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей в контексті компетентісного підходу. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми якості дошкільної освіти і професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі»*. Одеса. 2017. С. 84–85.
147. Реброва Г. О. Наукові підходи формування економічної культури майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2018. № 2 (121). С. 72–78.

148. Реброва Г. О. Формування економічної культури майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей засобами акмеологічних технологій: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2019. 292 с.
149. Реброва Г. О. Функціональна економічна грамотність майбутнього фахівця як основа його компетентності. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2012. № 5–6. С. 66–72.
150. Ревасевич І. Психокультурна взаємодія людини та економіки. *Психологія і суспільство*. 2008. № 3. С. 56–62.
151. Романовський О. Г., Михайличенко В. Є. Філософія досягнення успіху. Харків: НТУ «ХПІ», 2003. 696 с.
152. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посібн. Київ, 2002. 270 с.
153. Савченко О. Упровадження компетентнісного підходу в початкову освіту: здобутки і нерозв'язані проблеми. *Рідна школа*. 2014. № 4–5. С. 12–16.
154. Сазонова А.В. Художнє слово як засіб економічного виховання дошкільників. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвузівський збірник наукових статей*. 2009. XXI. С. 115–122.
155. Сасова І. А., Падалка О. С., Шпак О. Т. Економічна підготовка учнів шкіл: навчальний посібник. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2000. 87 с.
156. Саюк В. І. Розвиток економічної компетентності педагогічних працівників у системі підвищення кваліфікації. *Вища освіта України*. 2006. Т. 3. С. 511–520.
157. Саяпіна С., Данильченко В. Економічна компетентність майбутнього педагога: сутність і чинники формування в умовах ЗВО. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2024. № 1(105). С. 60–69.

158. Сигида С. В. Уроки економіки в школі. *Економіка*. 2005. № 2. С. 21–22.
159. Сингаївська І. В. Психологічні особливості особистісно-соціальної гармонізації вимог до професійної успішності педагога. *Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Вип. 30. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. С. 574–588.
160. Синявський В. В., Сергєєнкова О. П. Психологічний словник. Ред. Н. А. Побірченко. Київ: Науковий світ, 2007. 274 с.
161. Сисоєва С. Компетентнісно зорієнтована вища освіта: формування наукового тезаурусу. *Компетентнісно зорієнтована освіта: якісні виміри: монографія*. Редколегія: Огнев'юк В. О., Хоружа Л. Л. та ін. Київ: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. С. 18–44.
162. Сисоєва С., Соколова І. Нариси з історії розвитку педагогічної думки. Київ, 2003. 308 с.
163. Скорко О. А. Актуальність формування економічної компетентності майбутніх учителів технологій. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Педагогічні науки. 2013. Вип. 108.2. URL: <http://surl.li/qipwx>
164. Смірнова О. О. Структура художньо-педагогічної компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. *Молодь і ринок*. 2008. № 3 (38). С. 98–103.
165. Сомик О. М. Класифікація цінностей у контексті детермінант економічної активності. *Evropský časopis ekonomiky a managementu*. 2019. № 5 (4). С. 104–109.
166. Соціальна економіка: Навч. посіб. / Кол. авт. О. О. Беляєв, М. І. Діба, В. І. Кириленко та ін. Київ: КНЕУ, 2005. 196 с.

167. Сотська Г. І. Естетично-професійна компетентність майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. *Проблеми освіти: науковий збірник*. 2013. № 2 (77). С. 233–238.
168. Сотська Г. І. Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в педагогічних університетах. Дис.... д-ра пед. наук: 13.00.04, Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Київ, 2014. 440 с.
169. Сухарський В. С. Економічний словник-довідник. Тернопіль: Богдан, 2002. 327 с.
170. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. Т. 3. Серце віддаю дітям; Народження громадянина; Листи до сина. Київ: Рад. школа, 1977. 668 с.
171. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т.; Т. 5 : Статті. Київ: Рад. шк., 1977. 639 с.
172. Товканець Г. В. Категорії і функції вищої економічної освіти. *Матеріали за VIII міжнародна научна практична конференція «Динамика та насъвременна та наука – 2012»*, (17–25 юли 2012 г.) Том 6. Педагогически науки. София: «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2012. С. 23–27.
173. Топузов О. М. Роль і місце підручника в реалізації компетентнісного підходу до навчання. *Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць*. Київ: Педагогічна думка, 2012. Вип. 12. С. 241–247.
174. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: в 2 т. Київ: Рад. школа, 1983. Т. I. 288 с.
175. Філософський енциклопедичний словник. Наук. ред.: Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук. Київ: Абрис, 2002. 751 с.
176. Філософський енциклопедичний словник. Гол. ред. кол. Шинкарук В. І. Київ: «Абрис», 2002. 744 с.

177. Фрицюк В. А. Формування креативності майбутніх учителів музики : дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.04. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2004. 224 с.
178. Фурман О. Є. Полімотивація – спонукальний параметр інноваційно-психологічного клімату. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2015. № 1(11). С. 105–110.
179. Ходацька О. Педагогічна майстерня як інтерактивна форма розвитку професіоналізму вчителів української мови та літератури в умовах неформальної освіти. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*. 2019. № (14). С. 171–188.
<https://doi.org/10.37041/2410-4434-2019-14-12>
180. Цаповська Л. С. Компетентнісна освітня парадигма як цільова. спрямованість освіти в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. Випуск 2 (29), 2020. С. 125–129.
181. Цільмак О. М. Складові структури компетентностей. *Наука і освіта*. 2009. № 1–2. С. 128–134.
182. Цзіншен Х. Теоретичні засади проблеми формування естетичного світогляду в майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Наука і освіта*. 2016. № 10. С. 200–205.
183. Цюй Ге. Синергетичний підхід: сутність і характерні особливості застосування в наукових дослідженнях з педагогіки мистецтва. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. 2019. Вип. 27. С. 127–130.
184. Чалий О. В. Синергетичні принципи освіти та науки. Київ: Знання, 2000. 253 с.
185. Чемерис І. М. Формування професійної компетентності майбутніх журналістів засобами іншомовних періодичних видань: автореф. дис. на здобуття наук. ступен. канд. пед. наук: 13.00.04; Інститут вищої освіти АПН України. Київ, 2008. 20 с.

186. Чепелева Н. В. (Ред.) Соціально-психологічні чинники розуміння та інтерпретації особистого досвіду. Київ, 2008. 256 с.
187. Чуйко В. Л. Рефлексія основоположень методологій філософії науки: монографія. Київ: Центр практ. філософії, 2000. 178 с.
188. Шандрук С. К. (ред.) Психологія професійної діяльності: підручник. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 256 с.
189. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор, 2007. 640 с.
190. Шевель Б. О. Феномен економічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій: теоретичний аспект. *Наукові записки Серія: Педагогічні науки*. 2022. Випуск 207. С. 364–368.
191. Шевнюк О. Л. Методика навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах: Навч. посіб. Київ. 2017. 311 с.
192. Шинкарук В. І. (Ред.) Філософський енциклопедичний словник. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с.
193. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта в Україні середини ХІХ середини ХХ ст.: структурування, методологія, художні позиції. Львів: Українські Технології, 2005. 528 с.
194. Щолокова О. П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя. М-во освіти України, Ін-т змісту і метод. навч., УДПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 1996. 172 с.
195. Ющенко О. С. Економічна компетентність як складова соціальної компетентності особистості. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2007/2007_2_35.pdf.
196. Яременко В., Сліпущко О. Новий тлумачний словник: у 3 т. Т. 1. Київ: Аконіт, 2006. 910 с.

197. Ярита І. І. Інноваційні аспекти економічної освіти дошкільнят. *Вісник Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 22(257), ч. 4. С. 99–105.
198. Ярмаченко М. Д. (Ред.) Педагогічний словник. АПН, Ін-т педагогіки; підгот. Н. Б. Копиленко та ін. Київ: Педагогічна думка, 2001. 516 с.
199. Beck K. “Ökonomische Bildung” – Zur Anatomie eines wirtschaftspädagogischen Begriffs. 1989. Available at: <http://www.s-hb.de/~klaus.boenkost/pdf-docs/1989-Klaus-BeckOekonomische-Bildung.pdf>
200. Beck K., Wuttke E. Ökonomiebezogenes Denken und Handeln – Zum Problem des Wissens über die Grundlagen der Wirtschaft und seiner Anwendung. In: Frey, D. Rosenstiel, L./Graf v. Hoyos, C. (Eds.): *Wirtschaftspsychologie*, Weinheim: Beltz, 2005. P. 279–283.
201. Becker G. S. The Economic Approach to Hum. Publisher, University of Chicago Press, 1976. 320 p.
202. Becker G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. New York: National Bureau of Economic Research, 1975. Retrieved from www.nber.org/books/beck75-1
203. Binder C., C. Heilmann, J. Vromen. The Future of the Philosophy of Economics, London: Routledge. 2016.
204. Bachelard G. A Formation de l'esprit scientifiquee Paris, 5e édition, Librairie philosophique J. Vrin, 1967. 288 p.
205. Compayré G. Histoire de la pédagogie. Longueur, 1951. 524 p.
206. Dills A. K, Placone D. Teacher characteristics and student learning. *Journal of Economics and Economic Education Research*. 2009. № 9(3). P. 15–28.
207. Einarsson A. Cultural Economics. Publisher: Bifröst University. Icelan, 2016. 180 p.

208. Fāng Xiǎodōng, Wáng Yànzhē. Zhèngquè de jiàoyù zhìliàng guān shì shénme [方晓东,王燕者:正确的教育质量观是什么]. Jīnrì jiàoyù [今日教育]. 2013. № 2, PP.16–18.
209. Gilford J. The nature of human intelligence. New York: McGraw-Hill. 1967. 538 p.
210. Hager P. Is There a Cogent Philosophical Argument against Competency Standards? Philosophy of Education: Major Themes in the Analytic Tradition: Problems of Educational Content and Practices; Ed. by Paul Hirst and Patricia White. Vol. 4. Florence : Routledge, 1998. P. 399–415.
211. Haken H. Synergetics: introduction and advanced topics. Published by Springer Berlin Heidelberg. 2004. 760 p.
212. Hattie J. Visible learning. A synthesis of meta-analyses relating to achievement, London: Routledge, 2009.
https://inspirasifoundation.org/wp-content/uploads/2020/05/John-Hattie-Visible-Learning_-A-synthesis-of-over-800-meta-analyses-relating-to-achievement-2008.pdf
213. Heckhausen J, Heckhausen H. Motivation and Action. Cambridge University Press, 2008. 508 p.
214. Hú Wèipíng. Xìnxī huà huánjìng xià de jiàoshī zhuānyè nénglì fāzhǎn [胡卫平者: 信息化环境下教师专业能力的发展]. Zhōngguó jiàoyù xìnxī huà. 2013. № 293.
http://www.ict.edu.cn/forum/huiyi/n20130904_4826.shtml
215. Hutmacher W. Key Competencies in Europe. Report DECS/SE/Sec-(96)-43 of the Symposium «A Secondary Education for Europe Project». Berne, Switzerland, 27–30 March, 1996. Strasbourg : Council for Cultural Cooperation, 1997. 72 p.
216. Kahneman D., Tversky A. Prospect theory: An analysis of decision making under risk. *Econometrica*. 1979. № 47. P. 263-291.

217. Kāngdé Wǔ, Yuán Jiàn. Gāoxiào nèihán shì fǎ zhǎn de dònglì tàn xī [康德武,袁健者:高校内涵式发展的动力探析]. *Xīnjiāng yīkē dàxué xuébào*. 2013. № 10, 1549–1551.
<http://www.zetsg.com/qikan/8032c6be6d92c12cb680d198b663dc70.html>
218. Kahneman D. Thinking, Fast and Slow. Farrar, Straus and Giroux. 2011. 512 p.
219. Kozielecki J. Człowiek wielowymiarowy. Wydawnictwo «Żak», Warszawa, 1996. S. 32–43.
220. Layard R. Happiness: Lessons from a new science. Penguin Books/Penguin Group (USA), 2005.
221. Lee R.M., Yuan Y. Innovation Education in China: Preparing Attitudes, Approaches, and Intellectual Environments for Life in the Automation Economy. In: Gleason N. (Eds.) *Higher Education in the Era of the Fourth Industrial Revolution*. Palgrave Macmillan, 2018.
222. Lipowsky F., Rakoczy K., Pauli C., Drollinger-Vetter B., Klieme E., Reusser K. Quality of geometry instruction and its short-term impact on students' understanding of the Pythagorean Theorem, Learning and Instruction, 2009. № 19(6).P. 527–537.
223. Liú Jīnxīn. Guānyú tuīdòng gāoděng jiàoyù nèihán shì fǎ zhǎn de jǐ diǎn sīkǎo [刘金新者:关于推动高等教育内涵式发展的几点思考]. *Huáihǎi gōng xuéyuàn xuébào (rénwén shè kē)*. 2013. № 7, 4–7.
224. Lijia Guo, Jia Shun Huang, You Zhang. Education Development in China: Education Return, Quality, and Equity. *Sustainability*. 2019. № 11(13). <https://doi.org/10.3390/su11133750>
225. Lokshyna O., Dzhurylo A., Hlushko O., Shparyk O. Secondary education reform priorities under globalisation: the case of Ukraine in comparison with China, Germany and Poland. (2021, May 04) SHS Web of Conferences, 104. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110401004>
226. McClelland D. C., Winter D. G. Motivating economic achievement. New York and London: Free Press-Collier-Macmillan, 1969. 409 p.

227. McClelland D. C. The achieving society. Princeton: D. Van. Nostrand, 1961. 512 p.
228. Maniglio F. The Global Transformation of University in the Economy of Knowledge Paradigm. *Italian Journal of Sociology of Education*. 2018. Vol. 10. № 2. P. 137–154.
229. Mankiw N. Gr. Principles of Economics. Cengage Learning, 2008. 904 p.
230. Marzano R. A new era of school reform: Going where the research takes us, Aurora, Co.: *Midcontinent Research for Education and Learning*. 2000.
231. Ministry of Education of China. Guójiā zhōng cháng qī jiàoyù gǎigé hé fāzhǎn guīhuà gāngyào (2010-2020 nián) [国家中长期教育改革和发展规划纲要(2010-2020年)].
http://www.gov.cn/jrzq/2010-07/29/content_1667143.htm
232. Nanzhao Z. Competencies in Curriculum Development. Paris : UNESCO-IBE, 2005. 6 p.
233. National Bureau of Statistics of China. Zhōngguó tǒngjì niánjiàn 1999–2021 [中国统计年鉴 1999–2021]. <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/>
234. NCEE. Top Performing Countries: Shanghai-China. 2021.
<https://ncee.org/country/shanghai-china/>
235. Nussbaum M. C. Creating Capabilities: The Human Development Approach. Harvard University Press, 2011. 237 p.
236. Ostrom E. Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action. Cambridge University Press, 1992. 415 p.
237. Pú Lìchūn, Wéi Jiànwèi. Jīyú gāoděng jiàoyù nèihán shì fǎ zhǎn de jīngpǐn kèchéng jiànshè [蒲利春, 韦建卫者: 基于高等教育内涵式发展的精品课程建设]. Chóngqìng yǔ shìjiè: Xuéshù bǎn [重庆与世界: 学术]. 2012.
http://d.oldg.wanfangdata.com.cn/Periodical_cqysj-s201205012.aspx

238. Raven J., Stephenson J. Competence in the Learning Society. 2001. Peter Lang, New York. pp. 253–274.
239. Rawls J. A Theory of Justice: Original Edition. Published by: Harvard University Press, Belknap Press, 1971. 624 p.
<https://doi.org/10.2307/j.ctvjf9z6v>
240. Rebrova H. O. Pedagogical conditions for economic culture of future humanities teachers formation. *In The challenges of academia in the modern digitalworld*. Odesa: Ushynsky University. 2018. pp. 31–32.
241. Ryan R. M., Deci E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*. 2000. № 55. P. 68–78.
242. Sen A. Development as freedom. Oxford: Oxford University Press. Introduction, 1999.
<http://www.c3l.uni-oldenburg.de/cde/OMDE625/Sen/Sen-intro.pdf>
243. Siegfried C., Wuttke E. How can Prospective Teachers Improve their Economic Competence? Results of an Intervention Study. *Zeitschrift für ökonomische Bildung*. 2016. № 4. S. 65–86.
244. Shulman L. S. Those who understand: Knowledge growth in teaching. *Educational Researcher*, 1986. № 15(2). P. 4–14.
245. Sternberg R. J. The Theory of Successful Intelligence Interamerican. *Journal of Psychology*, 2005. Vol. 39, núm. 2. pp. 189-202.
246. Sternberg R. J. Beyond IQ: A triarchic theory of human intelligence. New York: Cambridge University Press, 1985. 411 p.
247. Tatlow D. K. Manufacturing Creativity and Maintaining Control. China's Schools Struggle to Balance Innovation and Safeguard Conformity. *MERICs: China Monitor Perspectives*. 2019.
<https://merics.org/sites/default/files/2020-05/Manufacturing%20creativity%20and%20maintaining%20control.pdf>
248. Thaler R. H. Scientific Background on the Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel. *Integrating economics*

- with psychology*. 2017. Retrieved from [www. nobelprize.org/uploads/2018/06/advanced-economicsciences2017. pdf](http://www.nobelprize.org/uploads/2018/06/advanced-economicsciences2017.pdf).
249. Thaler R. H., Sunstein C. R. *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth and Happiness*. 2008. Yale University Press, New Haven. 293 pp.
250. UNICEF China. *Child-Friendly, Equitable And Quality Basic Education: 6-12 Years*. Education and Children Development. 2017. <https://www.unicef.cn/media/10176/file/CHILDFRIENDLY,%20EQUITABLE%20AND%20QUALITY%20BASIC%20EDUCATION%206%E2%80%9312%20YEARS.pdf>
251. Weinert F. Concept of competence: a conceptual clarification. In: Rychen D. S./ Salganik L. (Eds.): *Defining and Selecting Key Competencies*, Seattle. Hogrefe and Huber, 2001. P. 45–66.
252. Yin H., Lu G., Wang W. Unmasking the teaching quality of higher education: Students' course experience and approaches to learning in China. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. 2014. № 8 (39). PP. 949–970. <https://doi.org/10.1080/02602938.2014.880107>

**Методика діагностики мотивації особистості до успіху
(за Т. Елерсом)**

Інструкція. На запропоновані ситуації дайте відповідь «ТАК» чи «НІ».

1. Коли є вибір між двома варіантами, його краще зробити швидше, ніж відкласти на певний час
- 2 Я легко дратуюсь, коли відчуваю, що не можу на 100 % виконати завдання
- 3 Коли працюю, це виглядає так, ніби я все ставлю на карту
- 4 Коли виникає проблемна ситуація, я часто приймаю рішення одним з остан
- 5 Коли в мене два дні поспіль нема справи, я втрачаю спокій
- 6 У деякі дні мої успіхи нижче за середній показник
- 7 До себе я суворіший, ніж до інших людей
- 8 Я більш доброзичливий, ніж інші 9 Коли відмовляюся від важкого завдання, пізніше суворо засуджую себе, бо знаю, що в ньому я домогся б успіху
- 10 У процесі роботи я потребую невеликих пауз для відпочинку
- 11 Старанність – це не основна моя риса
- 12 Мої досягнення в праці не завжди однакові
- 13 Мене більше приваблює інша робота, ніж та, де я зайнятий
- 14 Осуд стимулює мене сильніше, ніж похвала 15 Я знаю, що мої колеги вважають мене діловою людиною
- 16 Перешкоди роблять мої рішення більш твердими, стійкими
- 17 У мене легко викликати честолобство
- 18 Коли я працюю без натхнення, це зазвичай помітно
- 19 Під час роботи я не розраховую на допомогу інших
- 20 Іноді я відкладаю те, що мав зробити зараз
- 21 Потрібно покладатися тільки на самого себе
- 22 В житті мало речей більш важливих, ніж гроші

- 23 Завжди, коли мені треба виконати важливе завдання, я ні про що інше не думаю
- 24 Я менш честолубний, ніж інші
- 25 Наприкінці відпустки я зазвичай радію, що скоро вийду на роботу
- 26 Коли я налаштований на роботу, то роблю її більш кваліфіковано, ніж інші
- 27 Мені простіше і легше спілкуватися з людьми, які можуть наполегливо працювати
- 28 Коли в мене немає справ, я ніяковію
- 29 Мені доводиться виконувати відповідальну роботу частіше, ніж іншим
- 30 Коли мені доводиться приймати рішення, я намагаюсь робити це зважено
- 31 Мої друзі іноді вважають мене ледачим
- 32 Мої успіхи певною мірою залежать від моїх колег
- 33 Безглуздо протидіяти волі керівника
- 34 Іноді не знаєш, яку роботу доведеться виконувати
- 35 Коли щось не вдається, я нетерплячий
- 36 Я зазвичай мало зважаю на свої досягнення
- 37 Коли я працюю разом з іншими людьми, моя робота дає вагоміші результати, ніж інших
- 38 Чимало з того, за що я беруся, я не доводжу до кінця
- 39 Я заздрю людям, які не завантажені роботою
- 40 Я не заздрю тим, хто прагне влади і високих посад
- 41 Коли я певен, що стою на правильному шляху, для доведення своєї правоти я готовий піти на крайнощі

Аналіз та інтерпретація результатів

Ви отримуєте по 1 балу за відповідь «ТАК» на питання 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 17, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 37, 41.

Ви також отримуєте по 1 балу за відповідь «НІ» на питання 6, 13, 18, 20, 24, 31, 36, 38, 39.

Відповіді на запитання 1, 11, 12, 19, 23, 33, 34, 35, 40 не враховуються. Порахуйте суму набраних балів.

1 до 10 балів – низький рівень мотивації до успіху.

11 до 16 балів – середній рівень мотивації до успіху.

17 до 20 балів – помірно високий рівень мотивації до успіху.

Понад 21 бал – дуже високий рівень мотивації до успіху.

Додаток Б

Опитувальник «Ціннісне ставлення до набуття економічної компетентності»

Інструкція:

Будь ласка, дайте відповіді на запропоновані запитання. Ваші відповіді будуть використовуватись виключно для наукових досліджень і залишаться конфіденційними.

1. Яка роль економічної компетентності у професійній діяльності вчителя образотворчого мистецтва? (Відзначте всі правильні варіанти)

- ☐ Управління ресурсами
- ☐ Планування бюджету
- ☐ Визначення вартості художніх робіт
- ☐ Взаємодія з галереями та аукціонами
- ☐ Інше (уточніть): _____

2. Чи знаєте ви основні економічні терміни та поняття (наприклад, ВВП, інфляція, рентабельність)?

- ☐ Так
- ☐ Ні

3. Оцініть за шкалою від 1 до 5, наскільки важливим ви вважаєте економічну компетентність у своїй професійній діяльності.

- 1 - зовсім не важливо
- 2 - не дуже важливо
- 3 - нейтрально
- 4 - важливо
- 5 - дуже важливо

4. Як Ви ставитесь до необхідності набуття економічних знань і практичних умінь під час підготовки вчителів образотворчого мистецтва?

- ☐ Дуже негативно

- ☐ Негативно
- ☐ Нейтрально
- ☐ Позитивно
- ☐ Дуже позитивно

5. Чи готові ви брати участь у додаткових заняттях, що сприятимуть набуттю Вами економічної компетентності?

- ☐ Так
- ☐ Ні

6. Чи використовували Ви економічні знання у своїй практичній діяльності? Якщо так, то як саме?

- ☐ Так (поясніть): _____
- ☐ Ні

7. Чи плануєте Ви впроваджувати економічні аспекти у свою майбутню професійну діяльність?

- ☐ Так
- ☐ Ні

8. Як часто Ви обговорюєте економічні теми з оточуючими?

- ☐ Ніколи
- ☐ Рідко
- ☐ Іноді
- ☐ Часто
- ☐ Дуже часто

Шкала оцінювання отриманих результатів

Для оцінювання рівня ціннісного ставлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до набуття економічної компетентності пропонуємо таку шкалу:

1. 2 бали за кожную правильну відповідь
2. 2 бали за відповідь «Так»

3. 1 бал за кожен пункт на шкалі у питанні 3, 0 балів за «Дуже негативно»,
4. 1 бал за «Негативно», 2 бали за «Нейтрально», 3 бали за «Позитивно»,
4 бали за «Дуже позитивно»
5. 2 бали за відповідь «Так»
6. 2 бали за відповідь «Так»
7. 2 бали за відповідь «Так»
8. 0 балів за «Ніколи», 1 бал за «Рідко», 2 бали за «Іноді», 3 бали за «Часто», 4 бали за «Дуже часто»

Інтерпретація отриманих результатів:

- від 0-15 балів: початковий рівень ціннісного ставлення до економічної компетентності;
- від 16-25 балів: базовий рівень ціннісного ставлення до економічної компетентності;
- від 26-36 балів: достатній рівень ціннісного ставлення до економічної компетентності.

ТЕСТОВЕ ЗАВДАННЯ
НА ВОЛОДІННЯ БАЗОВИМИ ЕКОНОМІЧНИМИ ЗНАННЯМИ
(за М.Морозовою)

1. Економіка – це галузь знань про:
 - А. немає відповіді;
 - Б. особливості руху грошей і збільшення грошових коштів у розпорядженні країни, підприємства або сім'ї;
 - В. створення добробуту громадян за рахунок виробництва благ;
 - Г. створення позитивного балансу в зовнішній торгівлі з іншими країнами
2. Китайська економіка може в майбутньому перевершити американську за своїми розмірами. Чи означає це, що вона стане більш ефективною в той момент?
 - А. немає відповіді;
 - Б. так, тоді добробут китайців стане більшим за добробут американців;
 - В. ні, бо в розрахунку в середньому на одну людину китайці матимуть суттєво менше
3. Економіка є:
 - А. немає відповіді;
 - Б. об'єктивною наукою з чіткими законами як у точних науках;
 - В. має витоком поведінку людей, їхнє ставлення до економічних процесів і категорій, тож змінюється разом із еволюцією людини;
 - Г. точною наукою, проте постійно вдосконалюється
4. При оцінці обсягів економіки використовують грошовий вимір:
 - А. немає відповіді;
 - Б. лише тих товарів, робіт і послуг, щодо яких виникають економічні відносини (наприклад, самостійно приготована вечеря не включається в оцінку, а вечеря в ресторані включається);

- В. усіх товарів, робіт, послуг, які виробляються в економіці, незалежно від того, чи передбачається в принципі оплата за них;
- Г. лише тих товарів, робіт і послуг, при яких створюються нові матеріальні об'єкти
5. Ефективність роботи економіки визначається:
- А. немає відповіді;
- Б. обсягом тієї доданої вартості, яка створена в результаті виробництва благ;
- В. позитивним сальдо торгівлі з іншими країнами світу;
- Г. курсом національної валюти щодо інших країн світу;
- Д. розміром державного бюджету країни
6. Економічний добробут створюють:
- А. немає відповіді;
- Б. господарюючі суб'єкти через виробництво благ, які споживаються суспільством;
- В. підприємства-експортери готової продукції;
- Г. державні органи та інституції через управління економікою
7. Відповідно до ринкових принципів ціни на енергоресурси, медицину, освіту:
- А. немає відповіді;
- Б. мають бути низькими і пропорційними заробітним платам у країні, бо це суспільні блага;
- В. мають залежати від рівня попиту й пропозиції, навіть якщо за них відповідає держава, та покривати собівартість; особливі умови й допомога може бути лише для тих, хто не спроможний сплачувати;
- Г. в ідеалі держава має прагнути до безкоштовних благ, адже це свідчить про високий рівень її розвитку
8. Економічна наука точно вивела єдиний рецепт економічного процвітання:
- А. немає відповіді;

- Б. так, усі країни, що досягнули економічного успіху, мають спільні риси;
- В. такий рецепт є відомим у загальних рисах і передбачає одночасний вплив держави і ринку на економічний розвиток;
- Г. оскільки економіка – це соціальна галузь знань, у кожної країни є шлях до економічного процвітання, що залежить від особливостей цього суспільства
9. Сучасні економічні теорії переважно виходять з такого:
- А. немає відповіді;
- Б. у минулому теорії спиралися на раціональну поведінку людей, але тепер сучасні дослідження переглядають особливості функціонування економіки через нераціональне прийняття економічних рішень;
- В. раціональність людей не чинить жодного впливу на економічні закономірності;
- Г. люди є раціональними у прийнятті рішень, тож механізми впливу на економічний розвиток мають виходити з цього
10. Якою є доля професій у майбутньому:
- А. немає відповіді;
- Б. основні професії вже сформувалися, можливо, їх просто переназвуть;
- В. людство деградує за рахунок комп'ютеризації, професії стають надто простими;
- Г. багато професій зникне через автоматизацію, проте буде велика потреба в тих галузях, де немає жорстких алгоритмів роботи, де виникають певні стосунки між людьми
11. Акція – це цінний папір:
- А. на який виплачується частина прибутку;
- Б. видаваний в якості заохочення за доблесну працю;
- В. є однією з форм заробітної плати;
- Г. засвідчує особу власника підприємства
12. Про рівень економіки будь-якої країни судять:

- А. за кількістю фабрик і заводів;
 - Б. за запасами мінеральної сировини;
 - В. за виробництвом продуктів харчування;
 - Г. за валовим внутрішнім продуктом
13. Продуктивність праці – це:
- А. швидкість виконання роботи;
 - Б. якість виробленої продукції;
 - В. кількість продукції за одиницю часу;
 - Г. рівень розвитку технології
14. У процесі виробництва між людьми складаються відносини
- А. ділові;
 - Б. довірчі;
 - В. робочі;
 - Г. виробничі
15. Гроші з'явилися:
- А. через особливі властивості золота та срібла;
 - Б. для полегшення процесу обміну;
 - В. з метою накопичення скарбів;
 - Г. для полегшення торгівлі між державами
16. При перевищенні грошової маси над товарною настає:
- А. депресія;
 - Б. стагнація;
 - В. інфляція;
 - Г. деградація
17. Якщо попит на товар вище пропозиції, то ціна товару:
- А. знизиться;
 - Б. підвищиться;
 - В. буде коливатися;
 - Г. залишиться без зміни
18. Для розвинених держав сьогодні характерна тенденція:

- А. зростання ролі малих і середніх підприємств;
- Б. націоналізації найважливіших сфер економіки;
- В. ослаблення конкурентної боротьби;
- Г. створення підприємств-гігантів

19. Сучасна ринкова економіка забезпечує:

- А. однаковий рівень доходів усіх соціальних верств;
- Б. захист навколишнього середовища;
- В. розвиток слаборозвинених країн;
- Г. вироблення різноманітних товарів і послуг

20. Метою діяльності домашнього господарства є:

- А. отримання прибутку;
- Б. створення нових засобів виробництва;
- В. процвітання держави;
- Г. задоволення потреб членів родини

Ключ:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
б	в	б	б	б	б	в	б	б	г	а	г	в	г	б	в	б	а	г	г

Інтерпретація результатів тестового завдання:

- від 18 до 20 правильних відповідей – достатній рівень;
- від 15 до 17 правильних відповідей – базовий рівень;
- менше, ніж 14 правильних відповідей – початковий рівень

Додаток Г

Анкета для самооцінювання рівнів сформованості економічного мислення в майбутніх учителів образотворчого мистецтва

Інструкція: Прочитайте кожне запитання та виберіть відповідь, яка найкраще відображає вашу думку або дію.

1. Чи ви здатні визначити вартість матеріалів, необхідних для проведення уроку образотворчого мистецтва?
 - Так, завжди враховую вартість матеріалів.
 - Зазвичай враховую, але не завжди точно розраховую.
 - Рідко враховую, частіше просто використовую матеріали.
2. Чи часто Ви аналізуєте свої мотиви та переконання, що впливають на виконання професійно-педагогічних завдань, у тому числі й економічного спрямування?
 - Так, регулярно аналізую свої мотивації і переконання.
 - Час від часу задумуюсь над цим, але не систематично.
 - Ні, я рідко звертаю увагу на ці аспекти.
3. Чи Ви розумієте, як розподілити бюджет для організації виставки чи іншого заходу?
 - Так, я вмію раціонально розподілити кошти на різні види витрат.
 - Важко сказати, часто не вистачає грошей на всі потреби.
 - Ні, це складне завдання для мене.
4. Чи здатні Ви знаходити та оцінювати різні альтернативи у процесі вирішення творчих завдань?
 - Так, активно розглядаю різні варіанти перед прийняттям рішення.
 - Іноді вибираю перший зустрічний варіант без детального розгляду інших.
 - Ні, я вважаю, що перший зустрічний варіант завжди є найкращим.
5. Чи Ви усвідомлюєте, як можна визначити ціну на свої художні роботи, враховуючи витрати на матеріали і власний час?

- Так, я часто визначаю ціну на свої твори, обґрунтовуючи витрати.
- Важко сказати, часто виставляю випадкові ціни.
- Ні, я не займаюся продажем своїх творів.

6. Чи шукаєте Ви нові підходи і нестандартні рішення для вирішення творчих завдань?

- Так, стежу за нововведеннями і шукаю нові підходи.
- Важко сказати, часто працюю за стандартними методами.
- Ні, я вважаю, що стандартні методи є достатньо ефективними.

7. Як часто Ви роздумуєте над економічними аспектами при плануванні уроків чи організації мистецьких заходів?

- Регулярно, економічні аспекти є важливою частиною моєї підготовки.
- Зрідка, зазвичай фокусуюсь на мистецькій частині.
- Ніколи, я не вважаю економічні аспекти важливими для моєї діяльності.

8. Чи вмієте Ви адаптувати свій творчий процес до змінних умов та вимог?

- Так, здатний швидко адаптуватися до нових умов.
- Зрідка, важко адаптуватися до несподіваних змін.
- Ні, я вперто дотримуюсь стандартного підходу.

9. Чи вважаєте Ви важливими для себе знання з економічних аспектів у мистецтві?

- Так, вони допомагають ефективніше планувати і організовувати мою роботу.

- Не дуже, вважаю, що це не важливо для моєї творчої діяльності.
- Не знаю, як ці аспекти можуть вплинути на мою роботу.

10. Чи регулярно Ви оцінюєте свої успіхи та невдачі (у тому числі й економічні) у мистецьких проектах і вчитеся на них?

- Так, аналізую свої дії та роблю висновки.
- Зрідка, не завжди знаю, що потрібно покращити.
- Ні, я не звертаю увагу на свої помилки.

11. Чи здатні Ви продумати план організації своєї роботи таким чином, щоб досягти максимальної ефективності та результативності?

- Так, я часто планую свою роботу з урахуванням оптимальних способів виконання завдань.

- Іноді, важко знайти ефективний підхід до організації роботи.

- Ні, я часто працюю без чіткого плану.

12. Чи можливо для вас знайти альтернативний підхід до вирішення мистецьких, педагогічних, економічних завдань у випадку, коли звичайний спосіб не працює?

- Так, я зазвичай шукаю різні варіанти перед прийняттям рішення.

- Іноді, важко відступитися від звичного способу дії.

- Ні, я вперто тримаюся звичайного способу вирішення завдань.

Шкала оцінювання:

Кожне запитання оцінюється на основі трьох варіантів відповідей:

Відповідь «Так» – 2 бали

Відповідь «Зрідка» – 1 бал

Відповідь «Ні» – 0 балів

Інтерпретація результатів:

24-28 балів: Достатній рівень сформованості економічного мислення.

16-23 бали: Базовий рівень сформованості економічного, мислення, є можливості.

0-15 балів: Початковий рівень сформованості економічного мислення.

Поелементна діагностика вербальної і невербальної креативності**(Дж. Гілфорд і П. Торренс у модифікації Е. Тунік, В. Губенко)**

(Губенко, 2019: 295-307)

Призначення та коротка характеристика. Тести є модифікацією тестів Дж. Гілфорда і П. Торренса.

Загальний час проведення 2-х субтестів – до 15 хвилин.

Тести призначені для вікової групи від 10 до 17 років.

У попередній інструкції, яка дається у вільній формі, досліджуваним пропонується давати якомога більше різноманітних відповідей на завдання, проявляти свої гумор і уяву, постаратися придумати такі відповіді, які не зможе придумати ніхто інший.

Субтест 1. Використання предметів (варіанти застосування)***(модифікація Тунік тесту Гілфорда)***

Задача. Перерахувати якомога більше способів використання предмету, що відрізняються від звичайного застосування.

Газета (констатувальний етап); (2-й варіант, призначений для прикінцевого тестування – книга) використовується для читання.

Інструкція досліджуваному. Ви можете придумати інші способи використання газети? Що з неї можна зробити? Як її можна використовувати? Інструкція зачитується усно. Час виконання цього субтесту – 3 хвилини. При груповій формі проведення відповіді записують самі досліджувані. Час засікається після прочитання інструкції.

Результати виконання тесту оцінюються в балах. Враховуються три категорії:

1. Швидкість (швидкість відтворення ідей) – сумарне число відповідей. За кожную відповідь дається 1 бал, всі бали сумуються. $B = 1n$, де n – число доречних відповідей.

2. Гнучкість – число класів (категорій) відповідей. Всі відповіді можна віднести до різних класів. Наприклад, відповіді типу: зробити з газети – шапку, корабель, іграшку і т. п., можна віднести до одного класу – створення виробів та іграшок.

Далі перераховуються основні категорії відповідей.

Категорії відповідей субтесту 1:

1. Використовувати для записів (записати телефон, вирішувати приклади, малювати...).
2. Використовувати для ремонтно-будівельних робіт (заклеїти вікна, клеїти під шпалери...).
3. Використовувати як підстилки (постелити на брудну лавку і сісти, покласти під взуття, постелити на підлогу при фарбуванні стелі...).
4. Використовувати як обгортки (загорнути покупку, обернути книги, загорнути квіти...).
5. Використовувати для тварин (підстилка кішці, хом'якові, прив'язати на нитку бантик з газети і грати з кішкою...).
6. Використовувати як засіб для витирання (витерти підлогу, протирати вікна, мити посуд, туалетний папір...).
7. Знаряддя агресії (бити мух, карати собаку, плюватися кульками з газети...).
8. Переробка (здати в макулатуру...).
9. Отримання інформації (дивитись рекламу, вивчати які-небудь галузі знань, давати і дивитись оголошення, робити вирізки, перевірити номер лотерейного квитка, читати оповідання, подивитись дату, подивитися програму ТБ і т.д.).
10. Покриття (зверху) (ховатись від дощу, прикрити щось від пилу, сховатись від сонця...).
11. Спалювання (для розпалювання, для розведення багаття, зробити смолоскип...).

12. Створення виробів, іграшок (зробити корабель, шапку, пап'є-маше...).

Слід приписати кожній відповіді номер категорії з вище переліченого списку, якщо кілька відповідей будуть ставитись до однієї категорії, то враховувати першу відповідь із цієї категорії, тобто враховувати кожну категорію тільки один раз. Потім слід підрахувати число використаних дитиною категорій. У принципі, число категорій може змінюватися від 0 до 12. Хтось може дати багато відповідей, тобто мати високий показник за фактором «швидкість», але всі відповіді можуть належати до однієї категорії, наприклад до категорії 12 – «Створення виробів, іграшок».

За одну категорію даємо 3 бали. $\Gamma = 3t$, де Γ – показник гнучкості; t – число використаних категорій.

Відповідям, не відповідним до жодної категорії, присвоюється нова категорія і відповідно додається по 3 бали за кожну нову категорію. Таких відповідей може бути декілька. Але перш, ніж присвоювати нову категорію, слід дуже уважно співвіднести відповідь з наведеним списком категорій.

3. Оригінальність – число відповідей з незвичайним застосуванням поняття. В даному випадку оригінальною вважається відповідь, дана один раз за вибіркою обсягом 15-25 людей. Одна оригінальна відповідь – 5 балів. Усі бали за оригінальність сумуються.

$Op = 5k$, де Op – показник оригінальності; k – число оригінальних відповідей.

Суворий підрахунок сумарного показника по кожному субтесту слід проводити після процедури стандартизації, тобто переведення сирих балів у стандартні. У даному випадку пропонуємо проводити підсумовування балів по різних факторах, віддаючи собі звіт в тому, що така процедура не є достатньо коректною, а отже, сумарними балами можна користуватися тільки як приблизними і оцінними.

$$T1 = B1 + \Gamma 1 + Op1 = 1n + 3t + 5k,$$

де $T1$ – сумарний бал по 1 субтесту;

Б1 – швидкість – сумарне число відповідей;

Г1 – гнучкість по 1 субтесту;

Ор1 – оригінальність по 1 субтесту;

n – загальне число доречних відповідей;

t – число категорій;

k – число оригінальних відповідей.

Слід звернути особливу увагу на термін «доречні, адекватні відповіді».

Перше – слід виключати з числа враховуються ті відповіді, які згадувались в інструкції, – очевидні способи використання газет: читати газету, дізнаватись новини і т.д., крім спеціально обумовлених у категорії 1. Але в цьому випадку треба виключати тільки найочевидніші способи використання газети, по суті, тільки вищенаведені. Друге – слід виключати повторювані (повністю), що дублюють одна одну відповіді.

Субтест 2. Ескізи (модифікація методики Торранса)

Задача. У квадратах тесту наводиться безліч однакових фігур – кіл (2й варіант, призначений для контрольного тестування – овалів), кожному з них треба перетворити на різні зображення.

Інструкція. Додайте будь-які деталі або лінії до основного зображення так, щоб вийшли різні цікаві малюнки. Домалюйте ці картинки. Малювати можна всередині кола і зовні кола. Підпишіть назву кожного малюнку.

Час виконання двадцяти картинок – 10 хвилин. Розмір квадрата 5х5 см. Досліджуваному пред'являється як приклад намальована пика.

Тестовий бланк складається з двох аркушів стандартного паперу, на кожному аркуші зображено по 10 квадратів з колом посередині.

Оцінювання за трьома показниками:

1. Швидкість – число адекватних завданню зображених малюнків; n – число малюнків (змінюється від 0 до 20). За один малюнок – 1 бал. $B = 1n$. Виключаються малюнки, що точно повторюють один одного (дублікат), а також малюнки, в яких не використаний стимульний матеріал – кола.

2. Гнучкість – число зображених класів (категорій) малюнків. Зображення різних осіб відносяться до однієї категорії, зображення різних тварин також становлять одну категорію; t – число категорій, за одну категорію – 3 бали. $G = 3t$ (гнучкість).

Список категорій тесту «Коло»

1. Війна (військова техніка, солдати, вибухи...).
2. Тварини. Птахи. Риби. Комахи.
3. Знаки (букви, цифри, нотні знаки, символи...).
4. Іграшки, ігри (будь-які).
5. Космос (ракета, супутник, космонавт...).
6. Особа (будь-яке людське обличчя).
7. Люди (людина).
8. Машини, механізми
9. Посуд. 10. Предмети домашнього вжитку.
11. Природні явища (дощ, сніг, град, веселка, північне сяйво...).
12. Рослини (будь-які - дерева, трави, квіти...).
13. Спортивні снаряди.
14. Продукти (їжа).
15. Візерунки, орнаменти.
16. Прикраси (намисто, сережки, браслет...).

Якщо малюнок не відповідає жодній категорії, йому присвоюється нова категорія.

3. Оригінальність. k – число оригінальних малюнків; оригінальним вважається малюнок, сюжет якого використаний один раз (на вибірці 15-25 осіб).

Один оригінальний малюнок – 5 балів. $Op = 5k$, Op – показник оригінальності. $T_2 = 1p + 3t + 5k$, де T_2 – сумарний показник 2 субтесту.

При підрахунку балів за субтест 2 слід враховувати всі малюнки незалежно від якості зображення. Про сюжет і тему потрібно судити не тільки по малюнку, а й обов'язково брати до уваги підпис.

Бланк субтесту 1. Варіант 1. Для початкового тестування

Газета використовується для читання, ти можеш придумати інші способи використання газети? Що з неї ще можна зробити? Перерахуйте як можна більше способів використання газети, що відрізняються від звичного застосування. Час – 3 хвилини

1 _____	9 _____
2 _____	10 _____
3 _____	11 _____
4 _____	12 _____
5 _____	13 _____
7 _____	14 _____
8 _____	
15 _____	

Обробка. Виключаються відповіді, що повторюються, а також недоречні. Швидкість Б Число доречних відповідей $n =$ _____ Швидкість – n х 1 бал = _____

Гнучкість Г Число категорій відпов. $m =$ _____ За одну категорію – 3 бали. $G = m \times 3$ бали = _____

Оригінальність Ор Число оригін. відпов. $k =$ _____ За 1 оригінальну відповідь – 5 бал. $Or = k \times 5 =$ _____

Сумарн. Показник $T2 = B2 + G2 + Or3 =$ _____ $T2 =$ _____

Бланк субтесту 3.

Назвіть (викладіть) власні пропозиції щодо раціоналізації у різноманітних галузях техніки, навколишньої дійсності, життя людей. Намагайтесь не повторювати вже відомі. $T = 25$ хв.

Рівні прояву креативності: високий _____ середній _____
 низький _____

Бланк субтесту 1. Варіант 2. Для повторного тестування

Книга використовується для читання, ти можеш придумати інші способи використання книги? Що з неї ще можна зробити? Перерахувати якомога більше способів використання книги, що відрізняються від звичайного застосування. Час – 3 хвилини

1 _____	9 _____
2 _____	10 _____
3 _____	11 _____
4 _____	12 _____
5 _____	13 _____
7 _____	14 _____
8 _____	
15 _____	

Обробка. Виключаються відповіді, що повторюються, а також недоречні. Швидкість Б Число доречних відповідей $n =$ _____ Швидкість – n
 $\times 1$ бал = _____

Гнучкість Г Число категорій відпов. $m =$ _____ За одну категорію – 3 бали.
 $G = m \times 3$ бали = _____

Оригінальність Ор Число оригін. відпов. $k =$ _____ За 1 оригін. відпов. – 5 бал.
 $Or = k \times 5 =$ _____

Сумарн. показник $T2 = B2 + G2 + Or3 =$ _____ $T2 =$ _____

Бланк субтесту 3

Назвіть (викладіть) власні пропозиції щодо раціоналізації у різноманітних галузях техніки, навколишньої дійсності, життя людей. Намагайтесь не повторювати вже відомі. Т = 25 хв.

Рівні прояву креативності: достатній _____ базовий _____
початковий _____

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Завдання 1: Визначення вартості матеріалів для одного уроку

Інструкція: оберіть матеріали, які необхідні для проведення одного уроку образотворчого мистецтва (наприклад, папір, фарби, пензлі).

Знайдіть вартість кожного з цих матеріалів у місцевому магазині або онлайн.

Розрахуйте загальну вартість матеріалів для одного учня та для всієї групи (10 учнів).

Завдання 2: розподіл бюджету на художню виставку

Інструкція: припустимо, що у вас є бюджет у розмірі 8000 гр. на проведення виставки образотворчого мистецтва.

Розподіліть цей бюджет між наступними статтями витрат:

Матеріали (папір, фарби, пензлі)

Оренда приміщення

Реклама (афіші, оголошення)

Інші витрати

Завдання 3: Визначення ціни на власний художній твір

Інструкція: виберіть одну зі своїх художніх робіт.

Визначте вартість матеріалів, які Ви використали для створення цієї роботи.

Оцініть час, який ви витратили на створення роботи, та визначте вартість своєї години праці.

Додайте ці значення, щоб отримати загальну ціну на Вашу роботу.

Завдання 4: Аналіз економічного впливу на художню освіту

Інструкція: напишіть есе (500-700 слів) на тему: «Економічний вплив на розвиток художньої освіти в сучасних умовах», у якому розгляньте основні економічні чинники, що впливають на художню освіту (фінансування, спонсорська підтримка, державні програми), проаналізуйте позитивні та

негативні аспекти економічного впливу, запропонуйте можливі шляхи покращення економічної ситуації в галузі художньої освіти

Шкала оцінювання виконання завдань економічного спрямування:

Завдання 1: Визначення вартості матеріалів для одного уроку

Максимальна кількість балів: 10

Критерії оцінювання	Бали
Точність і повнота визначення вартості матеріалів	0-3
Здатність до логічного розрахунку	0-3
Коректність використання цінових даних	0-2
Загальний організаційний підхід	0-2

Завдання 2: Розподіл бюджету на художню виставку

Максимальна кількість балів: 10

Критерії оцінювання	Бали
Адекватність і реалізм розподілу бюджету	0-3
Ефективне використання ресурсів	0-3
Логічність і систематичність у плануванні	0-2
Інноваційний підхід у використанні бюджету	0-2

Завдання 3: Визначення ціни на власний художній твір

Максимальна кількість балів: 10

Критерії оцінювання	Бали
Глибина аналізу економічних чинників	0-3
Здатність аргументувати позитивні та негативні аспекти	0-3
Оригінальність та практичність запропонованих шляхів покращення	0-2

Якість написання та структурованість есе	0-2
--	-----

Завдання 4: Розрахунок доходу від продажу квитків на виставку

Максимальна кількість балів: 10

Критерії оцінювання	Бали
Точність і обґрунтованість розрахунку доходу	0-3
Логічність у використанні цінових даних	0-3
Ефективне прогнозування кількості відвідувачів	0-2
Інноваційний підхід у плануванні доходів	0-2

Підсумкове оцінювання

Максимальна кількість балів за всі завдання – 40 балів.

Інтерпретація результатів за другим показником
операційно-креативного критерію

Бали:	Рівень економічної компетентності за показником
0-15 балів	Початковий рівень
15-25 балів	Базовий рівень
26-40 балів	Достатній рівень

Матеріал до рольової гри-імітації

«Мистецька галерея: економічні рішення»

(міні-словничок основних економічних термінів і концепцій)

1. Економіка мистецтва

Економіка мистецтва – це галузь знань, яка вивчає економічні аспекти створення, розповсюдження та споживання мистецьких творів. Вона включає аналіз ринків мистецтва, фінансових моделей художніх проєктів, управління мистецькими установами та інші економічні питання, що стосуються мистецтва.

2. Ринок мистецтва

Ринок мистецтва – це сукупність відносин між покупцями та продавцями художніх творів. Він включає різні сегменти, такі як галереї, аукціони, приватні колекції та музеї. Цей ринок характеризується унікальними правилами та динамікою, де вартість твору мистецтва визначається не лише матеріальними витратами, але й естетичною цінністю, унікальністю та популярністю художника.

3. Цінність мистецтва

Цінність мистецтва – це складне поняття, яке включає економічну, естетичну, культурну та соціальну складові. Економічна цінність визначається ринковою ціною твору, яка може змінюватися залежно від попиту, пропозиції та інших факторів. Естетична цінність пов'язана з художніми якостями твору, а культурна – з його значенням у контексті історії та культури.

4. Маркетинг у мистецтві

Маркетинг у мистецтві – це процес просування художніх творів на ринку з метою привернення уваги покупців та збільшення продажів. Він

включає аналіз цільової аудиторії, розробку рекламних кампаній, організацію виставок та інших заходів для підвищення інтересу до творів мистецтва.

5. Фінансування мистецьких проєктів

Фінансування мистецьких проєктів – це процес залучення фінансових ресурсів для реалізації мистецьких ініціатив. Він може включати державне фінансування, гранти, спонсорські внески, а також доходи від продажу квитків та творів мистецтва. Важливо розуміти різні джерела фінансування та вміти ефективно ними керувати.

6. Аукціони

Аукціони – це спеціалізовані ринки, де твори мистецтва продаються з публічних торгів. Ціна на аукціонах визначається через конкурентні ставки покупців. Аукціони можуть значно вплинути на ринкову ціну творів мистецтва та популярність художників.

7. Галереї та музеї

Галереї та музеї – це основні інституції на ринку мистецтва. Галереї займаються продажем та просуванням творів сучасних художників, а музеї – зберіганням, вивченням та демонстрацією культурних та історичних цінностей. Вони відіграють ключову роль у формуванні культурної цінності мистецьких творів.

Основні концепції

1. Попит і пропозиція

Попит і пропозиція на ринку мистецтва мають свої особливості. Попит на твори мистецтва може бути нестабільним і залежить від модних тенденцій, економічних умов та інших факторів. Пропозиція часто обмежена, оскільки багато творів мистецтва є унікальними.

2. Вартість і ціноутворення

Вартість твору мистецтва визначається складною комбінацією факторів, включаючи витрати на матеріали, роботу художника, його репутацію, ринкові умови та естетичну цінність. Ціноутворення у мистецтві є більш суб'єктивним порівняно з іншими ринками.

3. Інвестиції в мистецтво

Мистецтво може бути об'єктом інвестицій, де покупці розглядають придбання творів як спосіб збереження або примноження капіталу. Інвестиційний потенціал мистецтва залежить від багатьох факторів, включаючи ринкові тенденції та перспективи зростання вартості творів.

4. Ризики і невизначеність

Ринок мистецтва характеризується високим рівнем ризиків і невизначеності. Ціна творів може значно змінюватися залежно від різних факторів, таких як зміна модних тенденцій або економічна криза.

КЕЙС-СИТУАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Кейс-ситуація 1.

Плануючи проведення серії уроків з живопису, майбутній учитель створює бюджет, у якому враховує вартість необхідних матеріалів. Виходячи з наявного бюджету, він обирає найекономічніші варіанти без шкоди для якості навчання. Це може включати пошук знижок, використання альтернативних матеріалів або співпрацю з місцевими художніми магазинами.

Завдання:

1. Скласти бюджет курсу, включаючи всі можливі витрати.
2. Визначити оптимальні варіанти зменшення витрат, не впливаючи на якість навчання.
3. Розробити план маркетингової кампанії для залучення студентів на курс.
4. Розглянути можливість співпраці з музеями для отримання знижок або спонсорської підтримки.

Кейс-ситуація 2.

Учитель образотворчого мистецтва планує організувати виставку учнівських робіт. Він оцінює витрати на організацію виставки, включаючи оренду приміщення, рекламу та підготовку експозиції. Крім того, він розглядає можливості залучення спонсорів або партнерів, а також потенційний дохід від продажу квитків чи робіт.

Завдання до кейсу

1. Бюджетування:

- складіть бюджет виставки (визначте всі потенційні витрати на оренду приміщення, рекламні матеріали, підготовку експозиції (рами для картин, стенди тощо);

- розрахуйте загальну вартість виставки, включаючи непередбачені витрати;
- знайдіть способи зменшення витрат без шкоди для якості виставки, наприклад, пошук дешевших постачальників, використання волонтерів тощо;
- визначте, які витрати можна скоротити або замінити альтернативними рішеннями.

2. Реклама та маркетинг:

- розробіть маркетинговий план;
- визначте цільову аудиторію для реклами виставки;
- розробіть стратегію просування виставки, включаючи використання соціальних мереж, друкованих матеріалів, місцевих ЗМІ та партнерських програм з іншими організаціями;
- підготуйте приклади рекламних матеріалів (афіші, флаєри, пости для соціальних мереж);
- розробіть контент-план для соціальних мереж, включаючи графік публікацій і приклади постів.

3. Залучення спонсорів та партнерів:

- складіть список потенційних спонсорів та партнерів, які можуть бути зацікавлені у підтримці виставки (місцеві бізнеси, культурні організації, громадські діячі тощо);
- підготуйте пропозиції для спонсорів, включаючи можливі вигоди від участі (реклама на виставці, логотипи на матеріалах тощо);
- підготуйте презентацію для зустрічей з потенційними спонсорами, включаючи інформацію про виставку, її мету, аудиторію і можливості співпраці.

4. Потенційний дохід:

- визначте можливі джерела доходу від виставки (продаж квитків, продаж робіт, сувенірна продукція тощо);
- розрахуйте потенційний дохід з кожного джерела, включаючи прогнози продажів та цінову політику;

- розробіть стратегію ціноутворення для квитків та робіт учнів, враховуючи ринкові ціни та потенційну купівельну спроможність відвідувачів;

- визначте, які фактори можуть вплинути на ціну і як ціни можна коригувати в разі необхідності.

5. Підготовка експозиції:

- розробіть план розміщення робіт у виставковому приміщенні, враховуючи простір, освітлення та логістику;

- підготуйте список необхідних матеріалів та обладнання для підготовки експозиції (рами, стенди, освітлення);

- складіть програму відкриття виставки, включаючи виступи, активності та розваги для гостей;

- розробіть план залучення місцевих ЗМІ для висвітлення відкриття виставки.

Кейс-ситуація 3.

Учитель образотворчого мистецтва планує створити власну онлайн-платформу для викладання мистецтва. Платформа пропонуватиме відеоуроки, вебінари, індивідуальні консультації та курси з різних видів мистецтва. Він має визначити бюджет для розробки платформи, маркетингових заходів та підтримки сайту.

Завдання:

1. Скласти бюджет для розробки і підтримки онлайн-платформи, включаючи витрати на створення вебсайту, маркетинг, зарплати співробітникам та технічну підтримку.
2. Розробити бізнес-модель, яка включатиме підписку, разові платежі за курси та індивідуальні заняття.
3. Визначити цільову аудиторію і розробити стратегію маркетингу для залучення користувачів.

4. Розробити план монетизації платформи і розрахувати очікуваний дохід.

Кейс-ситуація 4

Учитель образотворчого мистецтва хоче організувати літній табір з мистецтва для дітей. Табір включатиме майстер-класи з малювання, скульптури, фотографії та театрального мистецтва. Він має розробити бізнес-план табору, включаючи витрати на оренду місця проведення, закупівлю матеріалів, оплату праці викладачів та організацію харчування для дітей.

Завдання:

1. Скласти детальний бізнес-план табору, враховуючи всі витрати.
2. Розрахувати вартість участі для кожної дитини, щоб покрити витрати і отримати прибуток.
3. Розробити стратегію залучення спонсорів для покриття частини витрат.
4. Організувати рекламну кампанію для залучення батьків та дітей.

Кейс-ситуація 5

Учитель образотворчого мистецтва вирішив організувати проєкт з культурного обміну між школами різних країн. Проєкт включатиме онлайн-зустрічі, обмін мистецькими творами та спільні виставки. Він має розробити план фінансування проєкту, включаючи витрати на організацію онлайн-зустрічей, доставку мистецьких робіт та підготовку виставок.

Завдання:

1. Скласти бюджет проєкту, включаючи всі можливі витрати.
2. Визначити джерела фінансування, такі як гранти, спонсори та краудфандинг.
3. Розробити план залучення шкіл-партнерів з інших країн.

4. Організувати рекламну кампанію для привернення уваги до проєкту і залучення учасників.

Кейс-ситуація 6

Учитель образотворчого мистецтва планує відкрити арт-кафе, де будуть проводитися виставки, майстер-класи та творчі вечори. Він має розробити бізнес-план, що включатиме витрати на оренду приміщення, ремонт, закупівлю обладнання та матеріалів, маркетингову кампанію та оплату праці персоналу.

Завдання:

Скласти детальний бізнес-план, враховуючи всі витрати.

Розрахувати вартість послуг і продуктів, щоб забезпечити прибуток.

Розробити стратегію маркетингу для залучення відвідувачів.

Визначити можливості для співпраці з місцевими художниками та організаціями для проведення заходів.

**СТАТИСТИЧНА ОБРОБКА РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ
ЗА КРИТЕРІЄМ ПІРСОНА**

Таблиця Л1

**Розрахунок критерію χ^2
на діагностувальному етапі експерименту**

Рівні сфор-мо ва-ності ЕК	Кіл-сть по Г1 (%)	Кіл-сть по Г2 (%)	$\frac{n_i}{N}$	$\frac{m_i}{M}$	$\frac{n_i}{N} - \frac{m_i}{M}$	$\left(\frac{n_i}{N} - \frac{m_i}{M}\right)^2$	$n_i + m_i$	$\frac{\left(\frac{n_i}{N} - \frac{m_i}{M}\right)^2}{n_i + m_i}$
	n_i	m_i						
Достат- ний	11,7	11,5	0,117	0,115	0,002	0,000004	23,2	0,00000017
Базовий	35,0	35,6	0,350	0,356	-0,006	0,000036	70,6	0,00000051
Почат-к овий	53,3	52,8	0,533	0,528	0,005	0,000025	106,1	0,00000024
Σ	100,0	100,0						0,00000092

$$\chi_{\text{емп } \kappa}^2 = 100 \cdot 100 \cdot 0,00000092 = 0,0092, \text{ отже } \chi_{\text{емп } \kappa}^2 = 0,0092 < \chi_{0,05}^2 =$$

5,99, що свідчить про збіг характеристик груп, що порівнюються, із рівнем значущості 0,05.

Розрахунок критерію χ^2
на прикінцевому етапі експерименту

Рівні сфор-мо ва-ності ЕК	Кіл-сть по ЕГ (%)	Кіл-сть по КГ (%)	$\frac{n_i}{N}$	$\frac{m_i}{M}$	$\frac{n_i}{N} - \frac{m_i}{M}$	$\left(\frac{n_i}{N} - \frac{m_i}{M}\right)^2$	$n_i + m_i$	$\frac{\left(\frac{n_i}{N} - \frac{m_i}{M}\right)^2}{n_i + m_i}$
	n_i	m_i						
Достат- ний	40,5	16,1	0,405	0,161	0,244	0,059536	56,6	0,00105187
Базовий	46,1	40,8	0,461	0,408	0,053	0,002809	86,9	0,00003232
Почат- ковий	13,4	43,1	0,134	0,431	-0,297	0,088209	56,5	0,00156122
Σ	100,0	100,0						0,00264542

$$\chi_{\text{емп } \phi}^2 = 100 \cdot 100 \cdot 0,00264542 = 26,45, \text{ отже } \chi_{\text{емп } \phi}^2 = 26,45 > \chi_{0,05}^2 =$$

5,99, що свідчить про розбіжність характеристик контрольної та експериментальної груп після формувального експерименту з ймовірністю 95%.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Койчева Т. І., **Бу Мінлі**. Компетентнісна парадигма професійної підготовки сучасного вчителя нової української школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 83. С. 47–51.

<https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.83.7>

2. Бу Мінлі. Економічна компетентність сучасного педагога: сутність і шляхи формування в умовах вищої художньо-педагогічної освіти. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 61. т. 1. С. 129–132.

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.1.25>

3. Бу Мінлі. Модель формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки. *Перспективи та інновації науки*. (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2024. Випуск 8 (42). 2024. С. 99–107.

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-8\(42\)-99-107](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-8(42)-99-107)

Статті у наукових виданнях інших держав

4. Bilynska K., Markova O., Chornobryva N., Kuznietsov Y., **Mingli W.** The power of digitalization in education: improving learning with interactive multimedia content. [Сила цифровізації в освіті: покращення навчання за допомогою інтерактивного мультимедійного вмісту]. *Amazonia Investiga*. 2024. № 13(76), P. 188–201. (Web of Science)

<https://doi.org/10.34069/AI/2024.76.04.15>

Праці апробаційного характеру

5. Бу Мінлі. Економічний складник професійної підготовки майбутніх педагогів. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*: матеріали III Міжнародної наукової конференції (Т. 2), м. Львів,

15 квітня, 2022 р. Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2022. С. 56–57.

<https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/mcnd/issue/view/15.04.2022/730>

6. Ву Мінлі. Економічна освіта майбутніх педагогів: реалії і перспективи. *Modernization of science and its influence on global processes: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference*, April 14, 2023. Bern, Swiss Confederation: European Scientific Platform. P. 85–86.

<https://doi.org/10.36074/scientia-14.04.2023>

7. Ву Мінлі. Економічна освіта як чинник конкурентоспроможності майбутнього педагога. *Міжнародна науково-практична конференція «Інновації у проєктуванні професійного становлення фахівців в університетському просторі»* (Одеса, 20–22 травня 2024 р.). С. 160–163.

8. Ву Мінлі. Принципи формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці. *Proceedings of the 7th International Scientific Conference «Scientific Results»* (July 25–26, 2024). Rome, Italy, 2024. P. 7–10.

<https://ojs.publisher.agency/index.php/SR/article/view/4008>

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад

**"ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені К. Д. УШИНСЬКОГО"**

65020, м.Одеса, вул. Старопортофранківська, 26. Тел.: (048) 723-40-98, тел: (048) 752-98-10
E-mail: pdpu@pdpu.edu.ua

від 11.09.2024 № 1866/04
на № _____ від _____

АКТ

**ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ
аспіранта кафедри педагогіки спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Бу Мінлі з теми «Формування економічної компетентності майбутніх
учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці»**

Бу Мінлі на базі художньо-графічного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 2023-2024 р. р здійснював упровадження експериментальної методики дисертаційного дослідження, виконаного в межах наукової теми кафедри педагогіки «Проектування професійного становлення майбутніх фахівців в умовах університетської освіти» (реєстраційний номер № 0120U002014), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

За цей період проведено діагностику сформованості в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності в умовах фахової підготовки відповідно до її структури (ціннісно-мотиваційний, інтелектуально-когнітивний, діяльнісно-творчий компоненти) за аксіологічним, пізнавальним та діяльнісно-творчим критеріями з відповідними показниками. Відповідно до критеріїв та показників застосовано систему діагностувальних методик як відомих науковців, так і розроблених здобувачем. Серед них: методика діагностики мотивації особистості до успіху (за Т. Елерсом)», тестове завдання на володіння базовими економічними знаннями (за М.Морозовою), поелементна методика діагностики вербальної і невербальної креативності (Дж. Гілфорд і П.Торренс у модифікації Е.Тунік, В.Губенко), опитувальник «Ціннісне ставлення до набуття економічної компетентності», анкета для самооцінювання рівнів сформованості економічного мислення, методика виконання практичних завдань економічного спрямування). Упроваджено модель формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності у фаховій підготовці та методику її реалізації для здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності

014 Середня освіта (образотворче мистецтво). Вона передбачала комплексну реалізацію таких педагогічних умов: збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва навчальним контентом економічного спрямування; актуалізація мотивації досягнення економічного успіху в майбутній художньо-педагогічній діяльності; використання синергетичного ефекту художнього мистецтва та економіки як ресурсу розширення спектру економічних концептів майбутніх педагогів-художників. Основною формою реалізації експериментальної методики стала педагогічна майстерня «Студія економічного розвитку педагога-художника», що працювала в межах діяльності наукової лабораторії кафедри педагогіки Університету Ушинського «Інновації в освіті». Економічним контентом були збагачені навчальні предмети фахового і педагогічного спрямування. Упровадження таких форм і методів роботи, як лекції (візуалізація, бінарна, лекція-панорама, проблемна, міні-лекція воркшоп), практичних занять, взаємонавчання, самостійної та групової роботи, коуч-сесії проблемного методу, методу ABCDE, індуктора, «Відкриття», ділової гри-симуляції, SWOT-аналізу, техніки SMART, брейнстормінгу, синектики, кейс-метод, методу проєктів сприяло досягненню основної мети – підвищення рівня сформованості в майбутніх учителів образотворчого мистецтва економічної компетентності у фаховій підготовці.

Про ефективність експериментальної методики Ву Мінлі свідчить позитивна динаміка змін щодо підвищення рівнів сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва: на достатньому рівні стало 40,5% респондентів (було – 11,7%), на базовому рівні – 46,1% майбутніх педагогів-художників (було – 35%), початковому – 13,4% студентів (було – 53,3%).

Результативність проведеного експерименту дозволяє рекомендувати результати дисертаційного дослідження Ву Мінлі з теми «Формування економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці» до впровадження в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво).

Результати обговорено і затверджено на засіданні кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол №1 від 09.08.2024 р.).

Проректор з наукової роботи
доктор політичних наук і права
професор

Ганна МУЗИЧЕНКО

Декан художньо-графічного факультету
заслужений діяч мистецтв України, доцент

Дмитро ВЕЛИЧКО

Завідувач кафедри педагогіки
доктор педагогічних наук, професор

Ірина КНЯЖЕВА

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

вул.Ст.Бандери, 12, м. Рівне, 33028, тел. (0362) 63-42-24, факс (0362) 62-03-56
E-mail: rectorat@rshu.edu.ua, код ЄДРПОУ 25736989

Вуз 21.06.24р № 235/42

На № _____ Від _____

**АКТ
ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ
аспіранта Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» спеціальності
011 Освітні, педагогічні науки
Ву МІНЛІ
з теми «ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ»**

Упродовж 2023-2024 років на базі художньо-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету проведено діагностику сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва спеціальності 014.12 Середня освіта (образотворче мистецтво), які проходили навчання на першому і другому курсі бакалаврату, за ціннісно-мотиваційним, інтелектуально-когнітивним і діяльнісно-творчим компонентами.

Оцінювання сформованості ціннісно-мотиваційного компонента здійснено за допомогою аксіологічного критерію, інтелектуально-когнітивного застосуванням пізнавального, діяльнісно-творчого завдяки операційно-креативного критерію з відповідними показниками (мотивація особистості до успіху, ціннісне ставлення до вирішення завдань економічного спрямування, економічні знання, економічне мислення, креативність; здатність до вирішення практичних завдань економічного спрямування). Схарактеризовано достатній,

базовий і початковий рівні сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці, які визначено за допомогою діагностичної методики, розробленої аспірантом кафедри педагогіки Університету Ушинського Ву Мінлі.

Методика діагностики сформованості економічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у фаховій підготовці включала необхідний і достатній мануал як розроблених автором (опитувальник «Ціннісне ставлення до набуття економічної компетентності», анкета для самооцінювання рівнів сформованості економічного мислення, методика виконання практичних завдань економічного спрямування), так і таких, що вже довели свою ефективність та були апробовані («Методика діагностики мотивації особистості до успіху (за Т. Елерсом)», тестове завдання на володіння базовими економічними знаннями (за М.Морозовою), поелементна методика діагностики вербальної і невербальної креативності (Дж. Гілфорд і П.Торренс у модифікації Е.Тунік, В.Губенко)) діагностувальних методів.

Отримані в результаті проведеного дослідження дані виявились обґрунтованими і статистично значущими, що доведено застосуванням методу математичної статистики критерію χ^2 .

Запропонована Ву Мінлі діагностична методика довела свою ефективність і продуктивність і може бути рекомендована для широкого застосування з метою моніторингу сформованості економічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей.

Проректор з наукової роботи,
доктор економічних наук,
професор

Олександр ДЕЙНЕГА